Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Birger Mikkelsen

Malerne ved Øresund

Træk af laugets og håndværkets historie

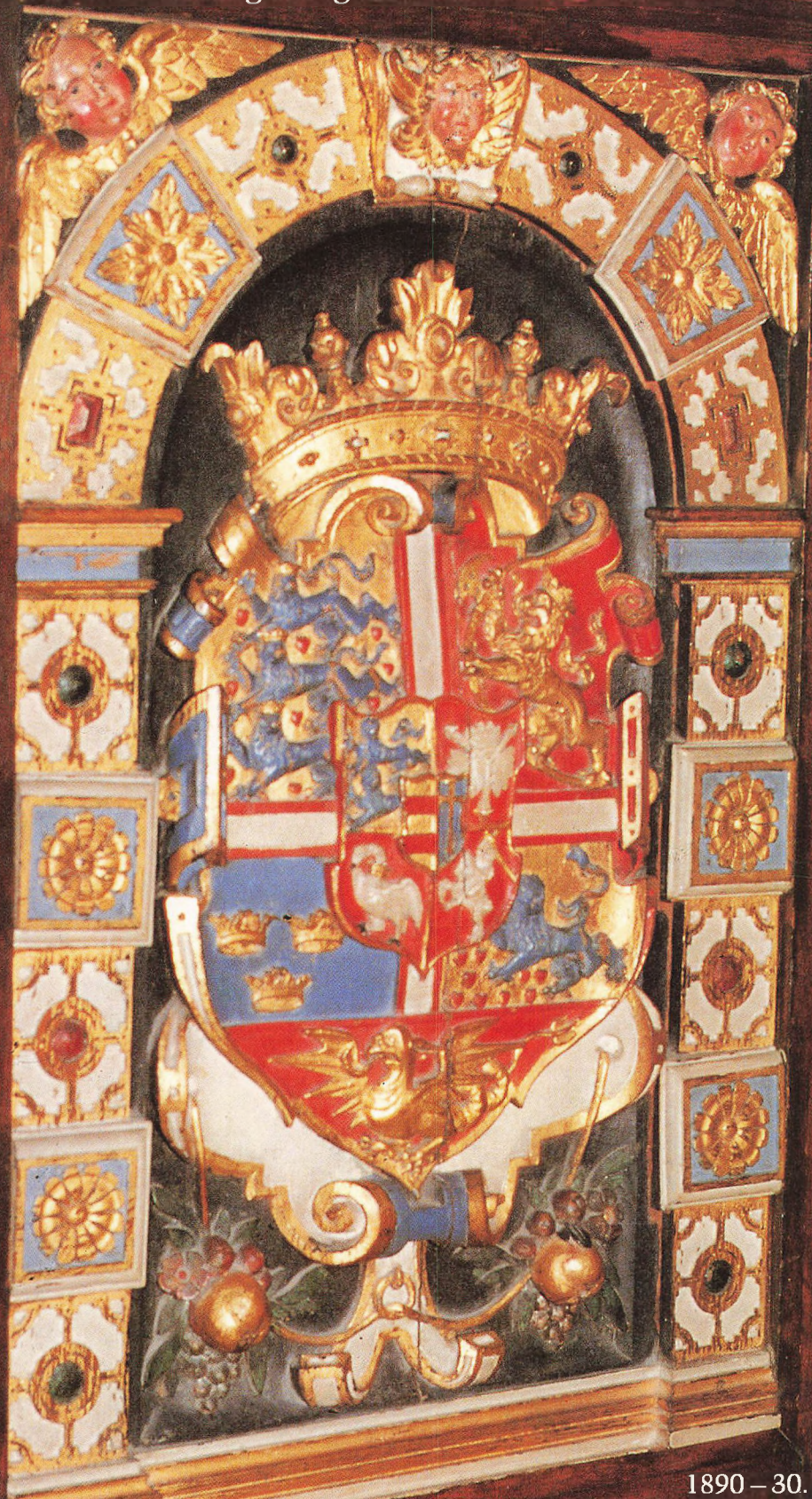

Helsingør
og Omegns
Malerlaug
1890 – 30. april – 1990

Birger Mikkelsen

Malerne ved Øresund

Træk af laugets og håndværkets historie

Billedredaktion:
Elisabeth Bjørn-Petersen

Helsingør og Omegns Malerlaug
1890 – 30. april – 1990

Denne bog er sat med 10 punkt ordinær og
kursiv Trump og trykt på 130 g Maco-print
hos Nofo-print, Helsingør
Oplag: 1.500 eksemplarer

ISBN: 87-88245-28-4

Udgivelsen af denne bog er støttet med donationer til
Helsingør og Omegns Malerlaug fra:
Andelsbanken
Byggeriets Realkredit Fond
Helsingør kommune
Privatbanken
Sparekassen SDS

Forsidefoto:
Malernes ældste opgave var at male de farvestrålende ridderskjolde – og dette kongelige våben på en stolegavl i Kronborg slotskirke kan betragtes som et eksempel på dette. Den pragtfulde udsmykning er tillige et fornemt, mere end 400 år gammelt malerarbejde i Helsingør.
(Foto: Arne Magnussen).

Denne bog er skrevet i nært samarbejde med
æresoldermand Ib Sørensen, som har hjulpet,
inspireret og givet uvurderlige råd i alle faser.
Ib Sørensen har en kærlighed til og en indsigt i
malerfagets og laugets traditioner, som det har været
et privilegium at opleve og drage nytte af.
Forhåbentlig er det lykkedes at videregive lidt af
Ib Sørensens entusiasme og kyndighed til teksten.
Helsingør, i marts 1990
Birger Mikkelsen

Forord

– af oldermand Poul-Erik Kristensen –

Helsingør og Omegns Malerlaugs bestyrelse har besluttet at udgive laugets historie ved dets 100 års jubilæum. Det er de færreste forundt at løse en opgave som denne, men det er for vort vedkommende muliggjort, fordi laugets lade rummer alle vore gamle dokumenter og protokoller – en komplet samling lige fra laugets stiftelse i 1890. På laugets vegne vil jeg takke vor æresoldermand Ib Sørensen, som med stor entusiasme har været medvirkende til at skabe denne bog. Tak også til Birger Mikkelsen, som med interesse har sat sig ind i malerfagets historie her på vor egn.

Det hele starter jo med Kronborgs opførelse i 1500 tallet, hvor dygtige malere kom fra Tyskland og andre dele af Europa for at udsmykke slottets sale og gemakker, og det er tankevækkende, at en del af disse malerarbejder den dag i dag findes smukt bevaret i slotskirken. Tankevækkende er det også, at den tids malere i virkeligheden brugte samme værktøj som maleren af i dag: Pensel og maling.

Vi kan i Helsingør glæde os over at have en smuk og flot bevaret købstad med megen historie gemt i hvert et hus. Når vi på en indkøbstur i de gamle gader glæder os over de historiske facader, der står i smukke farver, føler vi stolthed over malerfagets evne til at give omgivelserne liv og farve. Og når man kommer inden for i husene, oplever man ofte, hvordan maleren til glæde for beboerne har givet rummene hygge og atmosfære.

Malerne vil også i fremtiden være med til at sætte deres præg på vore omgivelser med de glade farver og flotte dekorationer, som skal få mennesker til at leve og føle velvære.

Dette har altid været malernes fornemste opgave, og med denne bog har vi også villet kaste farve og lys på malerfagets fortid. Vi håber, at det er lykkedes os at fortælle historien om maleren og hans laug gennem de hundrede år – en historie, der ikke er slut, for *ingen skal være i tvivl om, at malermesteren og hans laug også vil farve fremtiden.*

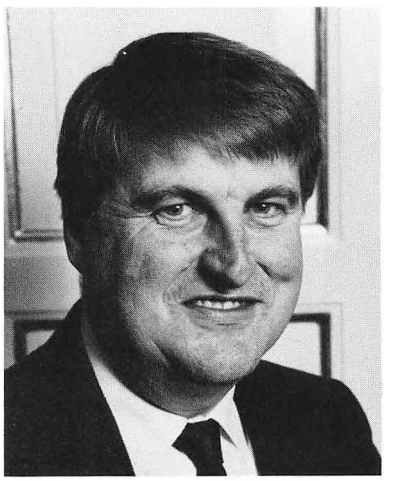

Oldermand Poul-Erik Kristensen.

Poul-Erik Kristensen

Indhold

Skjoldet med de gyldne felter 5
Det krævende håndværk 10
Lauget grundlægges 18
Lokal overenskomst 23
Kollegialt sammenhold 27
Oldermand Fritz E. Rusch 32
Hørsholm 38
V.F. Johansens regeringstid 43
Johannes Bill-Jessen 48
Hornbæk 51
Martin Jørgensen 54
Maler i Espergærde 1938-1990 58
Forandringernes tid 65
Lauget blev en moderne arbejdsgiverorganisation 71
Parløb i den moderne malermesterforretning 78
Malerklasse og malerskole 82
Oldermand J.G. Undéns værksted skal på museum 91
Oldermænd, æresmedlemmer, bestyrelsesmedlemmer og medlemmer 99

Skjoldet med de gyldne felter

I bomærket for Helsingør og Omegns Malerlaug sidder tre gyldne skjolde på luerød bund. Det er malerhåndværkets klassiske våbenmærke, som også blev taget i brug, da malermestrene i det nordøstlige Sjælland skulle have et symbol for deres sammenhold. Helt naturligt valgte de det stykke heraldik, der siden middelalderen har hørt netop dette fag til.

Malerskjoldets tre guldfelter minder om riddertiden, hvor malermesteren var en uundværlig hjælper. I de store turneringer var både ryttere og heste dækket af rustninger, brynjer og hjelme, så hverken modstandere eller tilskuere umiddelbart kunne se, hvem der skjulte sig bag alt jernet. Ligesom i moderne sportskampe måtte man ved hjælp af klare farver i enkle figurer kunne identificere en kombattant. Hans skjold var bemalet med den heraldik, som siden blev adelens kendetegn. Men også hestens skaberak, tjenernes liberier og selve våbnene bar ridderens farver og mærker. Der skulle være tydelig forskel på de enkelte turnerende, så helheden blev farveprægtig og opfindsom. Hele denne virkning var det malermestrenes opgave at skabe.

Malerhåndværket har naturligvis som murernes og tømrernes en historie, der strækker sig langt tilbage i tiden. I ægypternes pyramider og i det klassiske Grækenland har malere arbejdet med en højt udviklet teknik, og også i Danmark har det været elsket at give omgivelserne farve. Det regnes for ret sikkert, at Jellingstenene og andre runesten har været broget bemalet, så de synede kraftigt i landskabet og fik deres budskab klart frem. Kalkmalerierne i kirkerne fra 1100- og 1200-tallet er også udført af mestre i faget, for den billedskat, vi har bevaret, er uden sidestykke i Europa.

Der er dog ingen, som kan sige, om man i disse tidlige tider har haft en egentlig håndværksmæssig uddannelse og eksistensmulighed. Først omkring midten af 1400-tallet gav behovet for turneringsskjolde i Tyskland mulighed for, at faget kunne grundlægge de traditioner, som stadig holdes i ære – naturligvis også i Helsingør og Omegns Malerlaug.

Ridderskjoldene var plader af træ – ofte af lind eller gran – som blev betrukket med læder eller pergament af kalveskind. I denne belægning eller i pålimet kridtmasse blev der udskåret heraldiske figurer, og der blev sluttet af med klare farver, forsølvning og forgyldning. For malerne var arbejdet med disse skjolde en ærefuld opgave, og i Tyskland blev de endda kaldt »Schiltere«. Det kan oversættes til »skildrere« eller skjold-magere, og som deres laugsmærke valgte de netop de tre guldskjolde på den røde bund.

»Denne virksomhed synes at have været dreven i ret stort omfang«, skriver Københavns Malerlaugs historiker R. Berg. Der opstod i Tyskland et virkeligt håndværksfag, og i hvert fald i Wien var der fra 1410 et malerlaug, hvor mesterstykket var udsmykning af »en turnersaddel, et prustlæder, et hestehoved og et turnerskjold«. I denne epoke opstod også i mange franske og tyske byer fælles laug for malere og saddelmagere, som naturligvis havde nært samarbejde om ridder-udstyret.

Et kendetegn for den tids malere må have været, at de måtte føre et omflakkende liv for at finde fortjenester ved kirkeudsmykninger og ridderturneringer. Maleren var en farende svend eller mester, og det blev han på en måde ved med at være. Få fag har en så solid naver-tradition som netop malerens.

Engang i 1400-tallet blev oliefarven almindelig kendt, og dermed fik maleren straks et stærkt udvidet virkefelt. Nu skulle der ikke blot males billeder, men også »stryges« vægge, paneler og døre i fornemme huse og hos købstædernes rige købmænd. Malerne kunne slå sig ned, og i 1490'erne var de sammen med snedkerne, glarmestrene og guldsmedene med til at danne et kunsthåndværker-laug i Flensborg.

Naturligvis måtte malere med kendskab til kunstens og oliemalingens hemmeligheder være med til de store kongelige byggerier i 1500- og 1600-tallet. En af de berømte var nederlænderen Hans Knieper, som i 1577 kom i kong Frederik II's tjeneste, og som 5. august 1578 blev ansat som kongelig maler på Kronborg. Han fik bolig og værksted i Helsingør, og i årlig løn fik han tilstået 100 daler og en hofklædning, hvortil kom særlig betaling for hvert udført arbejde på slottet.

Hans Knieper var langtfra den eneste maler på Kronborg – de bevarede regnskaber fortæller, at han havde kolleger, som formentlig også var indvandret fra Nederlandene. I Flandern havde det spanske regime med sine religionsforfølgelser drevet mange håndværkere i landflygtighed, og nogle af disse har nok fået arbejde på Kronborg, mens andre kom som navere. Malere som Cornelis Gretter, Hubert Leyness, Claus Jansen, Peter Meyer og Heribrech Leymeyers er nævnt i Kronborg byggehistorie, og de kan sammen med Hans Knieper ses som de pionerer, der førte malerhåndværket til Helsingør.

I det nederlandske selskab findes der dog et enkelt danskklingende navn. Det er Mikkel Maler, som i 1579 fik 251½ danske skillinger for at stryge det såkaldte »store hus« med linolie og blyhvidt. Samme år arbejdede Mikkel også i den lille sal, hvor han dekorerede det pragtfuldt udskårne kassetteloft for syv daler pr. tavle plus betaling for guld, sølv, farve, linolie, fernis og andre materialer. I 1583 havde han samme slags arbejde i den store sal, hvor han fik 500 daler for at udsmykke hele loftet med dets mylder af billedskærerarbejder, der blev dækket med guld, sølv og oliefarver, og for at »frisere« væggene med forgyldning og farve.

De to sale har været pragtfulde eksempler på, hvad renæssancens kunsthåndværkere kunne præstere – den store sal var således det største rum i hele Nordeuropa, og dets loft var i hele sin længde dækket af egetræstavler og rammer med billeder og ornamenter på hver kvadratcentimeter. Med Mikkel Malers udsmykning har det ved de store fester glødet og glimtet i lyset fra hundreder af kerter, hvis lys også faldt på væggenes udsmykning og på de kostbare hof-dragter.

Hele dette ødsle udstyr blev ødelagt, da Kronborg brændte i 1629, så i dag står både den store og den lille sal med hvidpudsede vægge og med de blotlagte loftsbjælker, som dengang bar kassetteloftet. Andre af Mikkel Malers arbejder er dog bevaret, for i 1582 fik han overladt malerarbejdet i slotskirken, som af sine svære hvælvinger blev skånet for branden. Mikkel »overstrøg« prædikestolen med fernis og forgyldte bogstaver, og han stafferede orgelværket samt alle stole, bænke og paneler »oven og neden i kirken«. Det blev gjort så godt, at meget af det mere end 400 år gamle malerarbejde den dag i dag kan beundres, når man besøger slotskirken.

I 1500-tallets huse nøjedes man normalt med limfarve og lidt kalkmaleri på væggene, og kun hos de rigeste var der råd til vægpaneler med udsmykning i oliefarve. På det kongelige slot krævedes der imidlertid oliefarve overalt, og eksempelvis fik Wulff Maler 87 daler, da han i 1583 arbejdede på Kronborg, hvor han fernisserede 6 skabe og strøg 19 vindueskarme »udentil grønne og indentil gule«.

Wulff Maler har tydeligvis været en dygtig håndværker, men han har måske også følt sig som kunstner. På den tid gik der ingen grænse mellem kunst og håndværk, så helt naturligt har kongens maler på Kronborg Hans Knieper fået en fornem plads i dansk kunsthistorie. Knieper har sikkert på kongens vegne haft opsyn med de øvrige maleres arbejde på slottet, men han fik selv betroet det hverv at skabe udsmykningen til væggene i den store sal. Han er mester for kong Frederik II's bordhimmel og rækken af vævede tapeter med portrætter af hele rækken af sagnagtige og historiske danske konger.

Hans Knieper udførte formentlig forlæggene til tapeterne – de såkaldte »patroner« – på sit værksted i Kongensgade, og siden rejste han med de store ark til Flandern, hvor kyndige gobelinvævere fulgte dem tråd for tråd for at skabe de berømte billedtæpper. De undgik Kronborgs brand, fordi de til daglig var oplagret ude i byen og kun blev bragt til slottet og hængt op i den store sal, hvis hoffet skulle feste. Derfor har vi lykkeligvis bevaret

Knieper-tapeter, som kan beundres i Kronborgs lille sal og i Nationalmuseet. I det svenske nationalmuseum i Stockholm findes Frederik II's bordhimmel, der som krigsbytte blev bortført fra Kronborg i 1660.

*

Claus Jansen, som 17. august 1584 fik bestalling som maler på Kronborg, var et typisk eksempel på tidens malere, som både var kunstnere og håndværkere. På slottet arbejdede han i den sidste egenskab, men i 1594 fik han af kong Christian IV's mor, enkedronning Sofie 10 daler for et maleri med motiv fra den romerske mytologi og 10 daler for et »kontrafej« af kurfyrsten af Sachsen samt for udsmykning af fire kister og to vogne, så hans værksted og atelier må have været et alsidigt foretagende.

Claus Jansen og de øvrige malere har utvivlsomt også arbejdet i Helsingør by, som i årtierne omkring 1600 oplevede en travl og rig epoke med meget byggeri. Vi har bevaret adskillige huse, bygget for embedsmænd ved Sundtolden og for velstående købmænd, og de har sikkert alle fået deres sale og stuer smykket med oliemaling. Det er – da smagen for boligindretning også dengang skiftede – blevet overmalet og ødelagt, men i kirkerne er renæssancens helsingørske maleres håndværk og kunst stadig at finde under hvælvingerne, som i øvrigt både i Sct. Olai og Sct. Mariæ kirker er smykket med fornemme kalkmalerier i 1400-tallet og det tidlige 1500-tal. En række pragtfulde epitafier fra renæssancen er sikkert udført på værksteder i Helsingør – alene fordi de er så store og tunge, at transport eksempelvis fra København har været meget kostbar og besværlig.

Epitafier er mindesmærker over embedsmænd, præster og købmænd, der havde råd til et så stateligt eftermæle. Selv er de ofte gravlagt i krypten eller under kirkegulvet, men højt oppe på kirkeskibenes vægge fortæller epitafierne med megen from veltalenhed, hvem de var. Centralt i epitafiet er oftest anbragt et oliemaleri, hvor den afdøde med kone – eller koner, for mange kvinder døde i barselsseng – og børn knæler i bøn foran et kristeligt motiv som Korsfæstelsen eller Dommedag. Udenom breder sig en pragtramme med forgyldte indskrifter og overdådige billedskærerarbejder, ofte marmoreret af malere, som allerede for 400 år siden mestrede denne klassiske teknik i faget.

Kronborgs byggeperiode i en opgangstid for søhandelen var en storhedstid for malerne i Helsingør, som den var det for snedkere, tømrere og en række andre fag. Mange af disse sluttede sig sammen i laug, som nøje vågede over zünftens internationale regler, der i et og alt regulerede håndværkets hverdag og ikke mindst dets vandreliv.

En tilrejsende svend skulle på et laugsmøde for åben lade kunne bevise, at han var vel behøvlet ved at fremlægge brev og fremsige sin grusz – en formular med tilhørende fagter, som kun de indviede kendte. Helsingør havde både smede- og tømrerkroer, som var forbeholdt disse fags svende, og mestrene styrede på omgang som oldermænd og bisiddere laugenes anliggender. Håndværket var en privilegeret næring, og det var meget svært – ofte umuligt – at blive laugsmester. Man skulle naturligvis have gennemgået den lange periode med lærlinge- og svendeår og have været på vandring, helst i Tyskland som var zünftens hjemland. Men ikke engang dette var nok – Helsingør kunne kun give næring til et beskedent antal mestre, så når en ny skulle optages i kredsen, måtte han helst være søn af en mester eller gifte sig med en mesterenke.

Hele dette laugsvæsen, som i Helsingør i 1500-tallet nåede en blomstring, som ingen dansk by bortset fra København har kendt magen til, synes ikke at have omfattet malerne. Der kan ganske vist have eksisteret et malerlaug, som vi blot mangler kendskab til, men mere sandsynligt er det, at malermestrene har været så fåtallige og har følt sig så meget som selvstændige kunstnere, at de ikke har haft behov for et lokalt laug. De kan have bevaret tilknytningen til de laug i Tyskland eller Nederlandene, hvorfra de var udgået, eller de kan have været med i Københavns Malerlaug, der eksisterede fra 1622 og måske før. Endnu op i 1800-tallet var det under alle omstændigheder skik, at nyudlærte helsingørske svende indtrådte i lauget i København, som en af Helsingør og Omegns Malerlaugs grundlæggere, malerme-

Laugets grundlægger og første oldermand Julius G. Undén var også en tid formand for Helsingør Håndværkerforening, som i hans tid spillede en vigtig rolle for etableringen af Helsingør tekniske Skole. Undén blev naturligvis også fuglekonge i Håndværkerforeningen, og hans skydeskive, prydet med malerlaugets skjold, indtager stadig hædersplads i samlingen i festsalen i Håndværkerforeningens bygning.
(Foto: Arne Magnussen).

Kronborg Slotskirke blev indviet for bygherren Frederik II i 1582, og dens rige udstyr blev forøget, da sønnen Christian IV var konge. Da slottet brændte i 1629 blev kirken beskyttet af sine hvælvinger, så kun her overlevede det prangende rige malerarbejde, som havde smykket alle sale og gemakker. Den såkaldte marskalstol forrest blandt stolestaderne består af dele af kongernes egen stol i slotskirken. Den er det fornemste eksempel på malernes kunnen i Helsingør for snart 400 år siden.
(Foto: Arne Magnussen).

ster og tapetfabrikant J.A. Crillesen gjorde det i 1852.

I løbet af 1600-tallet blev malerhåndværket under alle omstændigheder et borgerligt erhverv med bofaste mestre i de fleste byer – givetvis også i Helsingør, selvom først de økonomiske modgangstider under Christian IV og siden de værre prøvelser under Svenskekrigene har gjort næringen karrig. I disse hårde vilkår skal man også nok finde grunden til, at Helsingør ikke fik et målerlaug i 1700-tallet, hvor både Odense og Ålborg – dengang mindre byer end Helsingør – opnåede at få håndværket organiseret på zünftig vis.

Det krævende håndværk

Da Helsingør og Omegns Malerlaug blev oprettet i 1890, kaldte man det endnu ikke et laug, men en malermesterforening. Dermed ville grundlæggerne markere, at de var med i den bølge af fornyelse og initiativ, som i 1800-tallets sidste trediedel gik gennem dansk håndværk og industri, sideløbende med det spring fremad, som andelsbevægelsen betød for landbruget.

Opløsningen af de gamle laug og indførelsen af næringsfriheden i 1862 blev allerede i 1871 fulgt af et samarbejde i ny form, da Industriforeningen for Helsingør og Omegn blev stiftet først og fremmest af byens håndværksmestre og købmænd. Den egentlige industri var nemlig endnu i sin vorden og i høj grad håndværkspræget med malermester Crillesens tapetfabrik i et gammelt møllehus ved Stengade som et godt eksempel.

Industriforeningen skulle give sine medlemmer chancen for at få del i fordelene ved »Det danske Industrilotteri«, som netop var oprettet, og hvor gevinsterne var produkter fra de organiserede virksomheder. Sigtet med den nye forening var imidlertid betydeligt videre og mere idealistisk – den skulle give medlemmerne mulighed for at dygtiggøre sig i læsestue og foredragssal, den skulle bringe borgerne sammen i et tidstypisk klubliv og især skulle den »skaffe uformuende unge håndværkere gratis undervisning, navnlig i de tekniske fag«. I det øjemed holdt Industriforeningen i februar 1872 en tre dages industriudstilling med bazar og tombola, og overskuddet på 291 rigsdaler, 3 mark og 14 skilling blev det første grundlag for en virkelig teknisk skole i Helsingør. Undervisning ud over almueskolens niveau havde ganske vist været et tilbud til de helsingørske lærlinge og svende siden 1825, da 47 fremtrædende borgere tegnede sig for bidrag til »at oprette og vedligeholde en søndagsskole for håndværkslærlinge«. Den fik en direktion af byfoged Frederik E.V. Knudsen, sognepræst ved Sct. Olai kirke H.B. Trojel og kollegaen fra Sct. Mariæ, slotspræst P.E. de Fischer. Det var altså byens verdslige og åndelige øvrighed, der tog føringen, og det kom til at præge skolen, der åbnede søndag den 27. november 1825. Den var delt i tre klasser, hvoraf de to øverste lånte borgerskolens stuer i Karmeliterklostret, mens den nederste rykkede ind i skolestuen i fattighuset – nu Karmeliterhuset. Alle disse lokaler kunne børneskolen jo undvære om søndagen, og skoledirektionen for Lynge og Kronborg herred gav uden betænkning lov til »en så høist hæderlig og almennyttig brug«.

Søndagsskolen begyndte med ikke færre end 120 elever, hvoraf 89 fuldførte den første vinters undervisning i læsning, skrivning og regning. Det var altså almene skolekundskaber, de unge håndværkere havde brug for, og de erkendte det selv. Svendeklassen fik nemlig fra starten 27 elever, som må have meldt sig frivilligt, mens lærlingene nok blev tilmeldt af mestrene.

Skolens fag blev i årenes løb med »conturtegning og schattering« i 1826, geometrisk tegning i 1833, tysk i de ældste klasser i 1842 – det fik eleverne brug for på valsen – og bygnings- og perspektivtegning i 1854. På dette tidspunkt var undervisningen blevet så omfattende, at man ikke mere kunne klare sig med tre timer om søndagen i vinterhalvåret – nu havde lærlingene ni skoletimer om ugen, og der blev også undervist om mandagen, onsdagen og fredagen – nu i borger- og friskolens pigeafdelings lokaler på hjørnet af Sct. Annagade og Kongensgade.

I 1859 blev en håndværker for første gang formand for Søndagsskolen, som navnet stadig var. Snedkermester og instrumentmager Th. Jantzen, som var en mand med stærke ideer. Han fik indført fagtegning for tømreren, murere, klejn- og grovsmede, snedkere og bødkere, der var »byens fyldigst repræsenterede fag«, men generelt ønskede han en undervisning, så enhver hånd-

værker kunne lære »at kunne sætte sine tanker og ideer på papiret«. Malerne blev ikke nævnt i forbindelse med reformen, men de var i høj grad med til at virkeliggøre den, idet byens malermestre var de bedst tænkelige tegnelærere for de øvrige fag. 1851-54 virkede malermester L.E. Bruun således som lærer ved Søndagsskolen, og 1855-87 blev han fulgt af kollegaen J.L.E. Brummerstedt og 1861-62 af I.A. Crillesen, begge blandt laugets stiftere.

Trods alle forbedringer magtede Søndagsskolen ikke at give undervisning i »specielt tekniske fag«, og det var denne mangel, Industriforeningen i 1872 påtog sig at bøde på, da man oprettede »Industriforeningens Aftenskole« i lokalet ved siden af Søndagsskolen i borgerskolens hus. Her skulle Søndagsskolens elever kunne fortsætte med undervisning i praktisk matematik og geometri, bogføring og korrespondence, dansk, tysk og frihåndstegning.

I 1878 dannede de to skolers bestyrelse et fælles skoleråd, som ansatte en overlærer til »den daglige ledelse og det snævrere tilsyn« med dem begge. En modernisering var blevet nødvendig, fordi elevtallet steg markant i slutningen af 1870'erne, hvor mestrene i en tid med god konjunktur tog flere lærlinge ind. Desuden anede man allerede store tider forude.

Anelserne blev i høj grad til virkelighed, da Helsingør Jernskibsværft & Maskinbyggeri blev åbnet i 1882 og trak skarer af håndværkere fra mange fag til byen. Der kom gang i byggeri af nye boliger og ombygning af gamle, og håndværk og handel fik store muligheder.

For »de forenede skoler« måtte noget afgørende ske, så i 1883 oprettede de to bestyrelser den ny institution Helsingør tekniske Skole, som året efter kunne bygge sit eget hus, Lundegade 12. Det var et for sin tid imponerende projekt til 22.000 kr., hvoraf Søndagsskoleselskabet og Industriforeningen indskød hver 3.500 kr., mens 10.000 kr. kom fra staten, 3.000 kr. fra Helsingør kommune, 500 kr. fra amtets skolefond og 1.500 kr. fra Sparekassen for Helsingør og Omegn.

Den nye skole med otte gode, lyse og rummelige klasseværelser – de to under taget var dog knap så gode – samt kontor og pedelbolig blev indviet 7. januar 1885 ved en højtidelighed med sange og taler, hvor lederen af den tekniske undervisning, kaptajn F.D. Volkersen fremhævede »nogle unge, håbefulde mænd, der havde været elever på skolen, og som denne havde særlig ære af«. Blandt disse var dekorationsmaler Frederik Hansen, som senere skulle blive lærer på skolen i 35 år og et værdsat medlem af malerlauget.

Bygningen blev taget i brug med en ny skoleplan, men ingen af delene slog til ret længe. Elevtallet blev tredoblet på 10 år, og der blev hurtigt brug for nye fag og kurser. Nu var det specialisering, det gjaldt, og et af de første fag, der opnåede at få egen dagskole, var malerne.

Man kan undre sig over, at malerfaget efter mange års ubemærkethed, kom helt frem i rampelyset på teknisk skole, men forklaringen er egentlig enkel: I hele perioden fra Sundtoldens afløsning i 1857 til værftets start var det gået tilbage med indbyggertallet i Helsingør, og kun een ny bygning var opført. Men fra 1880'erne gik det stærkt med byggeriet både i bykernen og langs de nye villaveje ud over markjorderne. Det gav grundlag for malerforretninger af en størrelse, som Helsingør ikke tidligere havde kendt.

Dagskolen for malere på Helsingør tekniske Skole blev oprettet i 1886 og havde undervisning hveranden dag i de tre vintermåneder og efter nogle år i fire måneder. Den lå uden for det øvrige pensum og blev derfor kun mulig, fordi byens malermestre trådte sammen og gav hinanden hånden på, at de ville yde et samlet årligt tilskud på 60 rigsdaler. I dette fællesskab – der i de følgende år dannede forbillede for fagklasser for snedkere, murere og tømrere – lå spiren til det, der fire år senere manifesterede sig som malermesterforeningen.

*

Flere af de malermestre, som var med til at stifte lauget i 1890, var født og havde lært i byen, og de videreførte forretninger, som ofte havde eksisteret i flere generationer. Desværre er der ikke bevaret oplysninger om dette, men i laugssamfundet var det en næsten ubrydelig regel, at en malers søn blev maler og førte traditionerne uændret videre. På

Kalkmalerierne i Sct. Mariæ kirke og Karmeliterklostret er de ældste stykker malerhåndværk i Helsingør. De blev til i perioden 1440-1525 og er sikkert udført af rejsende specialister, som mestrede den særlige fresco-teknik. Malerierne blev restaureret gennemgribende i begyndelsen af 1900-tallet – og nu sættes de pånyi stand af en helsingørsk malermester, Johannes Peter Kattrup. I samarbejde med konservator Robert Smalley fra Nationalmuseet fører Kattrup malerierne så nær tilbage til det originale, som det overhovedet er muligt.
(Foto: Arne Magnussen).

Johannes Peter Kattrup ved arbejdet med restaurering af et af kalkmalerierne i Sct. Mariæ kirke – en nutidig malermester genskaber arbejder af en forgænger i faget for 500 år siden. De angrebne partier fornyes med tørfarver og omhyggeligt udvalgte sand-blandinger, og middelalderens kunstværker danner atter en prægtig billedfortælling under hvælvingerne.
(Johs. Kattrups samling).

samme måde var det i andre fag og i andre lag i samfundet, som kun ændrede sig meget langsomt, før næringsfriheden og den tidligere industrialisering netop i tiden op til laugets stiftelse bragte skred i tingene.

En malermester i Helsingør i begyndelsen af 1800-tallet arbejdede sikkert på næsten samme måde som sine nederlandske forgængere på Kronborg 300 år tidligere. I sin læretid på fra fem til syv år og i svendeårene på valsen var han blevet grundigt skolet og indviet i et krævende håndværk. Endnu omkring 1850 var det reglen, at en maler selv kogte sin fernis, tilberedte sin lak samt rev og blandede sine farver. Han skulle også selv kunne fremstille sine pensler og andet værktøj, så mange timer måtte bruges i værkstedet, der har mindet om et alkymistisk laboratorium.

I værkstedet var der også meget rigtigt malerarbejde at gøre. Hestevogne skulle lakeres og stafferes mere eller mindre kostbart, og byens snedkermestre bragte nye møbler af hvidt fyrretræ, der skulle åres eller marmoreres. Kun i tyendets kamre og i de

fattigste hjem fandt man møbler af ubehandlet træ – ellers var det en selvfølge, at alt skulle males – men gerne så det lignede kosteligt, importeret træ. På dette som på andre områder ændrede smagen sig dog hastigt i laugets første år, og i 1912 kunne man høre en ældre kollega sukke over tingenes tilstand: »Nu var det en sjælden begivenhed at se en kommode blive året«.

Ude i byen måtte maleren tilpasse sig skiftende smag i boligindretningen, for sundtoldstidens rige, internationalt prægede borgerskab vidste god besked om, hvad moden krævede. I Strandgades og Stengades palæer og skibsklarergårde arbejdede nok fremmede kunstnere, men der har også været opgaver til de lokale malere, som fik brug for al deres kunnen.

I 1600-tallet skulle de kunne smykke egepanelerne i borgernes stuer med dybe, mættede farver og med forgyldning, der glødede under gennemsigtigt mørkerødt og grønt. Højere oppe på væggene skulle de imitere gyldenlæderstapeter – kun kongen og højadelen havde råd til den ægte vare – med kønrøgssnirkler og brede, slyngede ornamenter med gyldengrund og okker.

I 1700-tallet ændrede smagen sig til noget mere svalt og lyst. Nu skulle malerne udstyre stuerne med efterligninger af silketapeter på papir, lof-

Billedet af lærlingene og deres lærere på Helsingør tekniske Skole blev taget fastelavnsmandag 1903 i malersalen med de nordvendte ovenlysvinduer, hvis fine lys kunne suppleres med gaslamperne. Bagerst til højre ses to herrer med overskæg, sorte jakker og kravetøj – det er lærerne J. Brighel Høm og Frederik Hansen. (Johannes Kattrups samling).

terne skulle hvidtes og væggene males med bleggrønt, gråviolet, blegt blåt og gråblåt eller helst den fine og tidstypiske »perlefarve«.

I denne epoke fik maleren også brug for al sin kunnen, når han skulle »maskere« møbler i simple træsorter som palisander, ibenholt og rosentræ. Det at åre krævede et sikkert øje og en kyndig hånd, og selvom der naturligvis også dengang var mange rutineopgaver, måtte en maler være en virkelig kunsthåndværker.

Kravene blev i 1777 formuleret af Kunstakademiet, der til en malers mesterstykke krævede udført en vægdekoration, der forestillede en niche med en antik vase, ornamenteret med gylden bronce og dekoreret med »naturlige blomster« og »antique ornamenter«. Der skulle også udføres dørstykker med medailloner, indrammet af festons og blomster, samt prøver på marmorering og imitering af jaspis, granit og lapiz lazuli og prøver på broncering og »adskillige måder at forgylde«. Endelig kunne aspiranten vise »sin styrke i lakering efter den franske og engelske måde« eller »en historisk tavle« – et genremaleri, som tidligere i umindelige tider havde været et krav ved mesterprøverne.

Svendeprøver havde malerne fået før noget andet fag, og fra 1752 havde både lærlinge og svende adgang til tegneundervisningen på Kunstakademiet, hvilket stræbsomme unge fra Helsingør også benyttede sig af. I hvert fald tre af laugets stiftere havde været på akademiet, og

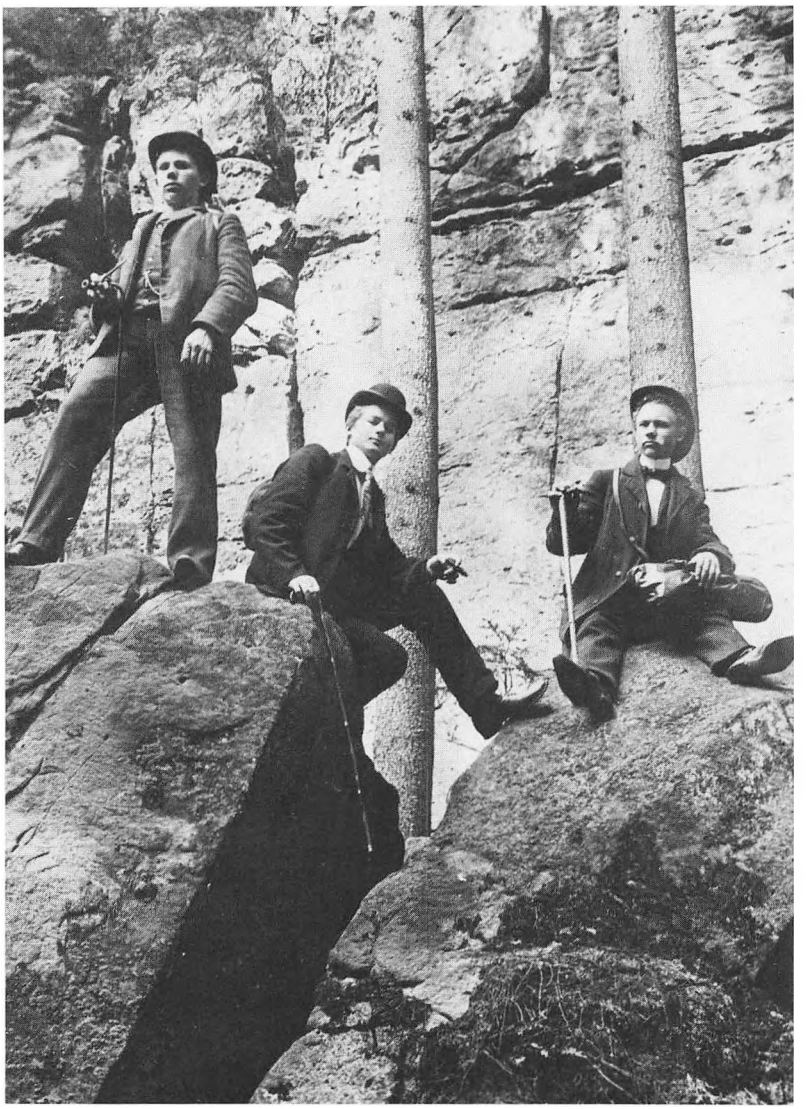

Den gamle håndværksskik at gå på valsen har altid været meget brugt af malerne, der søgte både oplevelser og faglig videreuddannelse, især syd for grænsen. På en bjergvandring i Schweiz i 1906 er her (i midten) fotograferet den helsingørske malersvend Waldemar Kattrup sammen med to kammerater fra Den skandinaviske Klub i Bern. Samme år omkom den 19-årige Kattrup i Vierwaldstättersøen, og hans lig blev aldrig fundet. (Johs. Kattrups samling).

Malernes dagklasse i 1913 – fotograferet i malersalen oppe under taget i Helsingør tekniske Skole med de fint udførte blyantstegninger til svendeprøven. Øverst, halvt skjult bag tavlen ses Frederik Hansen, mangeårig lærer på teknisk skole og på Helsingør højere Almenskole – og også aktiv i lauget. Senere malermester August Kattrup sidder som nr. to fra højre.
(Johannes Kattrups samling).

det fremgår indirekte af de dermed fulgte en gammel skik.

Mens malerfaget således havde store krav til en elite, er det også en kendsgerning, at faget i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet havde samme problemer som andre håndværksfag. Der klagedes i København over håndværkets »dårlighed« og dets mangel på foretagsomhed og udholdenhed, som i høj grad skyldtes det stive, forældede laugssystem, der helt udelukkede personligt initiativ og konkurrence.

I Helsingør var mestrene ikke bundet af et laug, men kun af de almindelige pligter, der fulgte med et borgerskab. Alligevel har håndværket næppe undgået de generelle problemer, og også her har man oplevet indhug i erhvervet fra frimestre, gifte svende og især fra fuskerne, der oftest var soldater fra Helsingørs dengang store garnison. De skaffede sig ekstra indtægter ved at arbejde »sort« – men med myndighedernes stiltiende accept.

Helsingør-lauget har i tidens løb haft mange kvalificerede medlemmer. Et af dem var August Kattrup, som 1917-18 studerede dekoration på Det tekniske Selskabs skole på Kunstakademiet i København. Han fik – som diplomet viser – rent ug!
(Johs. Kattrups samling).

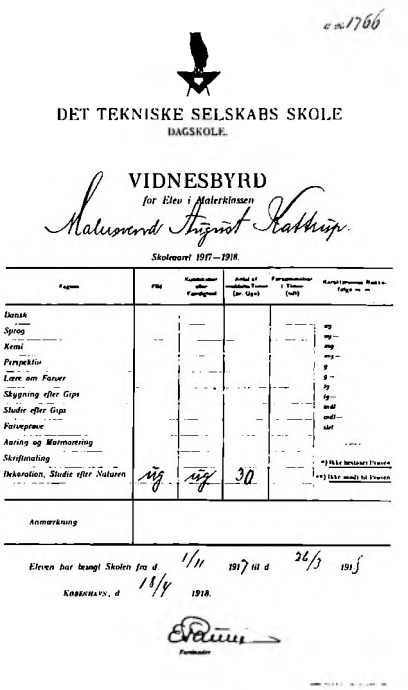

DET TEKNISKE SELSKABS SKOLE
DAGSKOLE.

VIDNESBYRD
for Elev i Malerklassen

Malermester August Kattrup.

Skoleaaret 1917—1918.

Fag	Flid	Kundskaber	Antal af undervisningstimer	Færdighed i Timer	Karakterernes Række-følge
Dansk					
Sprog					
Kemi					
Perspektiv					
Lære om Farver					
Skygning efter Gips					
Studie efter Gips					
Farveprøve					
Aaring og Marmorering					
Skriftmaling					
Dekoration, Studie efter Naturen	ug	ug	30		
Anmærkning					

*) Ikke bestaaet Prøven.
**) Ikke meldt til Prøven.

Eleven har besøgt Skolen fra d. 1/11 1917 til d. 24/3 1918

København, d. 18/4 1918.

Forstanderen

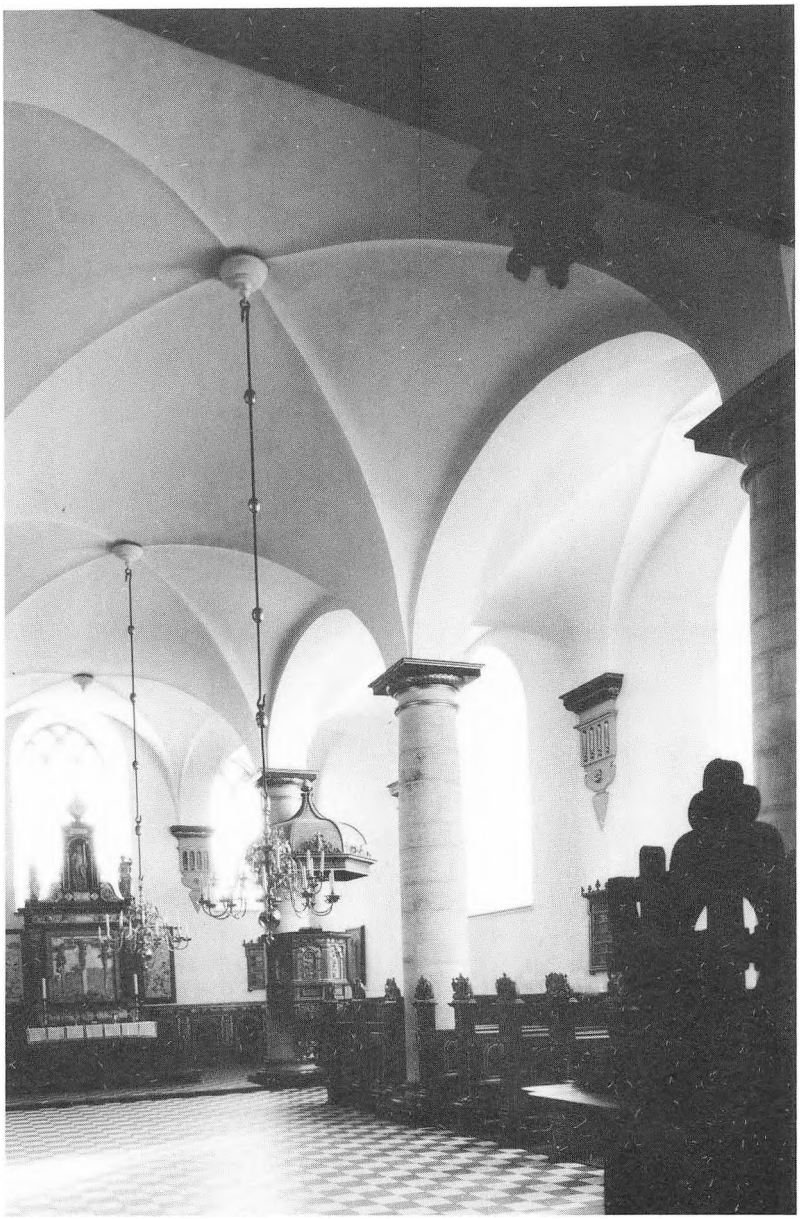

Kronborg slotskirke er det eneste af slottets rum, som undgik branden i 1629 – den blev beskyttet af de svære hvælvinger, som her ses i al deres pragt. I kirkerummet er bevaret meget malerarbejde fra renæssancen.
(Foto: Arne Magnussen).

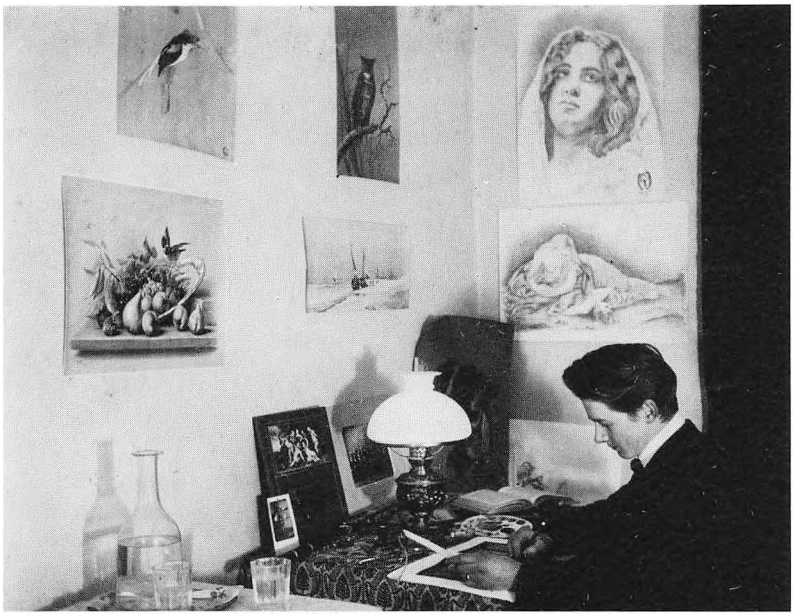

Waldemar Kattrup var et meget fint eksempel på, at en maler både var kunstner og håndværker. Her ses han i sit logi på valsen, hvor han har prydet væggene med sine egne arbejder. Han kunne utvivlsomt være nået vidt i faget, men tragisk druknede han 19 år gammel i Vierwaldstättersøen.
(Johs. Kattrups samling).

Dette er et arbejde til svendeprøven på Helsingør tekniske Skole i 1913, udført af August Kattrup, som fra 1923 til sin død i 1975, 81 år gammel, var aktivt medlem af Helsingør og Omegns Malerlaug. Kattrup, der fik den fornemme sølvmedalje for sin svendeprøve, var en af de meget få malerlærlinge på Helsingør Værft i den epoke, hvor den senere oldermand og centralforeningsformand V.F. Johansen var malermester for ca. 70 svende.
(Johs. Kattrups samling).

Lauget grundlægges

Mens 1800-tallet gik på hæld, var håndværkets folk over hele landet med imponerende fremsyn og energi i gang med at opbygge det organisationssystem, som i dag er en væsentlig del af grundlaget for hele samfundsstrukturen. Begyndelsen måtte gøres ude i lokalsamfundene, og først i det nye århundrede nåede man frem til systemet med Dansk Arbejdsgiverforening og LO øverst i pyramiden.

For malerfagets vedkommende begyndte det med oprettelsen af Centralforeningen af Malermestre i Jylland den 29. september 1887, hvor 50 mestre sluttede sig sammen i »et ordnet samarbejde, væsentligt for at støtte malerenker«. Det var en af det gamle laugsvæsens vigtige opgaver, som her blev taget op – den sociale sikring af medlemmerne og deres familier i en tid, hvor samfundets tilbud var ydmygende fattighjælp.

Den nye centralforening gik dog hurtigt videre med andre, fagligt prægede opgaver, og i »udstillingsåret« 1888 nåede inspirationen over Storebælt. Denne sommer var der nemlig på arealerne foran den gamle Vesterport i København – hvor nu Rådhuspladsen er – arrangeret en storstilet fremvisning af, hvad dansk industri og håndværk magtede. Den kendte store Tuborgflaske ved Strandvejen i Hellerup var een af attraktionerne på udstillingen, som i øvrigt var meget alsidig og imponerende. Her så man for første gang samlet alt, hvad dansk erhvervsliv kunne præstere i en lykkelig fremgangsepoke, og oplevelsen blev uforglemmelig. Mange år senere kunne man høre aldrende folk fortælle henrevet om dette store »udstillingsår«, hvor ingen kunne drømme om vort århundredes kriser og krige.

I forbindelsen med udstillingen holdtes en række møder for håndværksmestre, og i slutningen af juni var det malermestrenes tur. Her er der sikkert blevet knyttet mange nye kontakter, og man har opdaget, at provinsbyerne, der ellers hver for sig havde levet deres isolerede liv, havde fået fælles problemer i en tid med nye kommunikationsmuligheder via jernbane, postvæsen og aviser. Dermed fødtes tanken om et nærmere samarbejde mellem malerne – en faglig sammenslutning.

Den 26. juni 1888 efter det egentlige malermøde indbød en københavnsk mester nogle af de kolleger, som havde vist sig mest interesseret, til et samvær i sin villa i Charlottenlund. En af deltagerne var malermester J.G. Undén, som ved sin død i 1915 blev mindet i laugets protokol som »den egentlige fader til lauget og forkæmper for vor indmeldelse i Centralforeningen«.

Undén trak sig dog tilbage, da Centralforeningen af Malermestre i Østifterne officielt skulle stiftes. Han rejste med toget hjem til Helsingør, hvor han tog fat på opgaven med at samle kollegerne i en forening, som så samlet kunne gå ind i Centralforeningen. Det arbejde kom til at strække sig over knap to år, men der har sikkert været nogle skeptikere at overbevise. En malermesterforening var noget helt nyt i Helsingør, hvor man jo også klarede sig helt godt uden. Hvad skulle den ulejlighed og udgift gøre godt for, er nok et spørgsmål, som Undén og hans allierede ofte har måttet høre.

Til sidst sejrede de nye tanker dog, og på første side i malerlaugets ældste protokol berettes:

»30. April 1890 blev d'Herrer Malermester i Helsingør indvarslet til Møde. D'Herrer vedtog enstemmigt at danne en Forening og kalde den Helsingørs Malermestres Forening, hvorpaa Valg af en Oldermand og 2 Bestyrelsesmedlemmer foretoges for 1 Aar. Der foretoges skriftlig Afstemning.

Undén valgtes til Oldermand med 7 Stemmer. Brummerstedt fik 5 Stemmer. Rusch og Petersen fik hver 4 Stemmer. Ved lodtrækning udpegedes Rusch til Bestyrelsen.

Det vedtoges at indhente detaljerede Oplysninger om Cen-

tralforeningen for Østifternes Malermestre«.

Protokollatet er underskrevet af laugets grundlæggere: J.A. Crillesen, Julius G. Undén, Martin Brummerstedt, Ferdinand Petersen, Carl Stade, Fritz E. Rusch, F.C. Ewald, Frederik Hansen og Jacob Hansen.

Det er næppe tilfældigt, at Crillesen underskrev først, for han var en fornem repræsentant for sit fag og sikkert højt respekteret af de yngre, meget aktive mestre, der udgjorde flertallet af stifterne.

J.A. Crillesen var også et bindeled mellem det gamle laugssamfund og den nye værftsby med al dens aktivitet. Han var født i Helsingør i 1832 og udlært i malerfaget »efter alle kunstens regler«, indtil han 1852 aflagde svendeprøve ved Kunstakademiet i København og umiddelbart derefter blev optaget i Københavns Malerlaug.

I nogle år har Crillesen sikkert været på valsen, indtil han i 1855 aftjente sin værnepligt ved 2. lette infanteribrigade i Eckernførde. Derpå slog han sig ned i fødebyen, »opviste mesterstykke« ved Kunstakademiet og drev siden malermesterforretning og i en årrække også tapetfabrik i Helsingør. Under krigen i 1864 var han dog igen en tid i uniform, da han gjorde tjeneste på Kronborgs bastioner som bombarder i Helsingørs borgerlige Artillerikorps.

Crillesen, som på sin 75 års fødselsdag i 1910 blev udnævnt til æresmedlem i Helsingør og Omegns Malerlaug og fejret »på smukkeste måde

Julius G. Undén var laugets grundlægger og første oldermand. Hans pietetsfuldt bevarede værksted i Sct. Annagade er nu af sønnesønnen Jacob Undén overdraget til Helsingør Bymuseum, og også i laugets lokaler er der minder om den gamle mester. Dette tidstypiske portræt er udført i en fotografs atelier med en kulisse, der forestiller en tog-kupé. Undén vinker på skrømt til afsked med sit snehvide lommetørklæde. (Laugets samling).

med taler og sange« ved et festmåltid, var en institution i faget, så en delegation fra Københavns Malerlaug med oldermanden i spidsen mødte op for at hylde ham.

Til samme generation og samme tradition hørte malermester Jacob Hansen, som også med sin autoritet stod inde for den nye malermesterforening. Han var født i Helsingør i 1837 og havde stået i lære hos malermester I. Bertelsen, som var en af byens ansete borgere og i øvrigt 1838-41 og igen 1852-54 medlem af Søndagsskolens bestyrelse som en af de første håndværksmestre i denne forsamling.

Jacob Hansen aflagde svendeprøve ved Kunstakademiet i 1856 og arbejdede derpå nogle år i København hos »den bekendte malermester C. Weber, medens han samtidig besøgte Akademiet for de skjønne Kunster«. I 1863 flyttede Jacob Hansen hjem til Helsingør, hvor han siden drev forretning i mere end 50 år og blev en af byens ansete mænd. Han sad i bestyrelsen for Søndagsskolen og siden Teknisk Skole i hele 26 år, deraf 14 år som kasserer, han var skuemester i »over en menneskealder«, »et meget virksomt medlem af Industriforeningens bestyrelse gennem mange år« samt medlem af kommunens ligningskommission i over 20 år.

I 1913 fejredes Jacob Hansens 50 års mesterjubilæum eftertrykkeligt. Byen og »især strøget omkring hans bolig«, Lundegade 19, var flagsmykket, og hans værksted var som en overraskelse smukt dekoreret af hans husvært, snedkerlaugets oldermand og den lokale arbejdsgiverforenings formand Emil Nielsen og af Jacob Hansens egne lærlinge og svende. Han blev på dagen udnævnt til æresmedlem af både malerlauget, arbejdsgiverforeningen og Helsingør Håndværker Sangforening. Om aftenen fejrede lauget ham ved en souper med 70 deltagere i hotel »Øresund«s mågesal, som den unge malermester Otto Sørensen havde dekoreret.

Det var naturligvis meget vigtigt at få en personlighed som Jacob Hansen med, da lauget blev stiftet. Han var en faglig og forretningsmæssig autoritet, som bestyrelsesmedlem og skuemester ved teknisk skole var han uhyre værdifuld for lauget, og dertil kom, at »han var en meget eftertragtet kraft, når der skulle være fest både her og der, og han var en meget velset gæst i et glad lag«. Det har også sin betydning i en til hverdag streng saglig forening.

Julius Gotfred Undén, der blev laugets første oldermand, var en smule yngre end Crillesen og Jacob Hansen. Han havde åbnet sin malermesterforretning, Sct. Annagade 29, i 1864, og den har eksisteret på samme adresse lige siden, værnet og videreført af sønnen og siden af sønnesønnen, malermester Jacob Undén, som nu har skænket det enestående malerværksted med alle dets historiske redskaber og materialer til Helsingør Bymuseum. Her skal det vise kommende generationer malerfagets fine traditioner.

I 1919 blev Julius G. Undén ved sit 50 års mesterjubilæum fejret af lauget på restaurant »Promenaden« ved havnen. Her fik man – kort efter afslutningen af Første Verdenskrig i en tid med varemangel og dyrtid – for fem kroner et måltid af »kalveryg med gemyse, smør, ost og brød, 1 akvavit, 1 bajer og kaffe«. Da der ydermere kunne bæres en bolle punch på bordet, var glæden stor, da Undéns arvtager som oldermand, Fritz E. Rusch tog ordet til hyldesttalen og mindedes, at han 12 år gammel oplevede Undén for første gang, da denne aflagde et besøg i Rusch seniors værksted. Siden kom et glimrende samarbejde i gang, og Rusch hyldede Undén som laugets egentlige fader. Undéns »utrættelige energi i samråd med enkelte af os« havde ført til et »collegialt, fasttømret samarbejde«, sagde Rusch, der fremhævede Undén som »et følgeværdigt eksempel for os andre«. Og derpå blev Undén naturligvis udnævnt til æresmedlem af lauget med alles underskrifter på det fint udførte æresbrev, indlagt i mappe og udført af dekorationsmaler Frederik Hansen, der i mange år var laugets kunstner og kalligraf.

Det vides ikke, hvor lauget holdt sit første møde, men det kan udmærket have været på hotel du Nord – det senere »Casino« og nu Irma på Stengade. Her fik malerne nemlig hurtigt et fast lokale »på 1. sal, opgang i porten til højre«, som de betalte en human leje for – 1 kr. pr. møde. Værten har sikkert fået sin fortjeneste ved servering for medlemmerne, men der skulle trods alt komme til at gå flere år, før sel-

skabeligt samvær blev hverdag i lauget – og det varede endnu længere, før malerkonerne blev inviteret med.

I første omgang var det rent faglige og organisatoriske forhold, det gjaldt. Det var en pioner-opgave, hvor alt måtte bygges op fra bunden, og man aner, at bestyrelsen har haft sine vanskeligheder. Først i december – efter otte måneder – kunne den nemlig indkalde til medlemsmøde om et lovforslag, som endda ikke kunne vedtages, men måtte have udsættelse til efter jul og nytår. Der var også usikkerhed om, hvad man bandt sig til ved indmeldelse i Centralforeningen, så endnu en forespørgsel blev besluttet.

Den 9. januar 1891 var man så ved at have orden på tingene. Man besluttede først og fremmest at skifte navn til Foreningen af Malermestre i Helsingør og Omegn. Det var nødvendigt, fordi man også ville have »land-mestrene« i folden. Julius Rasmussen fra Espergærde og Peter Jensen fra Boderne ved Ålsgårde var specielt indbudt til mødet, hvor også et senere fremtrædende medlem, den helsingørske mester W.M. Johansen indmeldte sig.

Derefter vedtog de 15 mestre enstemmigt lovene med deres i alt 17 paragraffer, hvoraf den første angav de tre formål: at varetage fælles interesser ved 12 årlige diskussionsmøder »for nærmere sammenslutning og enighed«, at bidrage til ordnede forhold mellem mestre, svende og lærlinge og »at foranledige at såvidt muligt at aflægge sven-

Arbejdet på Industriforeningens festsal i 1891 betød meget for det unge laug – det fik mestrene bragt i godt samarbejde, og det resulterede i fornemt, gedigent malerhåndværk. Her er nogle af deltagerne fotograferet ved de flotte dekorationer – bagerst fra venstre Lars Hansen, Vilh. Larsen, Chr. Nielsen og Halberg, forrest den knælende lærling Chr. Christensen.
(Laugets samling).

deprøve efter udstået læretid«.

Lovene bestemte derefter, at »kun næringsdrivende malere, der har løst borgerskab, eller bestyrer af malerforretninger« kunne optages som medlemmer, men at man godt kunne blive i foreningen, selvom man hævede forretningen eller drev anden næring. I indskud skulle der betales 1 kr., og det årlige kontingent blev fastsat til 2 kr., der skulle betales kvartalsvis forud. Slettede restanter havde »intetsomhelst« krav på foreningens kasse.

Bestyrelsen blev fastsat til tre medlemmer, som selv skulle vælge sin formand, og som skulle mødes mindst en gang hvert halve år »eller når det er nødvendigt«. Desuden skulle »foreningsmøder sammenkaldes hver måned«, og hermed lovfæstede man et krav, som det skulle vise sig umuligt at overholde. Mødetræthed var et problem, som lauget fik at kæmpe med lige fra starten, og ikke engang i det første år synes man at have kunnet magte et møde hver måned.

Det faglige stof i de første love er hurtigt overset. Man gav medlemmerne pligt til at skrive et afgangsbevis til svende og medhjælpere, der fik papir på ansættelsens varighed, hvis »forholdet var ordnet mellem dem«. Der kom også pligt til ikke at ansætte uden afgangsbevis fra en anden mester. Hvis man antog en lærling, skulle han med skriftligt bevis kunne dokumentere, at han retteligt var løst fra en eventuel anden lære. Hvis en mester ikke sikrede sig dette, foreskrev lovene en bøde på 100 kr. – et for sin tid astronomisk beløb, som viser, at unge mennesker, der »rendte af lære«, var et stort problem i den tids forretninger. Det skulle den nye forening hjælpe på – men det kom til at knibe svært.

Efter vedtagelsen af lovene blev næste skridt indmeldelse i Centralforeningen. Det blev vedtaget enstemmigt på en ekstraordinær generalforsamling den 1. marts 1891, hvor forslagsstillerne var syv af stifterne med Undén, Crillesen og Jacob Hansen i spidsen. I indmeldelsesbrevet oplyste foreningen, at man nu havde 10 medlemmer i Helsingør 1 i Espergærde og 1 i Ålsgårde.

ERSTATNING FOR FERNIS

Under verdenskrigen 1914-1918 måtte malerne bruge erstatninger for de rigtige materialer. Således fremstillede man erstatning for fernis:
Et kilo god lim smeltes i otte liter vand, mens samtidig 200 gram kromsur kali smeltes i to liter mand. De to mængder blandes og tilsættes 1½ kilo kogt linolie og 1½ kilo glycerin. Ferniserstatningen kan bruges på træ, mur og jern, men de hvide farver bliver desværre noget gullige. Erstatningen gør dog lige så god fyldest som »al den elendige knastelak, vi ellers ser«, skriver

Malermesteren 1917

ÆGTE SVENSK KOMPOSITIONSFARVE

Den ægte svenske kompositionsfarve er næsten uforgængelig, når den stryges på udendørs træværk. Farven fremstilles af:
2 dele kogt rismelsklister
9 dele sildelage
1 del jernvitriol
4 dele fernis
16 dele engelskrødt eller okker
Ingredienserne blandes omhyggeligt og koges, hvorpå kompositionsfarven er færdig til brug.

Malertidende 1911

TILRØGEDE LOFTER I RESTAURATIONSLOKALER

Det er en vanskelig opgave at hvidte lofter i restaurationslokaler, fordi den brandgule misfarvning af mados og tobaksrøg vil slå igennem flere lag farve. Et godt resultat kan dog opnås, når loftet stryges med en blanding af kalveblod og kærnemælk, som får lov at tørre en nat. Derefter stryges loftet med frisk limfarve og står derpå så klart, rent og skjoldfrit som et stykke klæde.

Malertidende 1907

Lokal overenskomst

I sommeren 1891 var de helsingørske malermestre endeligt og officielt med i fællesskabet i Centralforeningen, som havde sendt fagmærker, en kliché til fremtidige tryksager og emblemer á 25 øre. Disse skulle medlemmerne bære på reverset for at vise, at de var laugsmestre.

Dermed var baglandet bragt i orden, og man kunne tage fat på den store og vanskelige opgave, det var at skrive og få vedtaget en prisliste – et arbejde, som da også kom til at strække sig over flere år, selvom man bl.a. havde Københavns Mesterlaug (KML)s forarbejder at bygge på. Det fremgår tydeligt af protokollerne, at der måtte holdes mange og lange møder, og man kan levende forestille sig vanskelighederne ved at gøre dette grundlæggende organisationsarbejde i et lokalområde. Det måtte begynde helt fra bunden, og selvom sammenholdet i foreningen var i orden, har hver mester haft sin individuelle metode og priser, som ikke har været lette at få bragt på formel med alle andres.

Prislisten blev drøftet på fire medlemsmøder i juli og august 1891, men den almindelige debat er åbenbart ikke kommet ud af stedet, for på det femte møde besluttede man at overlade opgaven til et udvalg, hvor Martin Brummerstedt, Ferdinand Petersen og Fritz Rusch fik sæde. De fik et forslag vedtaget i februar 1892, men det har åbenbart ikke slået an, for på generalforsamlingen i 1894 erkendte oldermand Jacob Hansen, at listen ikke »almindelig var taget i brug«, og at man derfor snarest muligt måtte have en bedre prisliste og regler for licitationer. Jacob Hansen foreslog, at mestrene skulle yde laugets kasse »en ringe del af betalingen for konkurrencetilbud«. Det blev enstemmigt vedtaget, og oldermanden «tilbød at gøre en begyndelse« ved at betale 25 kr. for et større arbejde, han havde fået, »hvorimod ingen af de tilstedeværende havde noget at erindre«.

Efter nye medlems- og udvalgsmøder blev en prisliste vedtaget i juli 1894. Den opregnede minimumspris for 46 forskellige slags bygningsarbejde, bl.a. et ét fags seks rammet vindue, strøget tre gange indvendigt og udvendigt med oliefarve for 4,50 kr. Tre gange strygning med oliefarve af et 10-12" fodpanel blev sat til 13 øre pr. løbende alen, og en dør eller et panel, som skulle stryges tre gange, åres og lakeres eller matteres kostede 45 øre pr. kvadratalen. Prisen pr. kvadratalen var 6 øre for at limfarve og 30 øre for at marmorere en væg, og »kjøkkenindretning uden skillerum at stryge og oliefarve« kostede i alt 8 kroner.

Udvendigt kostede f.eks. tre gange oliemaling på vindskederne pr. løbende alen 28 øre i 1. etage og 34 øre i 2. etage, mens forsiringer betingede et tillæg på 25%. Stakittet skulle naturligvis også stryges tre gange med oliefarve, og prisen var 24 øre pr. løbende alen.

Der er intet at sige til, at en sådan sag trak ud, for der var pionérarbejde at gøre på mange områder. Et af dem var den statistik, der nu er en selvfølge i enhver organisation. Her blev begyndelsen gjort i juli 1891, da lauget lod trykke arbejdssedler for at sælge dem til medlemmerne for én øre stykket. Det udviklede sig hurtigt til et alvorligt problem.

De helsingørske mestre havde sagt ja til arbejdssedlerne af loyalitet mod Centralforeningen, som naturligvis havde brug for en registrering. Dette er naturligt i dag, men dengang vakte det en voldsom protest i Malernes Fagforening, som en tid truede med – »strike«.

Svendenes aktion var en konsekvens af en konflikt i murerfaget i Helsingør, hvor svendene i begyndelsen af 1892 var gået i strejke i protest mod arbejdssedlerne. I marts måtte malermestrene så til medlemsmøde, fordi fagforeningen i et brev havde krævet sedlerne væk også i malerfaget. Reaktionen hos mestrene var, at man egentlig gerne ville afstå fra dette papirarbejde, »såsom disse arbejdssedler her i byen næppe ville have stor

praktisk betydning«, idet de naturligt nok nærmest var beregnet på store forretninger med mange ansatte – og dem havde Helsingør endnu ingen af.

Medlemsmødet erkendte, at arbejdssedlerne var til »meget ringe gavn for nogen af parterne«, men man ville ikke opgive dem uden accept fra Centralforeningen, selvom en strejke meget gerne skulle undgås »netop nu, da arbejdet begynder at komme i gang«. Dette skrev Julius Undén til Centralforeningens formand Axel Hacke, der fik at vide, at de helsingørske murermestre havde måtte bøje sig og give afkald på arbejdssedlerne for at få standset strejken. »Nu er touren altså kommet til os«, skrev Undén, som mente at det var klogest at give efter – specielt fordi sedlerne ikke var krævet af Centralforeningens love, men stod i Roskilde lokalforenings, »hvorfra det er gået over i vore«. På generalforsamlingen i 1894 blev arbejdssedlerne endeligt afskaffet.

Svendenes voldsomme modstand mod arbejdssedlerne skyldtes, at de frygtede, at materialet ville kunne bruges til sortlistning af aktive fagforeningsfolk over hele landet. Om frygten generelt var begrundet eller ej kan ikke siges, men i Helsingør var den det i hvert fald ikke – mestrene kendte deres folk, og samarbejdet med fagforeningen synes at have gået godt fra starten. Der har sikkert været et fortroligt, patriarkalsk forhold mellem mester og svende i de fleste forretninger, eftersom malerlauget forholdsvis sent sluttede op i de lokale organisationers rækker.

Op igennem 1880'erne var en lang række arbejdsgiver- og arbejdstagerforeninger blevet dannet i byen, og udviklingen kulminerede 1888 med oprettelsen af De samvirkende Fagforeninger – nu Fællesorganisationen. En arbejdsgiversammenslutning for hele området dannedes dog først efter den store konflikt i 1899, og generelt gjaldt det, at et fags mestre først sluttede sig sammen, når svendene havde dannet fagforening.

For malernes vedkommende skete dette i 1887, da 13 svende stiftede Malernes Fagforening med Emil Petersen som formand. Om arbejdet i de første år ved man ikke meget, men i 1890 var Helsingør en af de syv afdelinger, der dannede Malerforbundet i Danmark med 500 medlemmer, og samtidig anskaffede helsingoranerne sig en rød fane.

Dette har også været en vigtig impuls til stiftelsen af malerlauget, for nu var sammenhold mod sammenhold nødvendigt. Der eksisterede intet overenskomstsystem, ingen faste regler for arbejdsmarkedet, og hvis der skulle forhandles, måtte det ske lokalt som i sagen om arbejdssedlerne. Ikke længe efter blev der igen brug for laugets styrke.

På generalforsamlingen i februar 1893 trådte stifteren Julius Undén tilbage som oldermand og overlod posten til Jacob Hansen. I bestyrelsen afløstes Rusch og Brummerstedt af I.A. Crillesen og Ferdinand Petersen – sikkert fordi man tænkte sig en turnusordning, hvor medlemmerne efter tur tog slæbet på bestyrelsesposterne.

Hyppige skift var i disse år reglen – således skete der igen i 1896 en total fornyelse, da Ferdinand Petersen blev oldermand, Julius Rasmussen bisidder og Frederik Hansen kasserer og sekretær – en kombineret post som samme år blev oprettet og lønnet med ti procent af kassens indtægter, dog bortset fra egentlige gaver. Allerede året efter overlod Ferdinand Petersen oldermandsposten til Fritz E. Rusch, 1898 gik Julius Rasmussen ud og blev afløst af Crillesen, og 1899 blev Wilh. M. Johansen valgt i stedet for Frederik Hansen.

En måned efter generalforsamlingen i 1893 kom den nye bestyrelse ud for en hård prøve, da fagforeningen pr. brev krævede en generel forhøjelse af timelønnen fra 30 til 35 øre. Det var ganske enkelt en lokal overenskomst, der blev lagt op til, og et medlemsmøde besluttede at undersøge, om »det herværende jernskibsværft« havde givet forhøjelsen. Det måtte selvfølgelig få konsekvenser, hvis »den største arbejdsplads på området her i byen« betalte mere i løn, men det kan undre, at værftets og byens malermestre endnu talte så lidt med hinanden. Det skulle dog blive ændret senere i laugets historie.

Efter tre ugers forløb måtte der holdes endnu et møde, da svendene truede med »at søge separate overenskomster med de respective mestre«, hvilket naturligvis ville være ødelæg-

gende for lauget. Der gik ilbrev om sagen til Centralforeningen, men til slut blev overenskomsten godkendt af alle mestre den 5. april 1893, da de underskrev et dokument om, at 35 øre var »mindste timeløn for enhver hos os arbejdende svend«. Overenskomsten gjaldt til den 1. april 1894, og meget detaljeret var den ikke, men den blev dog en af grundstenene for den overenskomststruktur, som bærer det danske arbejdsmarked.

I 1894 blev overenskomsten udvidet, så den udover de 35 øre i normal timeløn også fastsatte 50 øre i timen for arbejder på søn- og helligdage, og med disse satser blev den fornyet i 1895, da svendene fremsendte den til underskrift på et dokument med et fem øres stempelmærke – officielt skulle det være. Fagforeningen havde dog tilføjet en eksklusivaftale, som lauget godkendte. Den forpligtede mestrene til kun at bruge svende, »der bevislig ere medlemmer af svendenes organisation i Helsingør«. Til gengæld lovede svendene kun at tage arbejde hos organiserede mestre, og »ingen svend hos mestrene eller på Værftets malerværksted måtte arbejde for egen regning for byens eller omegnens beboere«. Denne overenskomst kom til at gælde til 1898, da lauget med en vis tilfredshed kunne indberette til Centralforeningen, at »documentet« fra 1893 »fremdeles stod ved magt«.

Den ukomplicerede lokale aftales tid var dog ved at være forbi. Den 16. december 1898 besluttede en ekstraordinær generalforsamling enstemmigt – og med skriftlige stemmer fra de fraværende – at lauget skulle indmeldes i Dansk Mester- og Arbejdsgiverforening af 1896, forgængeren for DA. Kort efter nytår 1899 opsagde fagforeningen så overenskomsten og stillede hårde krav til en ny: Københavns priskurant skulle følges for alt bygningsarbejde, hvilket betød indførelse af akkordsystemet, timelønnen skulle op på 44 øre og man ville have »det nordsjællandske gjensidighedsforhold imellem mestre og svende ophævet fuldstændigt«.

På et medlemsmøde midt i januar fik mestrene vedtaget et tilbud om forlig, der imødekom kravet om at følge de københavnske regler for akkorder. Timelønnen ville man gå med til at hæve fra 35 til 40 øre mod at arbejdsdagen blev sat til ti timer seks dage om ugen. Svendene skulle møde kl. 6 og have fri kl. 18 med en times frokost og en times middag. For landarbejde skulle der ydes et tillæg på 16%, når arbejdsstedet var en mil (7 km) fra Axeltorvet eller mesterens bopæl.

Bag det detaljerede forslag aner man retningslinier fra Centralforeningen, men kravet om at få ophævet »gjensidighedsforholdet« må mestrene have følt som en provokation. Der var her tale om et samarbejde, som svendene selv havde ønsket, fordi det var vigtigt at få ordnede forhold i faget og modtræk mod ikkeorganiserede mestre og fusk. I den spændte situation i 1899 hævdede fagforeningen imidlertid arrogant, at den »aldrig havde haft nogen som helst gavn af gjensidigheden«, og at den »aldeles ikke kunne acceptere« et forbud mod fusk, idet den »ikke kunne eller ville forbyde medlemmerne at arbejde for sig selv uden fremmed hjælp«.

Forhandlingerne gik videre med krav fra svendene om 20 øre i tillæg for søndags- og overarbejde og 33 øre for arbejde om natten og på 1. og 2. pinsedag. Mestrenes modspil var 15 og 25 øre i tillæg – og samtidig godkendelse af, at lønudbetalingen flyttedes fra lørdag til fredag og foregik på arbejdspladsen i stedet for værkstedet.

Eksklusivaftalen ville laugets forhandlere under ingen omstændigheder give afkald på, og fagforeningen accepterede med mærkelig eftergivenhed, at den fortsatte. Dette kan dog forklares med, at svendene havde haft en bevæget generalforsamling med højrøstede krav, som loyalt blev sat på papiret – og bagefter lige så stille droppet.

De lokale overenskomstforhandlingers historie sluttede med en diskussion om grænsen for landarbejdet – skulle den være Axeltorvet eller byskellet? Man enedes om det første, og den 24. marts var et forligsforslag til debat på en ekstraordinær generalforsamling i lauget. Fremmødet var beskedent, og selvom man ventede en time, blev mødet ikke beslutningsdygtigt. Da sagen »ikke tålte udsættelse« fik den alligevel énstemmig vedtagelse med en beslutning om, at der skulle »indhentes tilslutning fra de udeblevne«.

Bestyrelsen fik bemyndigelse til at ordne de sidste detaljer og har sikkert følt den lidt triste resignation, som kendes overalt i foreningslivet, når medlemmerne svigter møderne.

Med overenskomsten underskrevet med »bindende virkning«, kunne malerne have ventet at blive tilskuere til den store arbejdskamp, der brød ud i foråret 1899, og som senere på året sluttede med »septemberforliget« – arbejdsmarkedets grundlov. Lauget undgik dog ikke at blive inddraget i den store arbejdskamp.

Starten var en mindre konflikt hos snedkerne, men det udviklede sig hurtigt til en storlockout, der ramte alt byggeri og mange andre fag. I maj 1899 blev malermestrene derfor indkaldt til medlemsmøde, hvor de i første omgang fik at vide, at de ikke måtte arbejde på byggerier, hvor lockoutede snedkere havde været beskæftiget. 14 dage senere var »general-lockouten« en kendsgerning, og malermestrene besluttede at holde medlemsmøde hver onsdag aften i hotel du Nord, så længe konflikten varede. Nu var malerfaget nemlig blevet inddraget, og fra 24. maj kl. seks morgen måtte intet arbejde udføres af svende. Mestre og lærlinge måtte naturligvis arbejde som normalt, men i den alvorlige situation blev medlemmerne opfordret til at glemme normal konkurrence for »at støtte og hjælpe hverandre efter evne ved arbejdets udførelse«.

Under konflikten kom et nært samarbejde med de øvrige bygningsfags laug i gang, da snedkernes oldermand Emil Nielsen indkaldte alle laugs bestyrelsesmedlemmer til møde i Industriforeningen. Her blev malerne Ferdinand Petersen og Th. Andersen udpeget til et udvalg for »tilsynet med de ved lockouten fremkaldte særlige forhold«, mens I.A. Crillesen kom til at sidde i et udvalg »om forslag til imødegåelse af angreb«.

Når det tages i betragtning, at malernes egne onsdagsmøder fortsatte med god tilslutning, forstår man, at der her var tale om en ganske særlig mobilisering af håndværksmestrene og også om en uhyggelig, men kampberedt stemning. Alligevel forsvandt dramatikken ret hurtigt i Helsingør, hvor Værftet, den altdominerende arbejdsplads, ikke var med i lockouten.

Sidst i juli blev onsdagsmøderne opgivet som overflødige, og »Septemberforliget« nævnes ikke i protokollen, men dets virkninger spores naturligvis. Den 27. november 1899 blev Ferdinand Petersen, som den første malermester, valgt til bestyrelsen for den nystiftede Helsingør Arbejdsgiverforening. Det blev en afgørende dato i laugets udvikling til moderne arbejdsgiverorganisation.

GODT KIT

Godt kit får man, når en håndfuld brændt kalk og 120 gram linolie koges til en fast konsistens og køles på et skyggefuldt sted. Kittet bliver hårdt, så det må varmes over en lampe før brugen.

Malertidende 1908

VINDFLØJEN FORGYLDES

Forgyldning af en vindfløj af kobber kræver først grundfarve af blodsten, knust i morter og revet i olie. Blodsten er det naturligt forekommende engelskeller italienskrødt.

Malertidende 1910

ÆGTE GULD TIL UDVENDIGE SKILTE

Til ægte guldbelægning af udvendige skilte benyttes dobbelttykt slået tårnguld. Det koster ganske vist 1,75 kr. pr. bog, mens almindeligt bladguld koster 1,00 kr. Til gengæld skal denne guldbelægning ikke lakeres. For selv den fineste Body vognlak er ikke så holdbar og har ikke samme glans.

Malertidende 1909

BONEVOKS TIL DANSESALE

Bonevoks til dansesale fremstilles af maleren som strøvoks, idet han smelter een del parafin med fem dele ceresin. Gulvene sprøjtes med den varme blanding, og der behøver ikke at efterpoleres. Det kan man lade de dansende om!

Malertidende 1907

Kollegialt sammenhold

1891 var et stolt år for det lokale erhvervsliv. Da opførte Industriforeningen for Helsingør og Omegn nemlig sin imponerende bygning på Stengade 51, hvor et par gamle bindingsværkshuse måtte vige pladsen for det, der dengang var byens højeste og flotteste hus – betalt af medlemmerne selv og indrettet til klubliv, selskabelighed og oplysende virksomhed for industridrivende, håndværkere og handlende. Festsal, restaurant, læse- og spillesaloner, billardsal, bibliotek og mødelokaler stod til rådighed for alle de mennesker, som i en periode med stor økonomisk og teknisk fremgang følte, at Helsingør var på vej ind i en ny storhedstid.

I dag er det meste af foreningslivet forsvundet fra »Strien« som fra de fleste tilsvarende mødesteder, men Malerlauget har fortsat sine mødelokaler og sine klenodier her. Det er egentlig også kun rimeligt, for lauget har fra første færd haft en særlig tilknytning til huset, hvor medlemmerne i 1891 påtog sig malerarbejdet som en fælles entreprise. Det er vistnok eneste gang, at alle byens mestre har samarbejdet om en opgave, men tilfældet var også enestående – bygningen skulle være en manifestation af, hvad det lokale håndværk og erhvervsliv kunne magte.

I 1891 blev reglerne for arbejdet fastlagt på et medlemsmøde, som udpegede Ferdinand Petersen til mod et vederlag på 40 øre i timen at stå for hele arbejdet »for samtlige indenbys malermestres regning«. Han kunne rekvirere arbejdskraft hos dem alle og hver lørdag på sin bopæl udbetale løn af de 5 kr., som hver mester hver uge skulle indsætte i Sparekassen. Derudover skulle der opkræves tilskud »efter behov«, og når betalingen kom fra Industriforeningen, skulle et eventuelt overskud deles ligeligt. Virkeliggørelsen blev ikke uden gnidninger, for først fem år senere kunne de sidste regnskaber gøres op med en bemærkning om, at det havde krævet »gjensidig imødekommenhed til et for alle parter tilfredsstillende resultat«. Det håndværksmæssige resultat var der derimod ingen problemer med – meget af det knap 100-årige malerarbejde stod endnu smukt, da en større ombygning af huset begyndte for få år siden.

For et laug, der skulle tage fat på så mange nye opgaver, var forbindelserne til Centralforeningen af stor betydning. I 1891 blev Ferdinand Petersen og Jacob Hansen de første helsingørske delegerede ved en generalforsamling, som dette år blev holdt i Nakskov. De blev udtaget ved lodtrækning, som skikken var de første år – og de fik rejsen betalt i henhold til lovene: Billet til 3. klasses takst til jernbane eller dampskib og 3,00 kr. i diæter pr. dag, dog højst i fire dage.

Det må også betragtes som et håndslag til det unge laug, at Centralforeningen allerede i 1893 henlagde sin generalforsamling til Helsingør. Den blev holdt 17. og 18. september, og kollegerne fra andre byer kom naturligvis også, fordi de ville se Industriforeningen, som havde vakt stor opsigt. Her blev generalforsamlingen holdt, og lauget bød gæsterne på en festmiddag, der kostede 3,50 kr. kuverten. Til lejligheden skrev Frederik Hansen en sang, der blev brugt ved flere følgende malerstævner i Helsingør, og han arrangerede en meget beundret udstilling af elevarbejder på Teknisk Skole. Medlemmerne mødte med deres hestevogne til en udflugt i omegnen, og lauget havde i det hele taget udgifter på 222,11 kr. til »det særdeles heldige arrangement«. Det var mere, end laugskassen kunne klare, så der blev udskrevet et ekstrakontingent på 15 kr. pr. medlem – ganske mange penge, når årskontingentet var 2 kr.

På årsmødet må han have drøftet behovet for en voldgiftsret, for i november begyndte et udvalg med I.A. Crillesen som formand og Jacob Hansen og Ferdinand Petersen som medlemmer at arbejde med forslag om regler efter Københavns mønster, men »lem-

pet efter provinsforholdene« og med en dommer i hver by. Forslaget, som var skrevet af Crillesen, blev sendt til Centralforeningen i december for at komme med på dennes næste generalforsamling. Opgaven var stor for et lokalområde, men Centralforeningen selv havde endnu ikke et juridisk og administrativt personale at sætte ind, og kommunikationen var for besværlig til, at udvalget kunne have medlemmer fra flere byer.

I 1895 indbød lauget både uorganiserede mestre og svendene til at være med til at nedsætte en lokal ret, men forsøget lykkedes ikke. I stedet blev Jacob Hansen i 1900 dommer i den ret, der trådte sammen i København og Roskilde, men i 1903 anerkendtes Crillesen endelig for sit pionerarbejde. Centralforeningen fik oprettet voldgiftsretter efter hans forslag i Sjællands, Fyns og Lolland-Falsters stifter. På Sjælland skulle retten træde sammen i Helsingør og Slagelse, og Crillesen blev dens formand, mens Rusch og W.M. Johansen fra lauget og A. Lindberg og J.P. Garner fra fagforeningen blev de lokale dommere.

Laugets største og vanskeligste opgave blev dog en rimelig kontrol med konkurrencen med regler om tariffer og tilbud, som alle medlemmer overholdt. Da prislisten blev vedtaget i 1894, blev den fulgt op med »en tarif med laveste grænse for tilbud ved alle licitationer, hvor ingen udenbys mestre eller indenbys udenfor foreningen stående mestre« deltog.

En »kommission« af et bestyrelsesmedlem og et menigt medlem blev valgt til »at gøre sig bekjendt med alle konditioner«, og Frederik Hansen påtog sig at udføre »hemmelige« opmålinger og beregninger på tegningerne. Det medlem, der fik overladt arbejdet, skulle betale 3% af tilbudssummen – eller hele differencen mellem denne og det »normaloverslag«, Frederik Hansen havde opstillet.

Underbud eller andre forsøg på at omgå ordningen blev

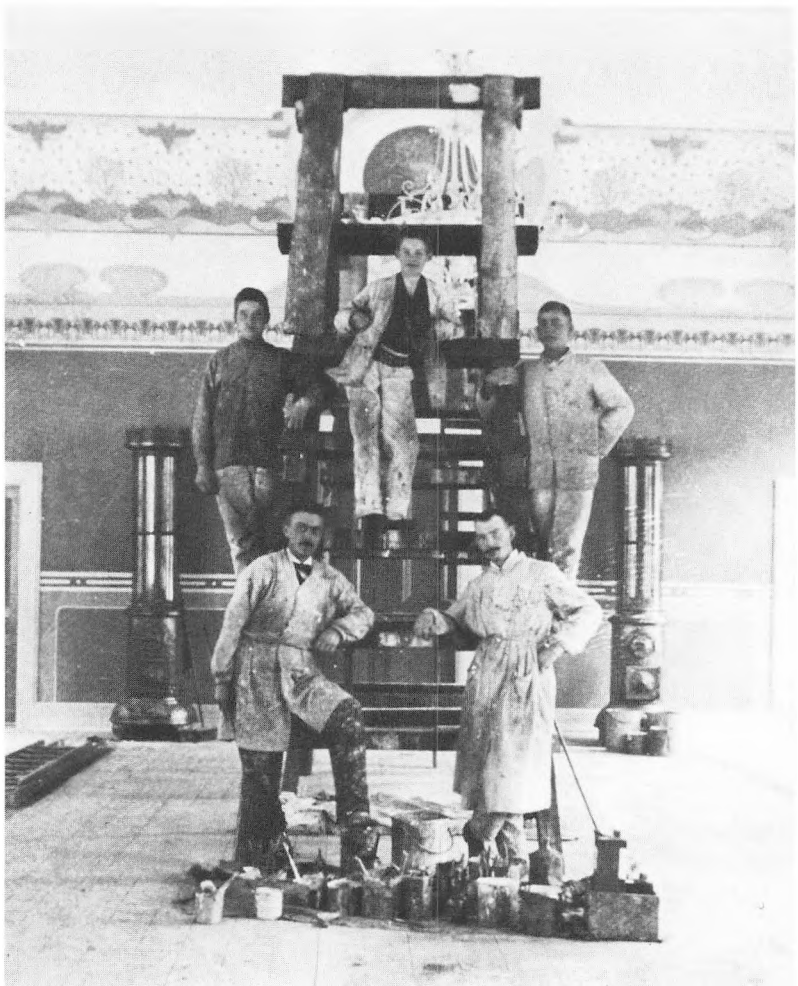

I 1891 påtog lauget sig alt malerarbejdet i Industriforeningens nye bygning på Stengade som fælles entreprise, og der blev her udført dekorationer af høj håndværksmæssig og kunstnerisk kvalitet. her ses mestre, svende og lærlinge ved arbejdet i bygningens mindre sal, som skulle bruges til utallige fester og møder.
(Laugets samling).

straffet med bøde til laugskassen – første gang på 50 kr. og anden gang på 100 kr. samt »indbringelse for generalforsamlingen«. For at gå under prislistens minimum – også for almindeligt arbejde efter regning – var bøden 50 kr., og pengene skulle fordeles med halvdelen til en fond i Sparekassen, halvdelen til uddeling blandt medlemmerne.

Det var hårde vilkår og hidtil uhørt kontrol, som da også førte til, at en af laugets stiftere, Carl Stade, i en periode udmeldte sig i protest. Også generelt syntes det at have knebet med disciplinen, for i 1895 indberettede bestyrelsen resigneret til Centralforeningen, at der var »visse vanskeligheder« med at få de nye regler brugt i praksis, og at det først senere ville vise sig, om »det ikke ringe arbejde ville være til gavn eller ej«.

I 1898 kom der så en sag, som demonstrerede, at reglerne var for hårde. Et arbejde på margarinefabrikken »Kronborg« i Bjergegade gik til et bud på 107 kr., mens »normaloverslaget« lød på 197,30 kr. Bøden skulle altså have været 90 kr., men syv af de otte på en ekstraordinær generalforsamling stemte for, at man skulle lade sagen falde.

I det markante 1899 år havde lauget en rekordagtig aktivitet med ordinær generalforsamling, fire ekstraordinære generalforsamlinger, 23 kvartals- og medlemsmøder og et stort antal bestyrelsesmøder. Fritz Rusch tog denne tørn som oldermand, men forlod så i februar 1900 bestyrelsesarbejdet for en periode. Ny oldermand blev Wilh. M. Johansen, mens Julius Undén igen blev valgt ind og Crillesen fortsatte som kasserer og sekretær.

Fritz Rusch blev i stedet »kontrollerende medlem« med den opgave at få styr på problemerne med priser og tilbud. Lønstigningerne i 1899 havde nødvendiggjort en revision af prislisten og senere nye licitationsregler, da det havde vist sig, at det kneb meget både med at anmelde tilbud og give fuldstændige oplysninger. Mange havde ikke betalt 3%-afgiften, og ved flere licitationer havde der været »uforholdsmæssige differencer«. Det var nødvendigt med »foranstaltninger til forebyggelse« og måske med lovændringer. De nye regler blev debatteret på generalforsamlingen i februar 1900 og på en ekstraordinær generalforsamling over to dage i marts og april – så vigtig var sagen.

Det »kontrollerede medlem« fik myndighed til at indkalde alle tilbudsgivende. Han skulle så udregne et gennemsnit af buddene, og det, der lå nærmest middelsummen, skulle indgives som det laveste, eller alle tilbud skulle sættes »i passende forhold« til hinanden. Den, der fik arbejdet, skulle betale 1% af tilbudssummen til Rusch og 1% til fordeling til de øvrige tilbudsgivende. Alle laugets medlemmer måtte »med underskrift på tro og love forpligte sig til ikke at røbe disse regler«, som endnu engang blev bekræftet på en generalforsamling i november.

Licitationsproblemerne viser, hvor svært det var for håndværksmestrene at klare sig i en tid, som troede på den frie og ubegrænsede konkurrence, men hvor underbud og fusk truede fornuftige forretninger. Sagen var naturligvis alt for omfattende til, at den kunne løses af et enkelt laug, som ovenikøbet var splittet mellem ønsket om ordnede forhold på den ene side og nødvendigheden af at skaffe arbejde for enhver pris på den anden. Først flere årtier senere blev licitationerne underlagt monopollovgivningen, men de er stadig et vanskeligt område for alle håndværkslaug.

Saglige og faglige anliggender var der altid nok af, men det kollogiale blev der heldigvis også tid til. Lige fra starten har mestrene sikkert hygget sig »under eventuelt«, men i 1893 fortæller protokollen første gang om en selskabelig sammenkomst – den blev holdt den 21. juli i Skydeselskabet og kostede lauget 35 kr.

Onsdag den 20. juli 1898 holdt lauget den første af mange udflugter, da 13 mestre – endnu tænkte ingen på at tage hustruerne med – rejste med Nordbanen til Hillerød, hvor fem kolleger viste Frederiksborg slot frem. Her nærmede den store genopbygning efter branden i 1859 sig sin afslutning, og der var takket være brygger Carl Jacobsens rundhåndethed udført klassisk håndværkerarbejde i en kvalitet, som man sjældent har set det i nyere tid. Turen sluttede med souper i »Slotspavillonen« – og laugskassen ydede et tilskud på 74,60 kr.

Det kollegiale sammenhold skulle også fremmes ved de ob-

ligatoriske møder, som lovene krævede i 1898. Den første søndag i hvert kvartal var der kl. 10 møde i lokalet i hotel »du Nord«, men fra marts 1900 flyttedes tid og sted til fredag kl. 20 i »Hammarshøj« – hotellet, der senere blev alderdomshjem. Mødedeltagelsen blev fremmet med mulkter på 50 øre for en times forsinkelse og 1,00 kr. for udeblivelse, men alligevel mødte der i juni kun to til kvartalsmødet, og derpå synes man lige så stille at have ladet disse arrangementer gå i glemmebogen. Derimod indførtes i 1901 en skik, der stadig gælder – der var servering efter generalforsamlingen »Til medlemmerne bevilgedes 1 glas punch og 1 cigar, og denne udgift viste sig at beløbe sig til 6,95 kr.«, meddeler protokollen, der også fortæller, at seks mestre deltog.

I juni 1902 holdt Fællesforeningen af Danmarks Malermestre årsmøde i Helsingør, hvor lauget besluttede at »afholde de af mødet flydende uundgåelige udgifter og eventuelt hyre en vogn til en kort tour i den nærmeste omegn«. Igen var der udstilling af elevarbejder på Teknisk Skole, men så festlig som generalforsamlingen i Centralforeningen ni år før blev begivenheden tilsyneladende ikke. Efter de store begivenheder i 1899 og de foregående år, havde lauget måske lidt svært ved at finde rytmen. På generalforsamlingen i1904 blev der fortalt, at der havde været holdt »få møder og meget slet besøgte«.

I 1904 udtrådte Undén af bestyrelsen og afløstes af Rusch, der straks blev valgt til older-

Victor Wallhegn (1883-1963) var medlem af lauget fra 1910 og var bestyrelsesmedlem i to perioder. Mest kendt er han dog for navernes slagsang »Åh, disse minder«, der er blevet en af Danmarks mest populære viser. Wallhegn skrev teksten og komponerede melodien i 1926 og sang den selv første gang offentligt samme år fra Lorrys scene. Her vises teksten i Wallhegns egen kalligrafi – for også denne kunst beherskedes af den gamle mester.
(Laugets samling).

mand i stedet for Wilh. M. Johansen. Det blev optakt til en ny periode med aktivitet. Lauget meldte sig i Fællesrepræsentationen for dansk Håndværk og Industri, 1905 indtrådte Rusch i den lokale arbejdsgiverforenings bestyrelse og 1907 kom der en første henvendelse fra Rungsted, hvor malermester C. Frederiksen bad om optagelse i det helsingørske laug.

Samme år var det på Centralforeningens generalforsamling blevet meddelt, at malermesterforeningen i Hørsholm var opløst »af økonomiske grunde«, og at medlemmerne overførtes til laugene i Helsingør eller Hillerød. Der har åbenbart været størst stemning for Helsingør, for lauget fik straks tilgang af to mestre fra Rungsted, to fra Hørsholm og en fra Sletten.

Denne store udvidelse af laugets område gjorde nye love og licitationsregler nødvendige – også fordi der, som Rusch sagde, havde været »mindre gode forhold« de foregående år, hvor det meste udførtes til »priser uden rimelig fordel«. Denne gang samlede man materiale fra København, Slagelse, Nakskov og Svendborg, før ændringerne blev foretaget og helt nye love vedtaget. I licitationssager blev området delt i tre kredse – en for Helsingør og nordkysten, en for Snekkersten, Espergærde, Humlebæk og Sletten og en for Hørsholm-Rungsted.

Alt dette blev bekræftet enstemmigt på en ekstraordinær generalforsamling den 1. maj 1907, hvor ordet »malermesterforening« definitivt blev fjernet fra navnet, der nu og for eftertiden var »Helsingør og Omegns Malerlaug«. Efter at det var markeret med leveråb og skåler, blev der for første gang udnævnt et æresmedlem. Det blev I.A. Crillesen, som et par måneder før var fyldt 75 år, men som stadig var laugets kasserer, sekretær og voldgiftsdommer. Han fik overrakt sit diplom, kalligraferet af Frederik Hansen og forsynet med alle kollegers underskrifter. »Derefter tilbragtes nogle hyggelige timer med tale og ved et bæger, og kun nødigt brød collegerne fra Hørsholm, Rungsted og Usserød op for at nå toget«, fortæller protokollen.

BLADGULD

En kvint guld i 18-23½ karats renhed lader sig hamre ud til et blad på 23 kvadratfod, der bliver til 30.000 blade guld på en kvadrattomme – dog kun 7-8000 blade, hvis man ønsker tårnguld.
Guldet hamres på polerede granitblokke mellem ark af pergament eller guldslagerhud – den præparerede overhud af oksens blindtarm.
Guldbladene opbevares i bøger mellem blade af silkepapir, og det enkelte guldblad skal, set mod lyset, vise blågrøn farve for at have den rette ægthed.
Malertidende 1913

Vognmaleri var et speciale, der krævede gode lokaler og ikke så lidt mandskab – både når det gjaldt hestevogne og biler. To helsingørske malermestre var i en periode i 1920'rne kompagnoner på dette felt – Elias Andreasen (i jakkesæt med vest og blød hat) og August Kattrup (med flad stråhat). De er her fotograferet med deres personale – blandt dem yderst til venstre en kvindelig maler, kaldet Hulda, og forrest i midten en høj lærling med lyst hår. Det er den senere hovedkasserer i malerforbundet Ernst Olsen. (Johs. Kattrups samling).

Oldermand Fritz E. Rusch

En ny æra for lauget begyndte, da Fritz Emil Rusch i 1904 overtog oldermandens plads efter grundlæggeren, Julius G. Undén. I laugets første 14 år havde fem mestre været oldermænd på skift, men nu fulgte en stabil periode på 17 år med Rusch i forsædet. Det duede ikke mere at lade tillidshvervene gå på omgang, som man var vant til det i tidens klubliv. Bestyrelsen og især oldermanden måtte arbejde på længere sigt, og med Rusch fik man en personlighed, der magtede netop dette.

Fritz E. Rusch var af gammel helsingørsk malerslægt. Faderen, Carl Wilhelm Rusch var født 1828 og havde i 1860'erne opnået en smuk position som mester i byen, hvor han i skattelisten figurerede med en årsindtægt på 1200 rigsdaler ved siden af lodser, købmænd, proprietærer og andet godtfolk. Han var en meget værdsat tegnelærer på Borgerskolen – byens betalingsskole – og i en årrække medlem af Ligningskommissionen. I byens »hjemmeværn«, i Helsingørs borgerlige Artillerikorps, avancerede han til officer og blev afskediget som premierløjtnant, da korpset blev ophævet i 1870.

Rusch senior døde allerede i 1878, kun 50 år gammel, og for enken blev situationen i mere end én forstand ulykkelig. Hun blev nødt til at afhænde malerforretningen og nogle år senere også ejendommen i Bjergegade, hvor værkstedet var. Det havde givet været tanken, at Fritz Emil skulle føre faderens virksomhed videre, for her var han kommet i lære i 1869 og havde aflagt svendeprøve i 1874. Nu var han imidlertid et sted ude i Europa, hvor han var på valsen i ialt syv år, og en anden mester rykkede ind i faderens værksted.

Der kan have været mange grunde til, at den 25-årige Rusch ikke straks kunne overtage efter faderen, men ni år senere var alle forberedelser gjort – 28. juni 1887 løste han på rådhuset borgerbrev som malermester, og snart var han ligesom faderen en markant personlighed i det lokale samfund. Han var én af laugets grundlæggere i 1890, men for ung som mester til straks at blive en af de toneangivende. Da han 1899-1900 i tiden omkring det store opgør på arbejdsmarkedet blev oldermand for en periode var det dog en tydelig kåring som »kronprins« for Undén – Rusch var den kommende tids mand.

Da Rusch så i 1904 blev oldermand, 51 år gammel, havde han sit program klart. For det første skulle forbindelsen til fagets og laugsvæsenets gamle traditioner – som han utvivlsomt kendte fra faderen og byens mestre fra Sundtoldens sidste epoke – fornyes og styrkes. Navneskiftet til »Helsingør og Omegns Malerlaug« i 1907 var givet Rusch' værk, og det symboliserede klart, at mestrene udadtil ville øge malerfagets prestige og indadtil skabe det stærke kollegiale sammenhold, der havde været det egentlige formål med de gamle laug. Der skulle være stil, værdighed og fest over de store dage, og denne tradition lykkedes det Rusch at skabe så rigtigt, at den stadig holder.

Fester, der bidrog godt til at styrke laugets nye identitet, blev holdt for hele tre veteraner, der i disse år nåede at fejre noget så usædvanligt som 50 års mesterjubilæer. Sådanne mærkedage er vel utænkelige i dag, men dengang kunne man altså opleve malere, der startede forretning, da de var i 20-års alderen, og fortsatte til de var højt oppe i 70'erne – måske med meget af virksomheden overladt til den yngre generation, men alligevel aktive som håndværkere og principaler. J.A. Crillesen, som i 1910 blev fejret med et festmåltid på hotel du Nord, var et godt eksempel – han var blevet æresmedlem allerede i 1907, da han fyldte 79 år. Lige så udholdende var Jacob Hansen og Julius Undén, som nåede 50 års jubilæerne i hhv. 1913 og 1919. Om Undén sagdes det endda, at han arbejdede »så godt som nogen yngre svend«.

Disse veteraner blev hyldet ved fester, hvor ikke blot medlemmerne fra Helsingør,

»landet« og Hørsholm mødte op, men hvor også Helsingør Arbejdsgiverforenings formand, snedkermester Emil Nielsen deltog, og hvor oldermanden for Københavns Malerlaug kom med sine bisiddere.

Endnu større glans kom der naturligt nok til at stå om laugets 25 års jubilæum i 1915. Det foregik Store Bededag på hotel Øresund, hvor Emil Nielsen igen var gæst sammen med laugets veteraner Carl Stade og Frederik Hansen, som ikke mere var aktive. Her hyldede Rusch Undén som laugets »egentlige fader«, og man spiste i øvrigt »et ganske enkelt måltid med bøf, smør, ost og brød, snaps, øl, kaffe og en enkelt whisky-grog med lauget som vært«. Det blev til »et par fornøjelige timer« i behageligt og kammeratligt samvær«, og højdepunktet kom, da Emil Nielsen overrakte Arbejdsgiverforeningens gave – »en overordentlig smuk sølvjardinière, pyntet med pragtfulde blomster«. På opsatsens fod stod indgraveret:

Helsingør og Omegns
Malerlaug
1890 30. April 1915

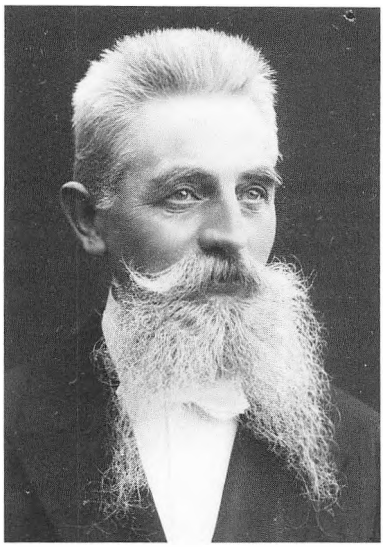

Ferdinand Petersen (1851-1921) var laugets oldermand 1896-99, men huskes nok mere for at have skænket laden. Ferdinand Petersen udførte den som husflidsarbejde efter omkring 1910 at være flyttet til Broager ved Flensborg fjord. Han blev 1918 udnævnt til æresmedlem.
(Laugets samling).

I jubilæumsfesten deltog den tidligere oldermand Ferdinand Petersen, der var på »tilfældigt besøg fra Slesvig«, hvor han nu boede, og gensynet med lauget og oplevelsen af dets nye form gav ham inspiration til den gave, der stadig er laugets kosteligste ejendom: laden, den rigt dekorerede og udskårne trækiste, der rummer laugets dokumenter og arkivalia.

Ferdinand Petersen arbejdede i tre år på laden, som blev indviet ved en fest på restaurant Promenaden i Havnegade den 31. oktober 1918 – kun et par uger før afslutningen af Første Verdenskrig. De svære tider prægede traktementet, hvorom protokollen beretter: »Trods krigstider og vanskelige ernæringsforhold blev der serveret en udmærket bøf, smør og ost, *en dansk snaps,*

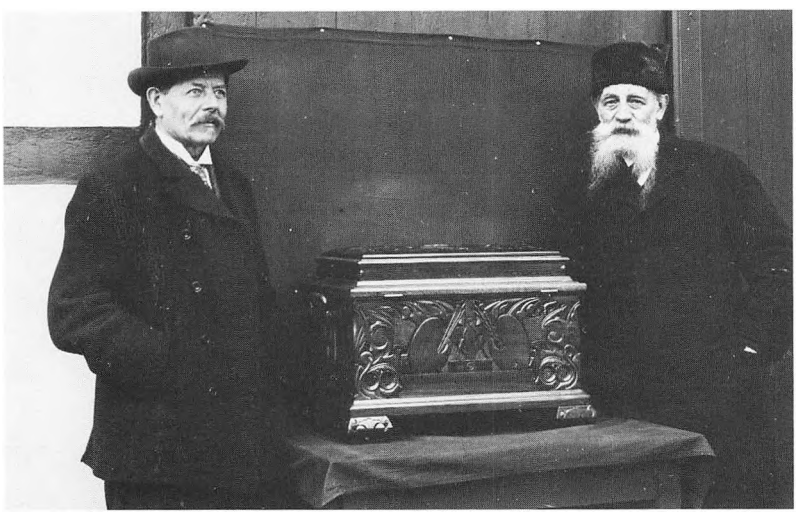

Ved indvielsen af laugets lade 31. oktober 1918 blev giveren og oldermanden fotograferet sammen med den fint udskårne kiste. Til venstre står Fritz Rusch, oldermand 1904-21, og til højre Ferdinand Petersen, som havde udført laden som – sagde han selv – husflidsarbejde.
(Laugets samling).

Det fornemste klenodium i Helsingør og Omegns Malerlaugs samling er naturligvis laugsladen – et ualmindeligt smukt stykke træskærerarbejde af laugets tidligere oldermand Ferdinand Petersen. På ladens forside er Helsingørs byvåben udskåret, mens det på lågets overside er laugets våben, der fanger blikket. På lågets underside findes et »hemmeligt rum« på hvis låg er indridset listen over æresmedlemmerne og oldermændene. Laden rummer mange dokumenter, og ovenpå disse står her lydhammeren – en »hornpensel«, der også er udskåret i træ og skænket af Ferdinand Petersen.
(Foto: Arne Magnussen).

kaffe med cognac og last not least en udmærket romtoddy« – og i øvrigt til 1,50 kr. pr. kuvert.

Som gæster var inviteret Københavns Malerlaugs oldermand Claus Olsen med to bisiddere samt Emil Nielsen, og medlemmerne var mødt i stort tal uden at vide, hvad der skulle ske. Da laden blev afsløret og overrakt, var »medlemmerne meget overraskede, og de takkede giveren for den overordentligt smukke gave«. Ferdinand Petersen blev på stedet og med akklamation udnævnt til æresmedlem af lauget.

Helsingør og Omegns Malerlaugs lade er udført i bejdset eg og weymouthsfyr, og den måler 60×40×40 centimeter. Ferdinand Petersen har smykket den med en rigdom af udskæringer – på forsiden Helsingørs byvåben, »den tremastede snekke, fuldstændig omgiven af ornamenter«, på siderne malervåbnet og på bagsiden værktøjet: paletter og pensler. På låget ses laugets eget sejl, »hvilende i ornamenter«, hvori indgår to kobberfemører og to jernfemører »som symboler på krigstiden«. To medlemmer havde i øvrigt bidraget til laden – Chr. Christensen havde skænket den antikke lås og Rusch alt smedearbejdet, der var udført af smedemester Ipsen i Søstræde.

Inde i laden er der et stort rum til laugets dokumenter, men også et »hemmeligt rum« med oldermændenes og æresmedlemmernes navne indgraveret. Det er et ægte laugsklenodium, og det blev året efter fulgt af en ny gave fra Ferdinand Petersen – en lydhammer, der er laugenes håndfaste modstykke til en dirigentklokke. Malerlaugets er udformet som en hornpensel, udskåret i træ og med forskellige sentenser indskåret – beregnet til at blive dunket i bordpladen af oldermanden, når et møde bliver for lystigt. Det har ikke ret tit været nødvendigt at bruge den, siges det.

Det var nok usædvanligt, at delegationer med oldermanden i spidsen fra Københavns Malerlaug således mødte op på de store dage i et laug i provinsen, men Rusch fik etableret et godt samarbejde med den store mesterorganisation i hovedstaden. Det begyndte i september 1909 med en overenskomst om grænsen mellem de to laugs områder ved Hørsholm og en fælles anmelderpligt ved licitationer, og det fortsatte i oktober med oprettelse af en helsingørsk afdeling for vognmalere, tilknyttet københavnerlaugets vognmalerafdeling. Afdelingen fik C.R. Matiasen, Hørsholm, som formand og som bestyrelsesmedlemmer Erlandsen, Hornbæk og Julius Rasmussen, Espergærde.

Vognmalerforeningen for

København og Omegn var stiftet 1899, men den blev væsentlig styrket i 1909, da først Nordre Birks Malermesterforening og derpå Helsingør indmeldte sig. Det vakte opsigt, da hele det helsingørske laug med oldermanden i spidsen gik ind i denne specialorganisation, der havde samarbejde med karetmagerne og vogn- og beslagsmedene og gensidig pligt til at stå i Dansk Arbejdsgiverforening.

Vognmalerne udgav en prisliste, som var »et pragtværk« på 1278 sider, der hurtigt blev suppleret med en automobilprisliste. Der blev klaget over fuskerne, der ikke rettede sig efter disse takster, men for 16-18 kr. påtog sig at male en bræddevogn med tospandsstang, svingler, agebrædt, char-a-bancstole, løs trappe og løse kæpskinner samt skrift på siderne. »Når sådan en maler ikke har andet at bestille, går han ud og luger roer«, sagde man og understregede, at fortjenesten ved arbejder efter prislisten ikke var stor, men at en mester kunne ernære sig anstændigt og hæderligt. Takket være samarbejdet med de andre fag kunne man sikre sig mod dårlige betalere, som ikke ville kunne få sat »en sko på sin hest eller en bolt på sin vogn«.

Samarbejdet med København blev udvidet endnu en gang, da Helsingør besluttede at følge KML's prisliste for møbelarbejde, men lauget havde også hårdt brug for en mere rimelig prispolitik. På generalforsamlingen i 1911 kunne Rusch meddele, at der alene i det forløbne år var tre malermestre af byens 20 organiserede, der var »falleret og bortrejst«. Årsagen var i høj grad den ødelæggende konkurrence fra »overhåndtagende fuskeri« – og endda fra laugsmestre i andre fag. Der måtte vedtages protest mod to murermestre, der havde ansat malersvende til at arbejde i deres nybyggeri, men om det hjalp er ikke til at sige. Lige så usikre er følgerne af en énstemmig beslutning om at føre »sort bog« over grundejere, der brugte fuskere eller var dårlige betalere.

Der var altså en meget reel baggrund for et møde, som Fritz Rusch indbød til i sit hjem i Marienlyst Allé – dateret således i protokollen: »1912 i Maaneden August paa dennes 22. Dag Kl. 6 ½«. Deltagerne var en række af medlemmerne samt to repræsentanter for Malernes Fagforening, og formålet var at drøfte tre væsentlige spørgsmål:

»Hvad kan der gøres for at hæve fagets niveau, udjævne sæsonudsving og især for at indskrænke lærlingeholdet?«

Det kom til en tilsyneladende meget positiv dialog mellem mestre og svende, og mødet mundede ud i en resolution til Centralforeningens generalforsamling i Svendborg:

1: Der skal med alle til rådighed stående midler hindres indgreb i faget af ikke-faglærte. Fusk i ordets egentlige forstand skal imødegås, og overalt, hvor det er gørligt – og der er råd til det – skal der ydes pænt og virkelig gennemført malerarbejde.

2: Kunderne skal gøres forståeligt, at mangt og meget kan udføres som vinterarbejde. Ved eventuel henvendelse til byrådet og ad anden vej kan meget forhåbentlig nås.

3: Der må gøres noget alvorligt for at tilskynde mestrene til at mindske lærlingeforholdet mest muligt. Faget kan umuligt aftage al den arbejdskraft, der produceres til skade for faget i dets helhed.

Punkterne er her gengivet efter kladden i laugets protokol, men Rusch har sikkert haft et mere formfuldendt dokument med sig til Svendborg, for han var også en erfaren organisationsmand på centralt plan. Mestrene var dengang delt efter Lillebælt i to centralforeninger – en for Jylland og en for Østifterne – som havde dannet Fællesforeningen af Malermestre i Danmark. Rusch var i en lang årrække medlem af bestyrelsen i »Østifterne« og formand 1905-06. Ved centralforeningens 25 års jubilæum i 1913 udtrådte Rusch »trods mange opfordringer« både af bestyrelsen og Dansk Arbejdsgiverforenings repræsentantskab, og han har sikkert følt det som en passende kulmination på denne del af sit virke, da han i oktober 1911 på laugets vegne kunne være vært for centralforeningens generalforsamling i Helsingør. Mødet blev holdt på hotel Øresund, og lauget arrangerede udflugt med ekstratog på Hornbækbanen »med holdt ved alle de smukkeste udsigter og kaffe i Hornbæk«. Efter festmåltidet med taler og sange i Mågesalen og den egentlige debat, hvor Helsingørs repræsentanter Rusch og V.F. Johansen ønskede, at man »ville drive noget stærkere på

med organisationsarbejdet«, sluttedes der med besøg på Kronborg »og en lille sviptur til Helsingborg«.

Med Rusch som oldermand og med 18 medlemmer, der beskæftigede 65 svende og 46 lærlinge, gik Helsingør og Omegns Malerlaug i 1914 ind til forhold, der helt ændredes af krigens vilkår. Allerede i begyndelsen af 1916 var timelønnen for reparationsarbejde steget til 75 øre og endda til 1,00-1,20 kr., hvis materialerne skulle regnes med. Lauget forsøgte at regulere sine prislister, men det var umuligt at følge med dyrtiden, og i 1917 måtte man gå over til at følge KML's satser for både nyt og gammelt arbejde. Da var timelønnen for nyt arbejde i Helsingør 57 øre med 56 øre i København, og begge steder blev der givet 10-15% tillæg til flinke svende. Det meste arbejde blev dog forudakkorderet, og reglen var, at et værelse skulle kunne males på seks timer med en timeløn på 65 øre. Kontrollen blev foretaget med stikprøver, og københavnerne rådede fortroligt til, at man lod lærlingene foretage dem, »da svenden ikke så godt kan være bekendt at underkende dem«. Timelønnen for reparationsarbejde var nået op på 90 øre plus materialer – og krigens afslutning var ikke i sigte.

Lønninger som disse fik de ældre mestre til at gyse, men de kunne ikke nægte, at der var nok at lave, og at de høje priser blev betalt, selvom materialerne var erstatninger af mystisk sammensætning, der ikke havde lang levetid. Det var »gullasch-baronernes« epoke med mange ny-rige ejere i områdets sommervillaer, og Rusch kunne på generalforsamlingen i 1918 konstatere, at året i pekuniær henseende havde været godt, og at »de, der ikke fik et nogenlunde anstændigt udbytte selv bar skylden. Disse tider kommer sikkert ikke mere tilbage i vores tid«.

Denne forudsigelse kom til at slå til – krigen hørte op i november 1918 og blev fulgt af kriser, der skulle komme til at ramme håndværket hårdt op gennem 1920'rne og 1930'rne. Dette forløb skulle Rusch ikke komme til at opleve – på generalforsamlingen i 1921 meddelte han, at han på grund af sygdom måtte forlade posten som oldermand, og samtidig anbefalede han som sin efterfølger V.F. Johansen, der blev énstemmigt valgt. I 1922 blev Rusch udnævnt til æresmedlem med »en varmtfølt tak for den aldrig svigtende iver, hvormed De altid har omfattet faget«.

LAKERING AF CYKLER

Til prima arbejde kræves en gasfyret dobbelt lakereovn, gerne til 9-10 cykler.
Arbejdet med grundig rensning af cykeldelene foretoges med en skarptsleben, trekantet fil. Derpå slibes delene omhyggeligt med sandpapir, dyppes i linolie og tørres i 180 grader varm ovn. Dette betragtes som et sikkert rustbeskyttelsesmiddel. Stellet grundlakeres, tørres i ovn og gives derpå 1-2 gange cykellak, som tørres 1½-2 timer i ovnen – sort lak ved 180 grader og lys lak ved 60 grader. Sluttelig poleres med skind og wienerkalk, udrørt i sprit.

Malertidende 1915

VÆGGETØJ

Maleren kan bekæmpe væggetøj i et værelse, når han anvender klorkalk. Alt tapet rives først ned, og dernæst kalkes alle vægge og små revner fyldes. Siden kittes meget omhyggeligt med gibs, alt træværk vaskes med sæbevand, og der tapetseres ikke igen, men limfarves.
Arbejdet må udføres for åbne vinduer, for kalken stinker slemt.

Malertidende 1910

OKKER

Meget okker er ikke af god kvalitet. Det svarer sig at bruge de franske okkere, der er de bedste. De indføres her til landet på fade med kvalitetsstempling JCLES, JC eller lignende.

Malertidende 1910

Hørsholm

7. september 1909 samledes bestyrelserne for Helsingør og Omegns Malerlaug og Københavns Malerlaug med oldermændene Fritz E. Rusch og Claus J. Olsen i spidsen for at fastlægge den geografiske grænse mellem de to områder. Anledningen var ophævelsen af malermesterforeningen i Hørsholm, som siden 1907 havde tilført Helsingør en del medlemmer her fra. Det var organisatorisk i orden, eftersom Hørsholm altid havde hørt til østifternes centralforening, men egnen var også interessant for københavnerne.

Hørsholms tilhørsforhold skulle mange år senere blive konfliktstof, men i 1909 fik Rusch og Olsen en aftale i stand, som blev grundlaget for en lang periodes nære samarbejde mellem de to laug. Den definerede Helsingør og Omegns Malerlaugs område således:

»En linje draget fra Hornbæk ned om Horneby, Havreholm, Plejelt, Tikøb og Nyrup til hovedlandevejen og videre ad denne til Brønsholm, derfra langs hovedlandevejen til Rudersdal og mod nord langs hovedlandevejen til Frederiksborg amtsgrænse, som derpå følges ud til Sundet ved Vedbæk«.

KML's område blev defineret som alt bag fæstningslinien, der indesluttede København i en stor bue fra Amager til Charlottenlund. Også selve Amager og Nordre birk hørte med.

Aftalen blev basis for mere end et halvt århundredes samhørighed mellem Helsingør og Hørsholm – et vistnok enestående tilfælde i det lokale foreningsliv, for selvom de to byer er naboer, har de også haft nok i sig selv, i hvert fald på dette område. Kun malermestrene er en undtagelse fra reglen. I juni 1907 holdt lauget for første gang medlemsmøde på Postholdergården sammen med Hørsholm Murer- og Tømrermesterforening, og siden blev det tradition med et eller to møder hvert år i Hørsholm og med stor deltagelse fra området til møder og fester i Helsingør. Det organisatoriske tilhørsforhold er nu ændret, men senior-mestrene i Hørsholm-området er passive medlemmer i Helsingør og deltagere i udflugter og andre aktiviteter.

Hørsholm er en by med en spændende håndværkshistorie, der i høj grad hænger sammen med det prægtige kongelige slot, der blev bygget i 1730'rne og nedrevet et halvt århundrede senere. I 1739, da slottet blev taget i brug, fik Hørsholm privilegium som købstad og dermed mulighed for et laugsvæsen som i Helsingør. Dette blev dog aldrig udnyttet, men mange mestre synes at have sluttet sig til de københavnske laug. I første omgang var det kun et lille bysamfund, der voksede op på Isterød mark, men blandt borgerne var der fra starten fremragende dygtige håndværkere – naturligvis fordi slottet gav dem opgaver.

En af de allerførste var den tyskfødte malermester Jochum Marheim, som med støtte fra dronning Sophie Magdalene etablerede sig som borger i et teglhængt købstadshus. Marheim døde i 1776 fra en gæld på 155 rigsdaler, for nu, da slottet stod tomt og forfaldt, var det trange kår for håndværkerne i Hørsholm. Det afholdt dog ikke en indvandrer fra Riga, Christian Ferdinand Kanitz fra at overtage og videreføre Marheims forretning.

Kanit's forretning skulle med tiden blive en institution i faget – såvidt vides er der ingen anden i Nordsjælland, hvis historie kan føres så langt tilbage. Kanitz døde i 1806 og blev den første borger, der begravedes på Hørsholms dengang helt nye kirkegård. Den gamle malermester skildres på gravstenen som »en fredelig borger, en kiær fader og en retskaffen christen«. Hans forretning førtes videre af sønnen, der også havde fornavnene Christian Ferdinand, og senere trådte tredie generation til, indtil forretningen i 1876 overgik til C.S. Mathiasen.

Mathiasen blev en meget kendt og anset mand i faget – både som mester med en stor virksomhed og i organisa-

tionslivet. Han var i 1899 med til at stifte Hørsholm Håndværkerforening, som han også i nogle år var formand for, ligesom han 1899-1900 var formand for Foreningen af Malermestre i Hørsholm og Omegn.

C.S. Mathiasen havde siden ungdommen stået i Københavns Malerlaug, men alligevel blev det ham og Rungstedmesteren C. Frederiksen, der tog initiativet til indmeldelse i lauget i Helsingør, da Hørsholms egen malermesterforening måtte give op. Også C.S. Mathiasens søn Georg Mathiasen gik ind i Helsingør-lauget, da han omkring 1910 overtog den traditionsrige forretning. Tredie generation, Ole Mathiasen var til det sidste forkæmper for forbindelsen mellem de to byer.

Op gennem årene fungerede samarbejdet mellem Hørsholm og Helsingør gnidningsløst – der var intet, der gav anledning til bemærkninger i protokollen, men naturligvis var der særlige lokale forhold at tage hensyn til. Derfor synes lauget ganske uformelt at have oprettet en afdeling for Hørsholm, som i 1930 nævnes med Georg Mathiasen som formand.

På denne tid arbejdede i Hørsholm den formentlig første kvindelige malerlærling i området – og måske også langt udenfor. Det var Ruth Petersen, som var datter af Niels Peter Petersen, en anset laugsmester, der i 1912 havde etableret sig i Hørsholm.

– Far havde lært som vognmaler, og han satte håndværket meget højt – ja, han malede da også billeder om aftenen, når vi sad i stuen og hyggede os med håndarbejdet eller med at spille og synge. Dengang forstod man at beskæftige sig selv i fritiden i stedet for at sidde foran fjernsynet, og det var dejligt, siger Ruth, som nu i mange år har heddet Olsen til efternavn og været gift med malermester Svend Helle Olsen.

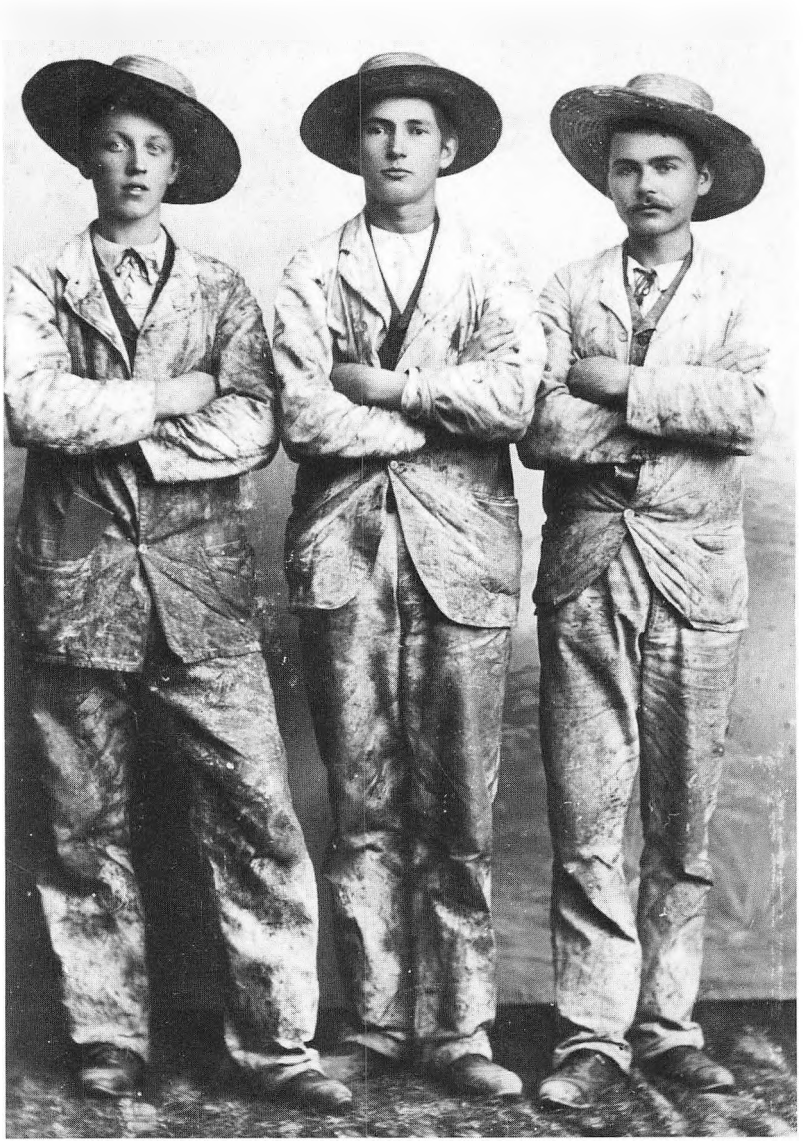

Niels Peter Petersen (til højre) er her fotograferet omkring århundredskiftet med to af sine kammerater i datidens karakteristiske malertøj. De bredskyggede hatte så kunstneriske ud – og så beskyttede de godt mod stænk, når der skulle hvidtes lofter. I 1912 grundlagde Niels Peter Petersen sin malerforretning i Hørsholm. (Privat foto).

Ruth Petersen – senere gift Helle Olsen – klar til udrykning som egnens første kvindelige malerlærling i Hørsholm omkring 1930. Spanden med værktøj hænger over cykelstyret – og humøret er højt.
(Privat foto).

– Når det gjaldt håndværket, var der ikke noget med at tage let på tingene. Jeg blev behandlet som alle andre lærlinge, og det kunne være hårdt at skulle være oppe og klar til at starte klokken syv om morgenen med trækvognen ad Strandvejen til Nivå. Klokken fem om aftenen begyndte vi at pakke sammen, og klokken halvseks startede vi hjemad mod Hørsholm. Det blev lange dage.

– Det var heller ikke morsomt at skulle op på et af de høje stilladser, der blev rejst på en af de store strandvejsvillaer, når loftet skulle hvidtes. Jeg var virkelig bange for det, men der var ingen skånsel – jeg måtte ud og hvidte, og jeg var helt alene om det.

Niels Peter Petersen etablerede sig i Hørsholm i 1912, efter at han som svend havde arbejdet en del i den store villa »Sundøre« i Rungsted. Her var der både kokkepige og stuepige – men det blev kokkepigen, der »rendte af med maleren«. – Tre år senere byggede Petersen villaen, hvor Ruth og Svend Helle Olsen stadig bor og har værksted – dengang beliggende ved en landlig allé, i dag ved en travl bilvej, for udbygningen i området har været enorm.

– Da far begyndte, var Hørsholm og Rungsted »sommerland«, og om vinteren var der simpelthen intet arbejde at finde. For at hjælpe på indtægterne måtte vi leje ud til sommergæster og selv flytte ind i nogle værelser over værkstedet. De værelser blev senere brugt til logi for svende.

– Hvorfor blev du malerlærling?

– Jeg havde jo fulgt med far på arbejde, stået og kigget på ham og spurgt, hvad han lavede. Det kom sig helt naturligt, at jeg som den yngste kom i lære hos ham, for jeg skulle jo have noget, og det var ikke let i 1931. Jeg var også glad for arbejdet, men ikke helt tilfreds med, at jeg som mesters datter ikke fik løn – jeg måtte være tilfreds med kost og logi. Men jeg skulle jo også hjælpe mor i huset.

Ruth Olsen gik i malerklasse om aftenen på den nu nedlagte tekniske skole i Hørsholm, der lå kort fra hjemmet. Her gjorde hun svendestykke i 1935: åring af en dør, harmonerende limfarve og oliefarve på et vægparti, marmorering og skiltearbejde. Hun arbejdede som svend hos faderen, indtil hun mødte Svend Helle Olsen. De giftede sig i 1939.

– Jeg var slet ikke maler, men fotograf hos Sv. Türck i København, og jeg tog med toget frem og tilbage. Da Ruth og jeg havde lært hinanden at kende, begyndte jeg at male lidt, og snart var jeg i gang med det nye fag. Der var simpelthen ingen fremtid i at være fotograf, fortæller Svend Helle Olsen.

– Som maler var det nu heller ikke altid let, for kunderne ventede sig meget for små penge. Vi malede bl.a. for Karen Blixen på Rungstedlund, og regningen lød på 2,25 kr. for at limfarve en kakkelovnsplads, så den netop passede til væggen. Engang havde vi med stort besvær blandet præcis den limfarve, baronessen ville have, og en svend kørte ned med den. I indkørslen væltede han med cyklen, så farven røg ud – og så kunne vi begynde forfra. Det var en oplevelse at have Karen Blixen som kunde, men pengene var jo små. Hun kunne kun tillade sig at få lavet det mest nødvendige – men det skulle til gengæld gøres helt rigtigt.

Ruth og Svend Helle Olsen overtog hendes fars forretning i 1943, og i de første år var de begge i gang som malere, mens mormoderen tog sig af børnepasningen. I 1950'erne tvang astma så Ruth Olsen til at lægge håndværket på hylden,

og siden stod Svend Helle Olsen for en af Hørsholms travle håndværkervirksomheder.

– Det kneb også med at finde rytmen, når vi sammen var i gang med et arbejde. Svend er meget hurtig, men jeg var nødt til at holde mit eget tempo. Det var ikke godt for astmaen at tapetsere, og lettere blev det ikke med skråvægge, hvor man skulle »gå ned« sammen med banen. Det måtte tage sin tid, selvom Svend skyndede på.

– Far var en mester af den gamle skole. Han arbejdede i de mange sommervillaer, og regningen blev først skrevet og sendt ud til nytår. Enkelte kunder – flest sagførere – betalte prompte, men mange gange måtte vi vente på pengene, og det var svært. En meget kendt mand havde skyldt i flere år, da Svend en søndag formiddag tog ind til hans vinteradresse i København. Manden blev så forbavset over at se maleren, at han betalte på stedet.

– Det var noget helt uhørt, at far et år før krigen gav os en ferie på fire dage, så vi kunne cykle rundt på Bornholm. Det blev en dejlig tur, men hver aften måtte vi ringe hjem for at høre om en kunde skulle have meldt sig, så vi straks måtte afsted. Sådan var far – han var streng og forlangte, at jeg skulle slæbe lige så mange malerbøtter som en mand. Men jeg elskede ham jo også, og dengang kunne man slet ikke tænke sig, at tingene kunne være anderledes, slutter Ruth Olsen.

Ruth og Svend Helle Olsen, fotograferet foran deres malerværksted i Hørsholm i sommeren 1989, da de havde været gift i 50 år. I 1943 overtog de hendes fars forretning, som Svend Helle Olsen alene passede fra 1950'erne. (Foto: BM).

Det gamle tilhørsforhold mellem Helsingør og Hørsholm blev ændret efter Anden Verdenskrig. Forhandlingerne om en overflyttelse til Københavns Malerlaug begyndte i 1949, men skulle komme til at stå på længe og give anledning til megen diskussion. En aftale om indlemmelse af Hørsholm i KML's distrikt indgik i de meget komplicerede drøftelser om nærmere samarbejde og eventuel sammenslutning af KML og CMA, og der var også argumenter for det. Hovedstadsområdet voksede i disse år stærkt, og mange hørsholmborgere havde deres virke i Købehavn. Kommunikationen i den retning blev stærkere end med Helsingør.

– Tanken om, at vi skulle stå i lauget i København i stedet for Helsingør var måske rigtig nok, fortæller Svend Helle Olsen, som i disse år var stærkt engageret i denne debat. Der skete bare det, at det hele blev afgjort af de store organisationer hen over hovedet på os, og det var vi ikke tilfredse med. Det var gået fint med at stå i lauget i Helsingør, og vi havde altid haft det hyggeligt til vores møder og arrangementer. Vi ville ikke bare sådan lade os overflytte.

På et møde i september 1950 i Industriforeningen i Helsingør blev laugets standpunkt præciseret. Fra Hørsholm mødte mestrene Ole Mathiasen, Chr. Frederiksen og Emil Vengfeldt, som meddelte, at de og fem af deres kolleger havde drøftet tanken om at stå i KML, men var enedes om, at man var tilfredse med forholdene, som de var, og at man fortsat ønskede at være tilsluttet Helsingør. Det kneb dog med samarbejdet om anmeldelse af tilbud ved licitationer, så priserne kom til at ligge på et helt andet plan i Rungsted end i Humlebæk og Espergærde. Det ville de otte mestre i Hørsholm-afdelingen have forbedret.

Efter denne beslutning var der pány ro om forholdene, indtil lauget i marts 1962 modtog et brev fra KML om, at man nu udvidede sit område med Rungsted, Birkerød, Hørsholm, Farum samt Københavns amts nordre og søndre birk – formentlig for at kunne indgå med tilstrækkelig vægt i samarbejdet med CMA, der havde godkendt udvidelsen. Ved et møde på Postholdergården i Hørsholm et par måneder senere, sagde Hillerød ja til at afgive sin del »mod passende erstatning for tab af medlemmer«, men Helsingør kunne ikke acceptere, og oldermand Johannes Knudsen og hans bestyrelse gik ind til en periode med meget bevægede og krævende forhandlinger.

I et brev til KML i august 1962 skrev Johannes Knudsen:

»Da Helsingør Malerlaug har konstateret, at vore medlemmer i Hørsholm afdeling er 100% imod at blive forflyttet til KML, foreslår vi hermed, at sagen henlægges indtil videre«.

Dette skete dog ikke, og nogle dage senere måtte bestyrelsen på et møde på KML's kontor under protest tage de nye områdegrænser i CMA's love til efterretning. Helsingør gav afkald på kompensation, men ønskede forhandling om dispensation for de gamle medlemmer, der blev berørt af de nye grænser.

I de følgende par år fortsatte debatten mellem medlemmerne og på CMA's generalforsamlinger, indtil hørsholmerne Helle Olsen, Ole Christiansen og Chr. Frederiksen satte triumf på og krævede en tilbundsgående orientering af CMA's formand Alfred Nielsen. Han deltog i laugets generalforsamling i 1965 og »gav for første gang baggrunden for hele misèren« – men uden at hørsholmerne faldt til føje. Ved CMA's generalforsamling i 1965 forelagde de med ni underskrifter et absolut krav om at blive i Helsingør-lauget, så i 1966 måtte Alfred Nielsen pány til generalforsamling i Helsingør for at advare mod nye aktioner: der var efterhånden ligefrem risiko for sprængning af landsforeningen.

Dermed nåede man langt om længe frem til det kompromis, der blev enstemmigt vedtaget af CMA's og KML's generalforsamlinger i 1966. Den knap 60 årige forbindelse mellem Helsingør og Hørsholm blev brudt, men ældre medlemmer fik mulighed for at forblive medlemmer i Helsingør. Det valgte de fleste af dem at gøre, og endnu 23 år senere har Helsingør og Omegns Malerlaug enkelte medlemmer i Hørsholm. De er naturligvis gået over i de passive medlemmers rækker, men på udflugter, ved fester og i anden forbindelse fortsætter det gode samarbejde mellem de to nordsjællandske byer.

LAK MED HØJGLANS

Skal lak poleres, så den står med fin højglans, må overfladen først slibes med hjortetaksaske og filt. Derpå smøres olie på med en flonelsklud og endelig poleres med fine klude og vand, til det ønskede resultat er nået.

Malertidende 1914

SPARTELFARVE

En god spartelfarve fremstilles af kridt eller af halv kridt og halv gibs. Halvdelen af pulveret ældtes med limvand og den anden halvdel med linolie og lidt sikkativ. Sluttelig ældtes de to dele sammen.

Malertidende 1914

V.F. Johansens regeringstid

Bernt Andreasen, æresmedlem og mangeårig kasserer, fortalte engang, hvordan hans far, Elias Andreasen var blevet udpeget til den samme kassererpost generationen før:

Oldermand V.F. Johansen havde givet Elias Andreasen en invitation, og når den myndige organisationsmand »V.F.« inviterede, lignede det mest af alt en ordre. Så den følgende søndag eftermiddag travede Elias Andreasen med hustru og den lille Bernt ved hånden til oldermandens hjem, Esrumvej 10, hvor et smukt kaffebord og en udforskende samtale ventede. »V.F.« ville se den nye mand an, og det skulle ske ved mågestellets kaffekopper og kagetallerkener, for hjemmet var et af de toneangivende i den helsingørske afholdsbevægelse.

Bedømmelsen faldt øjensynligt gunstigt ud, for Elias Andreasen blev på oldermandens anbefaling valgt til kasserer på laugets generalforsamling 7. april 1934. Det var et brud på traditionerne, at en så ung mester nåede op på den ansvarsfulde post – Elias Andreasen var ganske vist 45 år, men han havde kun haft borgerskab som mester i seks år. Bedst kendt var han som lærer på dagskolen for malere på Helsingør tekniske Skole, hvor han med laugets anbefaling var ansat i 1924 efter 18 års dygtigt og alsidigt arbejde som svend.

V.F. Johansen kom ikke til at fortryde, at han som sin kasserer havde udpeget Elias Andreasen, der varetog kassererposten eksemplarisk i 15 år for derpå at slutte sin bestyrelsesgerning med to år som oldermand. »V.F.« havde altså bedømt den »unge mester« rigtigt, og denne evne til at vurdere mennesker og forhold synes i det hele taget at have været et karakteristisk træk hos denne helsingørske malermester, der blev en af sit håndværks mest fremtrædende skikkelser.

Vilhelm Ferdinand Johansen var født i Slagelse 13. november 1857. Efter læreårene i fødebyen 1872-76 havde han arbejde i København, indtil han 15. november 1886 blev ansat som malermester på Helsingør Værft. Det var i den periode, da værftets grundlægger Mads Holm selv tog ledelsen i virksomheden, der havde været i alvorlig krise. Holm fik gjort den til leverandør af gedigne fartøjer til mange nye færge- og linjeruter, og V.F. Johansen blev – utvivlsomt af Mads Holm selv – gjort til chef på malerværkstedet, hvor han i en årrække havde 70 svende under sig. Deres arbejde var vigtigt, for man kunne ikke beskytte jernskibene mod havvandet med andet end mønje og oliemaling. Den perfekte hvide lakering i hele apteringen blev et særkende for nybygningerne fra Helsingør.

V.F. Johansen ledede Helsingørs absolut største malerværksted, men eftersom værftet som del af jernindustrien var organiseret på særlig måde, kom han først med i Helsingør og Omegns Malerlaug 18. januar 1899, da Dansk Arbejdsgiverforening var en realitet. Laugets og de overordnede mesterorganisationers tilslutning til DA blev for V.F. Johansen noget helt centralt, som han kompromisløst virkede for som både oldermand og centralforeningsformand.

I 1923, to år efter at han var blevet valgt til oldermand, tog V.F. Johansen sin afsked på værftet og kunne derpå helt hellige sig et omfattende organisatorisk arbejde. Det blev i lauget præget af, at Helsingør var gået ind i en ny epoke i sin historie, da Peder Christensen, »kong Peder«, blev valgt til borgmester med et socialdemokratisk byrådsflertal bag sig.

Et af Peder Christensens store mål var at fremme et kooperativt erhvervsliv, der i 1920'rne også omfattede boligbyggerier ved Rosenkildevej, Lappen og Esrumvej. I den situation blev lauget tvunget til at opgive den licitationsordning, man med så store anstrengelser havde fået vedtaget. Først måtte laugsmestrene stilles frit i konkurrencen med de kooperative foretagender, da andelsboligforeningen Helsingørs huse – med kæ-

lenavnet »Negerlandsbyen« – i 1921 blev bygget ved Rosenkildevej. Året efter blev konkurrencen givet fuldstændigt fri, når kooperativer eller uorganiserede mestre deltog i en licitation. I 1926 vedtog lauget sluttelig enstemmigt at ophøre med al regulering af tilbud og at opsige samarbejdet med Københavns Malerlaug på dette område. Tilsyneladende var man helt tilbage ved det licitations-anarki, som havde så alvorlige følger i laugets første år.

Oldermands-hvervet var meget krævende i disse år, men V.F. Johansen havde format til meget andet foreningsarbejde. Han var formand for Helsingør Håndværkerforening og af denne udpeget til bestyrelsen for Helsingør tekniske Skole fra 1897. Ved skolens 100 års jubilæum i 1925 var han formand, nu udpeget af Industriforeningen, hvor han også sad i bestyrelsen. Han blev da udnævnt til ridder af Dannebrog – på den tid noget helt usædvanligt for en håndværker.

Inden for afholdsbevægelsen havde V.F. Johansen sit andet store arbejdsområde. I 1890'ernes Helsingør må han have fået uudslettelige indtryk af alkoholmisbrugets følger i en by, hvor der trivedes 50 værtshuse eller ét for hver 180 indbyggere. I 1897 sluttede han sig selv til logen »St. Knud«, og han kom til at bestride en række høje tillidshverv i Good Templar-ordenen, hvor han var med til at stifte flere loger. Han var i over 25 år kasserer for ordenens forening »Afhold«, som i en periode havde

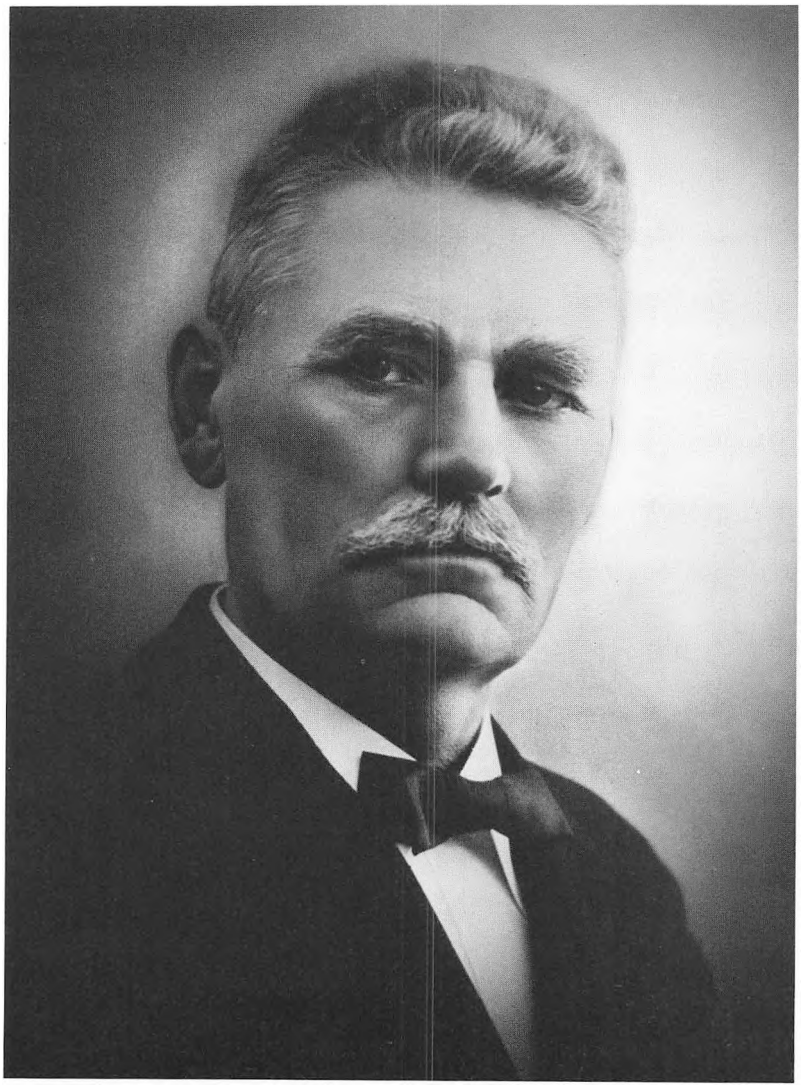

V.F. Johansen var en af malerfagets store og respekterede skikkelser – oldermand for Helsingør og Omegns Malerlaug 1921-37, grundlægger af og formand for CMA samt indehaver af utallige andre tillidshverv.
(Laugets samling).

800 medlemmer, og som byggede et stateligt forsamlingshus og afholdshotel på hjørnet af Allégade og Rostgårdsvej, lige overfor V.F.'s daglige arbejdsplads, værftet.

Af stor betydning blev det, at V.F. Johansen i 1923 blev medlem af Dansk Arbejdsgiverforenings Helsingør afdeling og i 1930 dens formand. Dermed var hans position givet i den strid, der udkæmpedes i malerfaget i provinsen, og som førte til, at han blev den egentlige grundlægger af Centralforeningen af Malermestre under Arbejdsgiverforeningen (CMA).

Uenigheden må have ulmet, men den kom ikke til udbrud, da V.F. i sommeren 1926 – da Helsingør fejrede sit 400 års købstadsjubilæum – på lauget's vegne var vært først for generalforsamlingen i Teknisk Skoleforening i Danmark og en uge senere for generalforsamlingen i Centralforeningen af Danske Malermestre (CMD). 250 gæster kom til byen, og mens mestrene var til møde på hotel »Øresund« blev damerne af lauget inviteret på køretur med »det rullende hus« – Hornbækbanens nye motorvogn, der i anledning af jubilæet var dekoreret og ind-

I 1933 deltog lauget i et stort og meget flot naveroptog gennem Helsingør med denne vogn, prydet med laugsseglet og Dansk Arbejdes symbol. Chaufførens navn kendes ikke, men mestrene på ladet er Otto Sørensen, Erik Sørensen og Elias Andreasen. (Laugets samling).

rettet som stråtækt landsbykro. Udover den traditionelle festmiddag var der arrangeret udflugt med hestevogne til Grønnehave, hvor der var jubilæumsudstilling og tivoli. Her »morede man sig på forskjellig måde«, beretter protokollen.

To år senere var det slut med det gode forhold i CMD, hvor kritikken især rettedes mod en forældet administration. V.F. Johansen blev som talsmand for oppositionen valgt til formand for et udvalg, der i sommeren 1928 skulle gennemgå CMD's virksomhed, og resultatet blev, at centralforeningens bestyrelse på en ekstraordinær generalforsamling i oktober 1928 stillede sine mandater til rådighed. En måned senere, 24. november, besluttede Helsingør og Omegns Malerlaug enstemmigt at udtræde af CMD 1. september 1929 og at søge om optagelse i Dansk Arbejdsgiverforening som selvstændig forening med 23 aktive og 1 passivt medlem.

Dette kunne DA dog ikke acceptere – og det blev i øvrigt heller ikke nødvendigt. 1. august 1930 blev der nemlig i Industripalæet i Odense holdt stiftende generalforsamling i den nye landsforening CMA, hvor V.F. Johansen bød velkommen som formand for det udvalg, der havde forberedt den nye organisation. Lidt senere blev han prompte valgt til første formand for CMA, Centralforeningen af Malermestre under Arbejdsgiverforeningen.

Forud var gået et enormt arbejde. V.F. havde rejst landet rundt for at tale med alle lokalforeninger, og også hele forholdet til DA var blevet aftalt. På den stiftende generalforsamling bestod CMA af 10 foreninger med 239 medlemmer, og den nye formand gjorde det straks klart, at der måtte arbejdes for større tilslutning:

»Kolleger, særlig i byerne, vil forstå, at deres plads er i organisationen under Arbejdsgiverforeningen eller rettere sammen med de håndværksfag, malerne dog skal have samvirke med i den daglige gerning«, sagde han til forsamlingen i Odense. Her satte han også det mål at arbejde for »en fast og på god økonomisk fod stående forening, hvor alle kappes om at overholde de love, vi har vedtaget«.

Den endelige skilsmisse fra CMD kom lykkeligvis til at ske uden for megen bitterhed. I denne periode var der betydelig forskel på mestrene i købstæderne, som beskæftigede svende og var med i de lokale arbejdsgiverforeningers netværk, og landmestrene, der ofte arbejdede alene og ikke havde reel brug for DA's støtte. Det måtte erkendes, at det var naturligt med to centralforeninger, én i og én udenfor DA. Det var ikke mindst et kontingentspørgsmål – og V.F. Johansen kunne slutte CMA's stiftende generalforsamling med et venligt nik til CMD:

»Vi har dog alle så mange gode minder fra denne forening, at vi ikke må give plads for selv berettiget kritik af den«.

V.F. Johansen var CMA's formand i de første fem år, hvor hele grundlaget for arbejdet blev lagt, og der er ingen tvivl om, at han – der nu var i sidste halvdel af 70'erne -- her gjorde sit livs største og afsluttende gerning som organisationsmand. Ved CMA's 25-års jubilæum i 1955 blev det ridset således op i »Malertidende«:

»Med enestående dygtighed og fremsyn afstak han retningslinier for organisationens arbejde. CMA voksede sikkert, og grunden til senere økonomisk og organisatorisk udvikling blev lagt med en formue, man aldrig havde drømt om på så kort et åremål«.

Efter at være gået af i CMA i 1935, mente V.F. også, at tiden var inde til at holde op som oldermand, men laugets generalforsamling genvalgte ham skriftligt – og med alle stemmer. På samme møde fastsatte man i øvrigt kontingentet til 12 kr. om året – og man besluttede at holde 3-4 medlemsmøder med faglige emner hvert år. Det begyndte nogle måneder senere med en aften, hvor kunstmaler Erling Højgård viste farveprøver og fortalte om farveteknik.

Derefter synes interessen for sådanne møder at være kølnet, men en ny vigtig sag dukkede op. Et udvalg, bestående af fem af de yngre mestre, fik til opgave at udarbejde forslag om nye licitationsregler. Der var krise i byggeriet, og fortvivlede underbud, som kunne minde om økonomisk selvmord, var alt for hyppige. Derfor var det laugets opgave at sørge for regler, som kunne sikre både håndværkets kvalitet og de enkelte forretningers eksistens.

På to ekstraordinære generalforsamlinger i november-december 1936 vedtog lauget efter »en meget lang forhand-

Malerlærlinge og lærere, fotograferet 1894 i Helsingør tekniske Skoles have ved Lundegade. Forrest t.v. ses lærerne J. Brieghel Høm og Frederik Hansen. (Laugets samling).

ling« nye regler for tilbudsgivning. Svendelønnen blev brugt som grundlag for prisudregningen, og der blev indført pligt til at anmelde alle arbejder til mere end 300 kr. Både for disse og for arbejder efter regning skulle der betales en procent-afgift til lauget som supplement til det billige kontingent.

V.F. Johansen kunne ikke acceptere disse nye love – ikke fordi de sagligt var forkerte, men fordi han med sin tilknytning til CMA ikke »ville eller rettere ikke burde« stå for et licitationsprincip, der foreløbig kun gjaldt én afdeling«. Dette respekterede lauget, så man vedtog at vente med at sætte de nye i kraft til efter den ordinære generalforsamling, hvor V.F. ville trække sig tilbage.

På generalforsamlingen 1. april 1937 gik V.F. Johansen af som oldermand, og som hans efterfølger valgtes Karl Kristian Børgesen, der dog kun fik kort funktionstid – allerede i 1940 døde han, kun 48 år gammel.

Børgesen kom dog til at lede en mindeværdig dag i laugets historie, da man 31. juli 1937 drog på sundtur med paketbåd fra den dengang helt nye Helsingør Nordhavn. Malerne var på »den berømte badestrand« i Hornbæk og om aftenen til middag på »Plaza« i Havnegade i Helsingør. Her blev V.F. Johansen »med fuld honnør og laden på bordet« udnævnt til æresmedlem, som han også var blevet det i CMA. I denne egenskab fulgte han laugets liv i endnu en årrække.

V.F. Johansen døde 12. maj 1945, 87½ år gammel. Han havde i sine sidste dage oplevet Danmarks befrielse fra den tyske besættelse, og en datter, som havde været flygtning med sin familie i Sverige, nåede hjem til hans begravelse på Helsingør kirkegård.

Johannes Bill-Jessen

– Min første opgave, da jeg var startet som mester 15. februar 1938, var at male et hus ude på Læssøevej. Tilbudet lød på 43 kr., og for de penge skulle alt malerarbejde gøres udvendigt og indvendigt – i en tre værelsers bolig med bad i stuen, to værelser ovenpå og en kælder. Det kunne langtfra give svendelønnen, som dengang var 1,22 kr. i timen, men jeg skulle jo i gang, og konkurrencen var hård.

Johannes Bill-Jessen, som i sommeren 1989 fejrede sin 80 års fødselsdag som ældste medlem i lauget, har nydt sit otium siden 1982, men han og fru Luella har nok at se til i det smukke hjem på Ørebakken. Haven fortæller med sin velplejethed om mange timers kyndigt arbejde, og inden døre møder man overalt vidnesbyrd om Bill-Jessens virke som håndværker og kunstner. At talentet er til stede ser man på de mange tegninger og malerier fra læreårene, hvor teknisk dygtighed og sans for former og farver går op i en fin enhed. Bill-Jessen har i øvrigt skænket skiltearbejdet fra sin svendeprøve til laugslokalerne, hvor det viser de samme kvaliteter fra seniormesterens håndværk.

– Mærkeligt nok havde jeg ikke arbejdet med farver og tegning, før jeg 20 år gammel kom i malerlære i Kolding, fortæller Bill-Jessen. Indtil da var jeg ved landbruget, men da muligheden for en læreplads bød sig i et fag, der altid havde interesseret mig, sprang jeg lige ud i det. Jeg syntes også, at der var alt for langt ned til roerne.

Bill-Jessen har virkelig langt at bøje sig for at nå jorden – han er 199 centimeter høj, så ingen kunne tage fejl af hans karakteristiske skikkelse, når han dukkede op i det helsingørske gadebillede med den høje cykel behængt med spande, stige og andet malergrej.

Johannes Bill-Jessen er af sønderjysk oprindelse – født i Sdr. Bjært lige ved foden af Skamlingsbanken, hvor faderen havde forretning som snedkermester, cementstøber og vognmand. Selvom han således kom fra et håndværkerhjem, varede det altså nogle år, før han selv fandt sit fag, men siden har der til gengæld ikke været tvivl om, at det var maler, han skulle være.

Læremesteren var Frederik Jørgensen, som havde en stor og anerkendt forretning i Kolding med både bygnings- og møbelarbejde. Som lærling var Bill-Jessen på grund af årene ved landbruget ældre end normalt, men det betød selvfølgelig ikke, at pligterne var anderledes. Kakkelovnen på værkstedet skulle lærlingen passe, og det bed sig fast i erindringen, at han en dag gav ilden en sjat terpentin for at få varmen lidt hurtigere. Resultatet var en voldsom eksplosion, som gav god erfaring i omgangen med brandbare væsker.

– Værkstedets vinduer blev blæst ud, og aske og sod ødelagde et helt møblement, som vi lige var blevet færdige med at lakere. Lykkeligvis slap jeg selv uskadt, og mester tog det pænt.

Værkstedet bestod af to rum, hvoraf det ene udelukkende var til lakerearbejde. Der blev nemlig udført meget arbejde for byens snedkerfirmaer, der kom med hele møblementer i ubehandlet fyrretræ. Hver stump skulle males, så alt til soveværelset blev hvidlakeret, mens stuens møbler blev året med forskellige træimitationer.

Et møblement var cirka tre uger under arbejde på værkstedet, fortæller Bill-Jessen. Man begyndte med grundig spartling og slibning i flere omgange, så blev der strøget bundfarve og til slut året og lakeret mindst to gange med den fine Badly færdiglak.

– På grund af min alder, og fordi jeg var »sådan en flink fyr«, slap jeg med tre års læretid i stedet for de gængse 4½ år, og jeg behøvede heller ikke at gå i teknisk skole om aftenen. Til gengæld var jeg i to vintre på Håndværkerhøjskolen i Haslev, hvor undervisningen var af meget høj kvalitet. Det var spændende at arbejde med frihåndstegning og de øvrige krævende fag, og egentlig drømte jeg om at blive kunst-

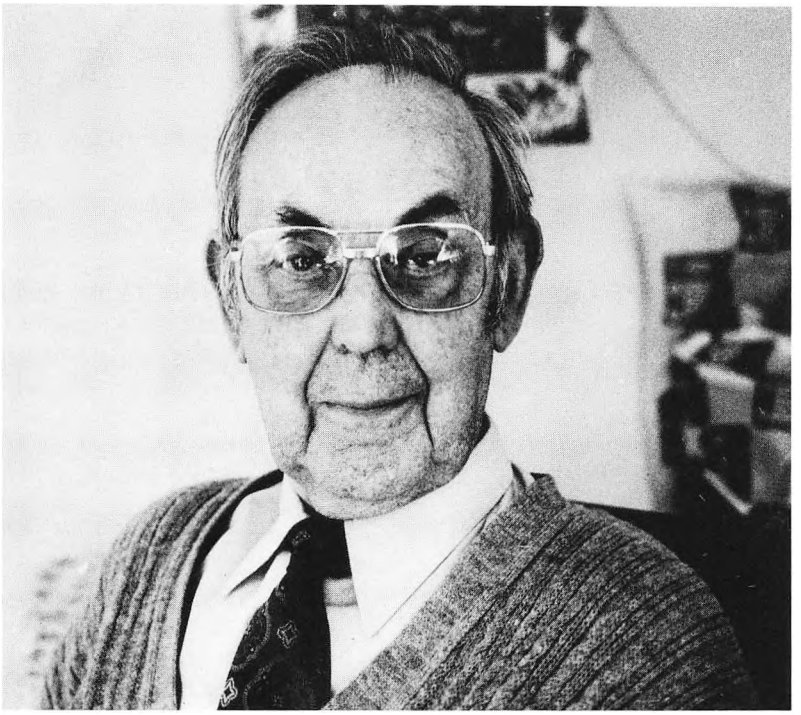

Johannes Bill-Jessen er ved jubilæet laugets ældste medlem – han tog svendeprøve 1934 og nedsatte sig 1936 i Helsingør.
(Foto: BM).

ner, men det kunne man jo ikke leve af.

I 1934 fik Bill-Jessen broncemedalje for sin svendeprøve, som han også udførte i Haslev. Derpå gjaldt det om at finde et job, og det var meget vanskeligt for en nybagt håndværker i disse år med stor økonomisk krise.

– Jeg rejste til København, for der måtte det da være muligt at tjene nogle penge. Jeg flyttede ind på et hotel og var hver morgen kl. 5.30 oppe for at tage turen rundt til værkstederne, men det var ikke til at opdrive arbejde. Overalt stod de arbejdsløse svende i lange rækker, og mestrene udpegede naturligvis dem, de kendte i forvejen. Da jeg i en uges tid havde krydset København fra den ene ende til den anden om formiddagen og besøgt alle museerne efter tur om eftermiddagen, opgav jeg og vendte hjem til Jylland.

Muligheden for et job bød sig i Fredericia, hvor byggeriet af Lillebæltsbroen var i gang. Bill-Jessen var ikke med til at arbejde på selve broen, men mere på restaurant »Broen« og den nye banegård i Fredericia. Det store malerarbejde blev klaret på traditionel vis med stiger og pensler – sprøjtearbejde var der ikke tale om, men malerne kunne dog låne snedkernes stilladser for at gøre jobbet lidt lettere.

Efter en sommer i Haslev, blev Bill-Jessen i 1926 ansat af Folmer Christensen i Espergærde, som netop havde fået et stort arbejde på Kølles Gård i Humlebæk, der blev bygget som et meget omtalt og rost luksushotel med fornem arkitektur. Efter sidste penselstrøg her gik turen til Helsingør og arbejde hos August Kattrup og Johs. Knudsen, og her sluttede den omflakkende ungkarletilværelse så i 1937, da Bill-Jessen og fru Luelle fandt hinanden. En forudsætning for ægteskabet var dog, at gommen var kommet i gang med egen virksomhed som malermester.

– Som svend havde jeg boet i KFUM's »Borgen« i Kongensgade, men som mester begyndte jeg i et lejet værelse i kordegn Aage Christensens ejendom Torvegade 3. Aage Christensen gav mig også lov at låne telefonen, og jeg løste borgerbrev 15. februar 1938.

Luella og Johannes Bill-Jessen har været fælles om forretningen siden den første dag, og som han siger: »Uden min kones hjælp, kunne jeg aldrig have klaret det«. Hele virksomheden er afspejlet i regnskabsbøgerne, som alle gemmes med veneration i hjemmet, og som bl.a. fortæller, at det første års indtægt for den unge mester blev 6.277 kr. Den allerførste regnskabsbog var en gave fra fruen, og på første side i bogen har hun skrevet:

»Orden i sagerne må der til,
ingen aftale må man glemme.
Derfor jeg denne dig skænke vil
til hjælp for forretningens
fremme
Din Luella»

Denne indskrift har Johannes Bill-Jessen efterlevet i de mange år som mester i Helsingør. I de første år havde han værksted i Sct. Annagade og Kongensgade, men i 1940 flyttede ægteparret til Ørebakken, hvor villaen havde plads til værksted i kælderen. Udover de fredelige malersysler var der i Besættelsestiden også illegale aktiviteter her, hvor flygtninge for nazisterne fandt et skjulested.

– Det var ikke let at begynde som ung mester, for konkurrencen var hård i kriseårene, og specielt ved licitationerne kunne stemningen blive ubehagelig. Jeg husker, at der i 1938 skulle bygges nogle nye sygeplejerskeboliger på Øresundshospitalet, og at vi var 14 malermestre, der bød på arbejdet. Nu havde jeg lært at kalkulere præcis på Håndværkerhøjskolen, og det viste sig, at jeg var fem kroner billigere end de ældre mestre. Jeg var lidt beklemt ved situationen og fik også en bemærkning om »Johannes fra Jylland«, der tog arbejdet fra de lokale mestre, men det var simpelthen nødvendigt at arbejde billigt og meget for at få brødet.

Da jeg fik arbejdet på nogle huse ved Hamlets Vænge, havde en af de ældre mestre givet et tilbud, der var så lavt, at Boligselskabet ikke turde tage imod det. Selv måtte jeg arbejde til kl. 21 for at holde en dagløn – og det blev der så klaget over til kommunen.

Efter den vanskelige start kom forretningen dog godt i vej. En af de store ordrer kom umiddelbart efter Befrielsen, da hotel Marienlyst skulle sættes i stand efter at have været brugt til lazareth for sårede tyske soldater. Bygherren tvivlede på, at en ung mester kunne klare en så stor opgave, men Bill-Jessen sagde med henvisning til sin usædvanlige højde: »Jeg er den største mester i byen«. »Lad os så komme i gang«, lød svaret.

Johannes Bill-Jessen afstod i 1982 sin forretning til Lars Christer Lindén, men det betød ikke, at han mistede kontakten med sine tidligere ansatte, hvoraf en, malersvend Arvid Jørgensen, havde været med i 34 år. Da Luella og Johannes Bill-Jessen i 1988 havde guldbryllup, kom seks tidligere svende for at gratulere, og også dette taler om et særligt samhørighedsforhold i virksomheden.

– Der har jo været et stort byggeri i min tid, men jeg ville sjældent være med i den meget hårde konkurrence om entrepriserne. Derfor har forretningen især været baseret på reparationsarbejde, og det er gået godt med en stabil og trofast kundekreds og med de faste arbejder for kommunen, som jeg har været glad for. Vi har altid haft flere svende ansat, og selv har jeg aldrig været ledig, så jeg har haft en god tilværelse som malermester i Helsingør, slutter Bill-Jessen.

Hornbæk

Hornbæk er en by med stærk identitet, og i Helsingør og Omegns Malerlaugs historie har den da også sin egen plads, selvom der aldrig har været tvivl om samhørigheden. Det blev slået fast allerede i juni 1895, da Hornbæks dengang mest fremtrædende malermester Carl Hansen meldte sig ind. Han var i mange år en af laugets støtter, der fik følgeskab af sine kolleger, da det gamle fiskerleje forvandlede sig til badested med tilsvarende stærk udvikling i det lokale erhvervsliv.

Ved aftalen om grænser med Københavns Malerlaug i 1909 blev det klart fastlagt, at Hornbæk, Horneby og Havreholm hørte med til Helsingørs område, men dette bandt ikke andre organisationer. Man kunne have ventet problemer, da der i 1918 blev stiftet en forening af malermestre i Nordsjællands landdistrikter med en anden kendt hornbækmester, Th. Andersen som første formand. Lauget og landsforeningen supplerede dog nærmest hinanden, og fra starten etableredes godt samarbejde,. da Th. Andersen som indbudt gæst deltog i Helsingør og Omegns Malerlaugs generalforsamling på hotel Phønix i marts 1918. Nordsjællands Malermesterforening havde fra starten to medlemmer i Ålsgårde, fem i Hornbæk og tre i Gilleleje samt en række landmestre helt udenfor laugets område. Det var mestre, som ikke havde brug for laugets tilknytning til Dansk Arbejdsgiverforening, fordi de arbejdede alene og ofte havde andre erhverv som landbrug og vognmandskørsel.

Op gennem årene er Nordsjællands Malermesterforening også blevet præget af byforhold, men samarbejdet med Helsingør og Omegns Malerlaug har altid været godt og er det stadig.

I Hornbæk var strukturen til 1950'erne som i Espergærde eller Hørsholm – arbejdet på hotellerne, pensionerne og sommervillaerne ved kysten var den vigtigste indtægtskilde. Efterkrigsårene gav imidlertid en stærk udvikling i byggeriet i Hornbæk, hvor man fik et godt erhvervsliv, organiseret i Hornbæk Handels-, Håndværker- og Industriforening. Det blev samtidig naturligt med en lokal afdeling af lauget, da der efterhånden var en halv snes aktive mestre i byen.

I en række år havde det været tradition, at Poul Petersen, Hornbæk, valgtes til dirigent på laugets generalforsamlinger, og det blev også ham, der trådte ind i bestyrelsen, da man i 1952 besluttede at udvide denne med en repræsentant for Hornbæk. Poul Petersen blev viceoldermand og formand for Hornbæk afdeling, som i disse år gjorde sig gældende med en række aktiviteter – bl.a. fremstød for at få mere vinterarbejde i gang. I Hornbæk mærkede man naturligvis i særlig stor grad problemet med sommertravlhed, og man prøvede at få landliggerne til at bestille maleren på andre årstider ved at køre reklamer i den daværende Hornbæk Biograf, der havde stort sommerbesøg.

Poul Petersen sad i laugets bestyrelse til 1961, da han nedlagde sin forretning og flyttede til Kalundborg. Nyt bestyrelsesmedlem blev så John Paulin, der blev på posten lige til 1987, og som endnu er så aktiv som nogensinde som håndværker. Paulin har sit dejlige hus med værksted og svendelogi midt i Hornbæks hjerte.

– Indtil oliekriserne kom i 1970'erne var der arbejde på sommervillaerne til 7-8 mestre, fortæller Paulin. Det var naturligvis meget sæsonbetonet, så tidligt hvert forår ankom 20-35 svende til Hornbæk, hvor der var arbejde til dem i nogle måneder. Det allermeste arbejde skulle gøres mellem påske og pinse, for når landliggerne først var flyttet ud, ville de ikke have håndværkere i huset. Det var en hektisk tid, men til gengæld kunne vi så gå og rense pensler hele vinteren.

– I den korte sæson var Hornbæk magnet for malersvende fra hele landet, og der var stort pres for at finde indkvartering og få forplejning på pensionat. Hos os havde vi væ-

relser til tre svende over værkstedet, og vi gjorde mange mærkelige bekendtskaber. Nogle svende forsvandt meget hurtigt ud af Hornbæk – andre faldt til som Oswald Christensen, der var svend her i forretningen i 15 år. Oswald blev jo selv hornbækker og valgt til byrådet for SF, hvor han blev formand for Kulturelt Udvalg. I de sidste år var det ikke så meget, vi så til ham på arbejdspladsen, for politikken lagde beslag på tiden.

John Paulin er født i 1921 og opvokset i Hornbæk, hvor faderen var malermester Hans Hansen, søn af den Carl Hansen, der var den første hornbækker i lauget. Selv blev Paulin udlært hos sin far, gjorde svendestykke i 1940 og overtog forretningen i 1951. Der fulgte nu en række travle år med tre-fem svende i arbejde hele tiden og med fru Aase til at tage sig af telefon og regnskaber.

– Hornbæk Badehotels ændring til kurbad og fysiurgisk hospital i 1957 gav erhvervslivet et stort skub fremad. Det gav arbejde og flere mennesker i byen, og resultatet blev, at der i de følgende år blev bygget kolossalt meget i og omkring Hornbæk, fortæller Paulin. Afdelingen var ganske stor i de år, men mange lukkede i 1970'erne, og selvom udviklingen vendte efter 1978, er vi i dag kun to mestre i Hornbæk.

– Forholdene har ændret sig meget. Der er ikke så mange kunder med store sommervillaer tilbage – nu maler folk selv, eller de får maleren på fabrikken i København til at tage huset i Hornbæk med. I min forretning arbejder i dag jeg selv og en svend, der har været her i 17 år. Vi har faste kunder og opgaver på bl.a. Hornbæk skole, så vi holder os til området her, men unge mestre – også i de andre byggefag – må køre langt for at få opgaver. Det er ikke usædvanligt, at arbejdspladsen er f.eks. i Gentofte.

John Paulin repræsenterede 1961-87 Hornbæk i laugets bestyrelse. (Foto: BM).

En væsentlig del af John Paulins opgaver som formand for Hornbæk afdeling var at stå for reguleringen af tilbud til licitationer. Han har netop overladt lauget protokollen fra

disse møder, hvor der til tider var besværlige forhandlinger for at få fair og rimelige priser frem. Alt for dyre og alt for billige tilbud måtte udskydes og de resterende reguleres.

– Det gik egentlig meget godt. Vi sad der naturligvis ikke for at jobbe prisen op, men for at sørge for at der ved licitationen kom tilbud, der sikrede, at der var penge til et ordentligt stykke arbejde og til, at mesteren ikke blev snydt. Vi måtte også tage hensyn til eventuelle bud fra ikke-organiserede mestre, eller kooperative foretagender, og de bød ofte så urealistisk, at et af vore medlemmer måtte tage et frivilligt »dyk« til en bundpris for at sikre det for lauget.

– Denne regulering måtte vi ophøre med for ca. 15 år siden, da den nye lov om licitationer kom. Tilbudsgivningen blev helt fri, men efter min mening har dette været lidt usundt – nogle forretninger kommer med alt for billige tilbud, og resultatet er, at de må dreje nøglen om, fordi underskuddet bliver for stort. Det kan ikke være rimeligt.

John Paulin fortæller, at nutidens malerhåndværk i Hornbæk ligner det, der er normen i andre byer. Der er forsvundet noget af det særpræg, der hørte sammen med de store sommervillaer og deres ejere, som tit var individualister, for ikke at sige originaler.

– Som ung maler i Hornbæk var det ikke usædvanligt, at man blev bedt om at åre egetræ eller marmorere, og jeg har sat utallige baner fine franske og engelske tapeter op. Da jeg første gang fik den opgave, sendte jeg bud efter den kendte tapetekspert Gustavsen fra København. Efter at have haft et besøg af ham, havde jeg fået luret nok af kunsten af til selv at tage fat med de røde velourtapeter med liljer og store blomster, der skulle pryde en villas hall bag de store ridderrustninger. Det gjorde ikke noget for kundens skyld, at tapetet kostede 100-150 pr. rulle, mens det bedste »almindelige«, kostede 12 kr. Men vi måtte nu vente længe, inden regningen blev betalt.

Med blyant, vandfarve og tegnestift måtte lærlingene på teknisk skole vise, at de havde både tekniske og kunstneriske færdigheder. Denne smukke tegning er udført som svendeprøve af senere malermester Hans Hansen, Hornbæk. Den pryder nu laugslokalet og er omkring århundredskiftet udført på teknisk skole i Helsingør – sikkert under Frederik Hansens ledelse.
(Laugets samling).

Martin Jørgensen

– I 1927 begyndte min far at bygge hus til familien, så lige fra barnsben fik jeg lov til at være med til at male. Da det også var mig, der rodede med vore cykler, var der altså to fag, jeg vidste noget om, da jeg skulle i lære efter at have taget realeksamen på Helsingør højere Almenskole i 1934. Selvom det var meget svært at finde en læreplads, var jeg helt sikker på, at jeg ikke ville ned på værftet, hvor min far var skibsbygger. Han gav mig ret i, at det var alt for bundet – jeg skulle ud under friere forhold, og så blev jeg altså maler. Det har jeg aldrig fortrudt.

Martin Jørgensen sidder i sit dejlige hus ved Gurrevej, hvor haven med prægtige træer og blomster er hans egne hænders værk. Han er nu 71 år og kan se tilbage på mange års virke som lærling, svend og mester i Helsingør. Meget er der sket i faget i den tid.

– Min faster og onkel boede på Stenvinkelsvej, og de fik opsnuset, at der var brug for en malerlærling i nabolaget – hos firmaet Fritz Rusch Efterfølger, der havde værksted i murermester Jørgen Nielsens gård, Lundegade 7. Far og jeg spadserede derned en aften, og jeg fik en lærekontrakt på fem år, som vi senere kunne snakke om at afkorte.

Martin Jørgensens læremester var Emmanuel Hay, som i 1921 havde overtaget æresmedlem Fritz Rusch ansete forretning. Dermed havde Hay også fået mange arbejder for Wiibroes Bryggeri, som skulle have malet masser af vogne og skilte.

– Arbejdet med bilerne foregik i Wiibroes garageanlæg i Allégade, hvor der var en grav, så vi kunne arbejde på undervognen. Først skulle det hele skrabes og renses, og så skulle der stryges og lakeres med rødt nede på chassiet og med hvidt på hele den øvre del af karosseriet. Det skulle gøres grundigt, for Wiibroe holdt sine biler godt, og de kom gerne ind til en omgang hvert andet år.

– Særligt krævende var al den dekoration og skrift, der skulle på bilerne – alene på bagsmækken skulle der males de tre etiketter for porter, Chabeso og Mårum vand. De blev udført med den fine hollandske skrivemaling ren Rivolin som ægte håndværk med ponce, stok og skrivepensler, og især skulle der dygtighed til for at styre staffereslepperten, der med de 6-7 cm lange hår trak farven på. Poncerne lavede malerne selv ved at hulle et papir efter fortegning med poncehjul og -nål. Mønstret blev overført til underlaget ved at drysse med tørt farvestof fra en poncepose, og penslen kunne så præcis følge de spor, hullerne havde afsat – hvis maleren vel at mærke kunne »styre fingrene«.

– Det var ingen spøg at male skrift på en bil en vinterdag, når man stod i sne til skinnebenene og emaljelakken blev helt sej. Men det var heller ikke morsomt at ligge på ryggen på en sæk inde i en af tankene i lagerkælderen ved Sophie Brahesgade. Tankene skulle males indvendigt hvert 3. år med én gang mønje og to gange hvid emalje. Det var en kold tjans, for af hensyn til øllet måtte der kun være to graders varme i kælderen.

– Emmanuel Hays stab var tre svende og en eller to lærlinge, og ud over opgaverne for Wiibroe – der også omfattede alt bygningsarbejde – havde firmaet da Helsingør Gasværk, Sparekassen for Helsingør og Omegn, en lang række villaer og så at sige alle byens restauranter som kunder.

– Især værtshusenes lofter var et slid – gennemtrængt af mados og tobaksrøg, som de var. De måtte ordnes med titanhvidt og gulvlak, tyndet med fernis.

– Men alle besværligheder var glemt, når man blev sendt ud til et arbejde i Dronningmølle eller Humlebæk. Så var det med at få alt klunset på den høje trækvogn og komme afsted med skydestige, wienerstiger, lægter, bøtter og spande, og helt fint var det, når vi kunne lave det, så blev der sendt to lærlinge afsted på en herlig sommerdag.

– Teknisk Skole skulle jo også passes. I de sidste tre læreår var der dagskole hveran-

den dag om vinteren, men ellers aftenskole kl. 18-20.10. Det gav en lang dag, for lærlingene skulle selvfølgelig møde tidligere om morgenen og blive længere om aftenen for at betjene svendene. En halv times middag kunne det blive til, men alle vores labanstreger måtte vi lave i arbejdstiden.

– Undervisningen, som blev ledet af Elias Andreasen, var fin – vi havde farvelære, prøvede at tegne bogstaver og mønstre på papir, havde frihåndstegninger efter ornamenter og gibsmodeller og lærte selvfølgelig at åre, marmorere og udføre skrift. Både på skolen og værkstedet har jeg prøvet at rive farver, og kit og spartelfarve lavede vi selv, ligesom vi fik øvet os i den kunst at blande den rigtige lakfarve af de hovedfarver, vi havde til rådighed. Man skal altid finde den nuance, der passer præcis til omgivelserne – i en stue kan en lysblå væg jo let blive lilla, hvis genboen har en rød mur.

Martin Jørgensen lavede svendeprøve i 1939: En tjenestepige-kommode, der skulle være elfenbenshvid med guldstafferinger, en »væg« på et par kvadratmeter opspændt karduspapir med to-tre selvkomponerede farver og friser samt et skilt, som Martin naturligvis selv skitserede, bundbehandlede og udførte.

– Det var vist acceptabelt, hvad jeg præsterede, for mit princip har altid været at gøre det bedste arbejde på den letteste måde. Og det har jo også præget hele udviklingen i faget.

Den 15. april 1943 blev Martin Jørgensen selvstændig sammen med kollegaen Leif Rydeng, der også havde været svend hos Hay, men som i øvrigt var en meget kendt kunstner med fuglebilleder som speciale. Hay var kort forinden afgået ved døden, så de to kompagnoner kunne overtage hans stiger og materialer – meget velkommen i betragtning af krigstidens mangel på snart sagt alt.

Martin Jørgensen med det velholdte værktøj – skilteskrivningspenslerne, som nu bl.a. bruges på skydeskiverne til Helsingør Håndværkerforening. (Foto: BM).

Det nye malerfirma rykkede ind i et nedlagt bageri Gl. Banegårdsvej 12, hvor der blev travlhed med at male ølkasser for Wiibroe. Bryggeriet havde nemlig givet de to det arbejde, Hay hidtil havde haft – foreløbig dog kun på prøve.

– Vi fik den grønne farve, ølkasserne skulle have, men det var umuligt at få noget at tynde med. Heldigvis viste det sig, at bryggeriet havde nogle tønder med tetraklorkulstof stående, så dem fik vi overladt, og snart kunne vi for alvor gå i gang med at male kasser.

– Aftalen med Wiibroe var god nok – vi fik én krone pr.

Fra de ældste tider har maleren både været håndværker og kunstner – og det gælder stadig. Martin Jørgensen viser det med de skiver, han hvert år maler til Helsingør Håndværkerforening, hvor de afsløres ved en fuglekonges afgang. Her ses fire af Martin Jørgensens skiver – hans egen med malerværktøjet, torveinspektør Henning Lindegaards med platanen på Axeltorvet, restauratør Anker Kristensens med »Hos Anker«s hus i Bramstræde og maskinmester A.H. Andersens med en DSB-færge foran Kronborg. Skiverne fortæller altid noget om en fuglekonges virke eller særlige interesser.
(Foto: Arne Magnussen).

kasse, og vi kunne klare 40-50 kasser i timen. Så skulle det også gå som på samlebånd med at vende og stryge kasserne og til sidst male Wiibroes navn på efter en skabelon. Vi vidste selvfølgelig godt, at tetra'en ikke ligefrem var sund. Når vi

havde arbejdet løs i 1½-2 timer, sagde det »klik« oven i hovedet, og så måtte vi ud og trække frisk luft i et kvarter. Bagefter var det tilbage til kasserne, og på den måde fortsatte det i 14 dage ad gangen. Vi troede, at tetra'en nærmest gav os »en brandert på« og drømte ikke om, at vi var i fare for at lide varig hjerneskade. I dag er det mig umuligt at fatte, at vi slap godt fra det – men det gik altså.

Kompagniskabet havde også en anden – men knap så sundhedsfarlig – samlebåndsproduktion. I den stille tid hver vinter stod de på loftet og malede »sofastykker« – fiduskunst, siger Martin ligeud. Der blev færdiggjort 12-15 malerier ad gangen, og Martin rejste så til København med lærrederne i en rulle under armen. Nogle blev solgt ved dørene for 10-20 kr., andre til glarmestre for det halve.

– Der var ikke noget, der hed understøttelse, så det var bare om at komme hjem med lidt penge til havregryn. Den lange vinter var hård at komme igennem, så det var om at bruge fantasien, som da vi støbte julenisser i gibs, bemalede dem og solgte dem til Illum for en krone stykket. Vi blev ikke rige af det – men vi hyggede os.

Indtil Leif Rydeng kunne opgive håndværket og leve af sin kunst havde de to partnere »ti dejlige år«. Derefter fortsatte Martin Jørgensen alene med en god og stabil kundekreds, der bl.a. omfattede hotel »Skandia« og en del kommunale institutioner. Martin lægger dog ikke skjul på, at han især var glad for alle de faste, private kunder fra alle samfundslag.

– Jeg arbejdede for jordmoderen, grossereren, lektoren og arbejdsmanden, og jeg fik heldigvis et venskabeligt forhold til alle de mennesker, der hvert år skulle have et eller andet ordnet. Det gik gerne sådan, at vi en tre måneder før talte om, hvad der skulle laves dennegang. Så fik vi en fast aftale, og på dagen fik jeg overrakt nøglen med besked om, hvor kaffedåsen stod. Mange blev vist chokeret, når jeg sagde nej tak til en øl i arbejdstiden, men de fik da lært, at en kop kaffe ville jeg godt have. Hos jordmoderen lå der en seddel om, hvornår jeg skulle have kaffen klar og sætte kartoflerne over, mens hun var ude til en fødsel.

– Sådan gik det hos alle de 50-80 faste kunder. Jeg følte det egentlig ikke som forretning, selvom jeg ikke kunne forære arbejdet væk – leve skal man jo. Men jeg var meget glad for at komme i disse hjem gennem årene, og jeg hilser jævnligt på de gamle bekendte. Det hænder også, at en af dem »falder på knæ« og beder om at få gadedøren malet. Men jeg må være standhaftig og sige nej.

Martin Jørgensen gik ned på halv tid som 64-årig og holdt helt op, da han fyldte 66 for fem år siden:

– Det er så let at sige til sig selv: »Du tager bare ét år til«, men man skal ikke blive ved for længe. Det har jeg set for mange kolleger gøre, og de har ikke kunnet nyde tiden som pensionister. Den fejl ville jeg ikke gøre.

I sit otium holder Martin Jørgensen sin kunnen ved lige ved at male de skiver, der indvies ved kongefugleskydningerne i Helsingør Håndværkerforening. Hver skive skal have et mørkeblåt bånd med forgyldt skrift på guldgrund, så Martin får brug for det gamle værktøj og de bøger med 23 karat guldblade, han var så forsynlig at gemme til side, før guldpriserne eksploderede.

Martin skal også bruge sit talent som kunstner, for skiven skal have et maleri med motiv fra fuglekongens erhverv eller interesser. Livet igennem har han tegnet og malet – og også udstillet på Den Frie engang i 1950'erne – men Leif Rydengs eksempel har han ikke fulgt.

– Som ung var det min drøm at blive kunstner, men jeg måtte vælge – og jeg foretrak at få en familie. Som kunstner måtte jeg have ventet til 40 års alderen på at kunne forsørge kone og børn, for før blev mine jævnaldrende ikke købedygtige. Det blev i stedet en hobby, og resultaterne har børnene og vores venner fået. Og så står der en stak malerier nede i kælderen.

En anden interesse for Martin Jørgensen har Helsingør Håndværkerforening været. Her har han været medlem i 40 år og bestyrelsesmedlem i 30 år – heraf otte år som formand. Som formand takkede han af efter foreningens 100 års jubilæum i 1986, hvor man i øvrigt mindedes en anden malermester på samme post. Oldermand og æresmedlem Vilh. F. Johansen var nemlig Håndværkerforeningens formand i 1920'rne.

Maler i Espergærde 1938-1990

Æresoldermand Ib Sørensen fortæller

Min barndom og læretids Espergærde var et lille samfund, hvor sommerbeboerne flyttede ud omkring 1. maj og hjem 15. september. I den øvrige del af året var der stille i Espergærde, hvor de fleste villaer stod tomme og lukkede.

Jeg kom til Espergærde to år gammel som plejebarn hos en enke efter en tømrermester, der boede på Jernbane Allé – og huset står der i øvrigt endnu. Hun havde fire døtre, der var ældre end jeg, og som selvfølgelig forkælede mig grundigt. Bortset fra det fik jeg en opdragelse efter de gode, gamle metoder – også med én over nakken, når der var grund til det.

Skoletiden var de gængse syv år, som jeg tilbragte i den gamle Espergærde skole. Det var en fortræffelig skole, hvor især Arne Meylings undervisning i historie og geografi var uforglemmelig. Han kunne kæde fagene sammen og levendegøre dem med stor fantasi – den franske revolution fik han således gjort til et helt skuespil, hvor vi elever var med i det hele. Arne Meyling underviste os også i tegning og gav de første begreber om frihåndstegning og farvebrug, men meget dygtig var også overlærer Chr. Rasmussen, der havde os i sløjd.

Efter skolen ville jeg gerne have været »træmand«, men en læreplads som snedker eller tømrer var simpelthen umulig at opdrive. Så kom plejemor 14 dage før min konfirmation i 1938 og sagde, at jeg skulle være maler – hun havde truffet aftale om en læreplads med malermester William Nielsen, der havde bolig og værksted Gylfesvej 18 i Espergærde. Sådan foregik den tids erhvervspraktik, men jeg har aldrig beklaget, at jeg endte som maler – tværtimod har jeg været lykkelig for at arbejde i dette dejlige håndværk.

William Nielsen var en af de fem laugsmestre, der i 1930'rne var virksomme i Espergærde. De andre var Folmer Christensen, som havde den største forretning, Svend Hansen, Oluf Rasmussen og Johannes Børgesen i Mørdrup. De havde vistnok alle – ligesom de fleste svende i Snekkersten og Espergærde – lært hos Julius Rasmussen, der kom ind i lauget straks efter starten og døde som dets æresmedlem. Julius Rasmussen havde haft sin store forretning på hjørnet af Strandvejen og Strandvangsvej i Espergærde, hvor nu direktør Ejnar Tjellesen bor. Villaen er træbeklædt, men ellers uforandret fra vort æresmedlems tid, og også et hjørne af værkstedet eksisterer endnu som udhus.

William Nielsen og Edvard Møller, en ældre svend, som blev taget i arbejde, når der var mange ordrer, havde begge lært hos Julius Rasmussen. Mange kundskaber og traditioner blev selvfølgelig givet videre til mig nye læredreng, der fra starten fik lov at prøve det hele i den »blandede landhandel« med bygningsarbejde, skiltemaling og håndmaling af biler og hestevogne med både staffering og skrift.

Edvard Møller var en festlig mand, der aldrig havde ejet en cykel, men gik på arbejde – og helst i en af villaerne på Strandvejen. Så kom han med sin spånkurv med madæsken, kaffeflasken og kikkerten, som han i pauserne brugte til at registrere skibsfarten på Sundet. »Der er en smørbåd til England«, kunne han oplyse, for som søn af toldopsynsmanden på Humlebæk havn havde han fået indpodet stor interesse for livet på søen. Edvard var også en glimrende fortæller, når det gjaldt det stolte malerhåndværk, og han imponerede mig med sit arbejde. I mange år havde han arbejdet på Helsingør Værft og fået en fantastisk dygtighed til at hvidlakere. Så lækre og flotte fyldingsdøre, som han lavede, har jeg vist aldrig siden set.

William Nielsen var en kapacitet, men forretningsmæssigt fik han vist ikke så meget

ud af det. Som for så mange af den tids mestre gik det håndværksmæssige i første række – her kunne han ikke drømme om at gå på akkord, selvom økonomien led under det.

Stor var virksomheden heller ikke. Der var et par svende i den travle tid, men lærlinge havde han almindeligvis ikke – før min tid havde han kun uddannet sin søn Preben Nielsen, som siden havde oparbejdet en stor forretning på Amager.

For William Nielsen og hans kolleger gjaldt, at indtjeningen skulle hjem om sommeren, hvor der til gengæld kunne være forrygende travlt. Om vinteren måtte man »gnave sildehoveder«, og jeg blev et par år i de stille perioder sendt til København for at arbejde hos Preben Nielsen. Det var meget spændende, for jeg kom bl.a. til at arbejde i nogle af de gamle, fornemme herskabslejligheder på Frederiksberg. Det lærte jeg en masse af – bl.a. at marmorere trappeopgange.

Hjemme i Espergærde ville William Nielsen og hans kolleger aldrig ud af huset lørdag og søndag – de ventede ved telefonen, klar til hurtig udrykning på cyklen, hvis en grosserer eller direktør skulle ringe med ordre om at male villaen, før familien flyttede »på landet«. Hen på efteråret blev man kisteglad, hvis en sommerbeboer ville have sit hus sat i stand i vinterens løb. Så kunne man selv tilrettelægge arbejdet, og selvom man selv måtte bekoste brændslet, hvis der skulle fyres op i stuerne, blev hjulene dog holdt i gang.

William Nielsen havde en fast kundekreds, hvor han altid talte sig til rette om arbejdets omfang og pris. Der var et særligt fortrolighedsforhold mellem ham og hans kunder, der ofte fik en rammende bemærkning med på vejen fra mester. Jeg husker én gang, vi var nede at male hos godsejer P. Busky de Neergaard, der ejede Louisiana i Humlebæk. Han havde drivhuse i parken, og deres skorsten af glaserede tegl irriterede ham, fordi den ragede op i udsigten ud over

Ib Sørensens læremester var den slagfærdige og dygtige William Nielsen, Espergærde, som her på en sommerdag er »lynskudt« på vej til en lille ølpause.
(Privat foto).

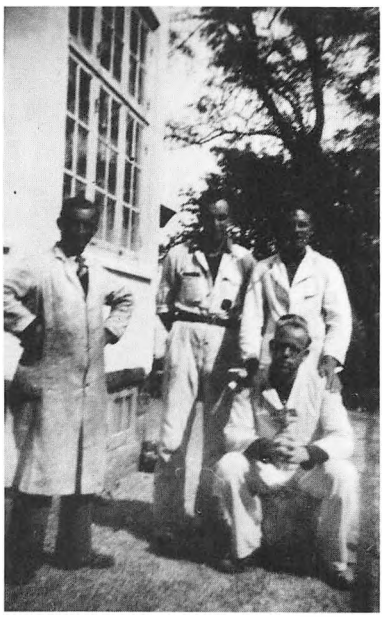

Malere på job i en af de store patriciervillaer i Espergærde engang i 1940'rne – til venstre malermester Folmer Christensen og ved siden af svendene Ib Sørensen, Arne Rasmussen og Jørgen Petersen. (Privat foto).

Øresund. Nu ville han have mester til at male den blå, så den kunne »falde sammen« med vandet. William Nielsen replicerede:

– Det kan vi godt, Neergaard, men der er jo også noget, der hedder »sortladne hav«.

– Hold kæft, Nielsen, svarede godsejeren – men skorstenen blev ikke malet blå.

En anden gang havde vi fået en stor ordre hos en trælasthandler fra Nørrebro. Det var under krigen, og han havde solgt sit lager med stor fortjeneste, så nu skulle sommervillaen sættes i stand fra A til Z – lige til »rådhusmøblerne« i haven. Han insisterede også på at få tagrenderne malet indvendigt, og selvom vi aldrig havde prøvet den slags før, fik vi dem renset og strøget med Vattolin. Det gav rustbeskyttelse – men tagrenderne var jo af zink. Bagefter spurgte mester:

– Skal nedløbsrørene ikke også males indvendigt?

– Det kan I da ikke klare.

– Jo, vi sætter bare en prop i og fylder dem med maling. Bagefter holder vi en spand under og tager proppen ud.

Men den ordre fik vi nu ikke!

Oppe hos hofbager Olsen i Tibberup skulle vi tage os af bornholmeruret, der havde fået ny kasse. Det blev hvidlakeret og forgyldt efter alle kunstens regler, og så spurgte hofbageren:

– Skal der ikke også males et årstal på – noget med 1800...

– Det kan jeg godt, hofbager Olsen, og skal jeg så ikke samtidig stikke nogle ormehuller?

Den slags bemærkninger kunne William Nielsen komme med mange af, og da de altid blev leveret med et humoristisk smil, var han lige gode venner med sine kunder bagefter.

Da det første halve år af min 4½ år lange læretid var gået, døde plejemor pludselig, og jeg kom til at bo hos hendes ældste datter, der var gift og bosat i København. Det kom imidlertid ikke på tale at forlade den gode læreplads, så jeg rejste frem og tilbage med toget. Jeg skulle med 5.10 fra Nørreport, så det blev lange dage, når jeg skulle på aftenskole på Københavns tekniske Skole efter arbejdstid.

Hos William Nielsen blev de sidste læreår præget af krigstidens mangel på alskens varer. Vi fik nogle små rationer af fernis og af olierevne farve i pastaer som zinkhvidt, titanhvidt og litoponehvidt, men disse kostelige sager blev der værnet om. Utallige vinduer fik kun malet bundstykket for at forhindre råd, mens alt det andet træværk måtte vente til bedre tider. Erstatningsmaling, hvor pastaen blev revet i sildeolie og tyndet med en smule fernis, kom vi også ud for, men dens holdbarhed var ikke god. Til gengæld kunne vi lave masser af loftsarbejde med mos og limfarve samt tapetarbejde.

Som bosat i København, skulle jeg også på teknisk skole der. Det var i Ahlefeldtsgade, hvor malerskolen havde til huse helt oppe under taget. Her gik jeg på aftenskole og i tre vintre på dagskole under den legendariske overlærer Ejnar Madsen. Han havde den ene fejl, at han favoriserede nogle elever – dem hørte jeg ikke til – men han var en kapacitet både som fagmand, pædagog og skoleleder. Der blev holdt eksemplarisk disciplin – bl.a. ved et straffesystem, der kom i brug, når han stod på trappen og greb efternølerne i flugten. Alt efter hvor meget man kom for sent, blev man dømt til at rengøre fem eller ti malerbøtter. Det var gamle konservesdåser, som i Besættelsens genbrugstider skulle i en stor sæbetønde med ætse-

lud og siden renses, skylles og sættes på hylden igen. Kom man ekstra meget for sent, var straffen afætsning af de fyldingsdøre, vi brugte til at øve på.

Malerskolens undervisning var første klasses, selvom der ikke blev gjort meget ud af materialelære og anden teori – det måtte vi lære gennem den praktiske undervisning og ude hos vore mestre. Men vi lærte åring, marmorering, skiltemaling og alt det øvrige helt fra bunden, og som undervisere havde vi specialister fra de store københavnske malerfirmaer, som havde dette vinterjob.

Når det gjaldt åring eller marmorering, skulle vi begynde med selv at blande basisfarven, som naturligvis skulle være i en ganske bestemt nuance. Bunden blev strøget ind, så skulle årerne lægges ind – og der kunne godt gå 50 gange, før det blev gjort til læremestrenes tilfredshed. Så havde man fået taget.

Vi lærte de traditionelle imitationer af eg, birk, teak og elm, som hver især krævede en særlig teknik. Egeårer blev udført i lasurfarve med en årelægger, mens birk blev udført med vandfarve og vaskeskind. Til teak skulle man først have en pisket bund af kasslerbrun vandlasurfarve, og så foregik den egentlige imitation med motler, der lignede en fin udgave af de gamle, flade fernispensler.

Enkelte af os fik lov at slutte af med at imitere rodmahogni, hvor den røde bund krævede en præcis blanding af kasslerbrunt og terra de sienna. Ovenpå den blev årerne lagt med lasurfarve med en motler, og der blev til slut fordrevet med en fordriver, der lignede en meget fin barberkost.

Når det gjaldt marmor, fik vi naturligvis træning i kludemarmorering, som det brugtes på utallige trappeopgange. Det blev udført med lasurfarver og en ulden klud, og man kunne lære at gøre det meget effektivt. Men vi lærte naturligvis også mere krævende marmo-

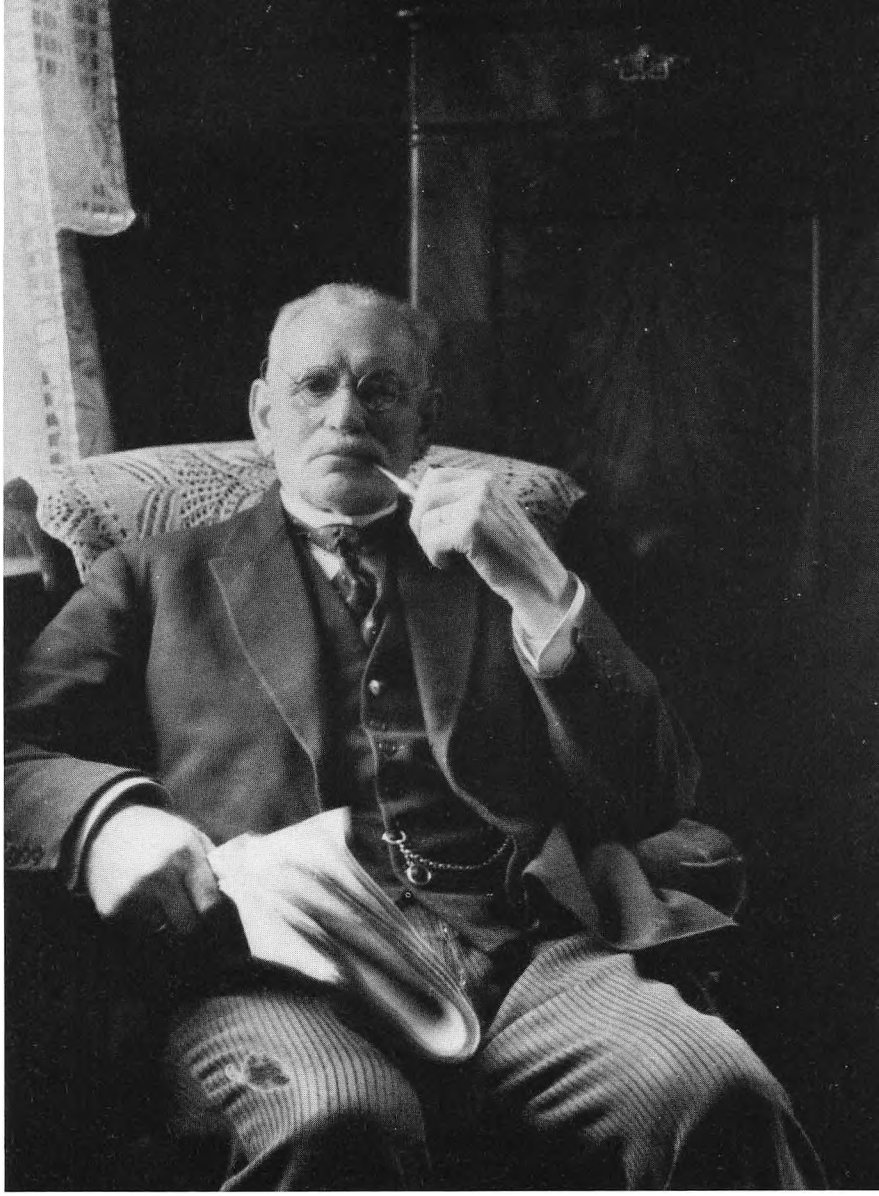

Malermester Julius Rasmussen var med i lauget fra dets tidligste år og udnævntes til æresmedlem i 1939. På kysten syd for Helsingør havde han en særudstilling som den største og mest respekterede mester – og de fleste mestre i næste generation på egnen havde da også lært hos denne stoute mand. (Privat foto).

I krigsårenes vintre var der meget lidt arbejde, så Ib Sørensen og hans jævnaldrende brugte tiden til svendeskolen i Teknisk Skole i København. Her er hele klassen samlet – Ib Sørensen kigger selv frem som nr. fem fra venstre i bageste række. Bernt Andreasen står som nr. 13 i samme række, og i øvrigt vil mange genkende Eivind Christensen, søn af Folmer Christensen, og Vagn Eriksen, Snekkersten.
(Privat foto).

rering – f.eks. af kommodeplader. Møbeldekorering var nemlig en meget vigtig disciplin, som vi lærte godt, fordi byens møbel- og antikvitetshandlere sendte os gamle urkasser, lågkister, kommoder og meget andet, som vi skulle sætte i stand. Vi havde i øvrigt også lov til selv at tage gamle møbler med og at arbejde på dem.

I andre timer arbejdede vi med udkast og udførelse af dekoration på opspændt væg, hvor vi både skulle lave friser og stregtrækning, ligesom vi skulle kunne klare skrift- og skiltemaling. Det var altsammen både krævende og interessant, og for mit vedkommende førte det i 1942 til svendeprøven, som bestod af en prøve på træ eller marmor, et møbel, en væg med over- og underdel samt frise og stregaftrækning – og selvfølgelig også et skilt.

Som svend vendte jeg tilbage til Espergærde, hvor jeg i de sidste krigsår arbejdede hos William Nielsen og Folmer Christensen. I den periode var der bogstaveligt talt intet arbejde at udføre om vinteren, så jeg og mine jævnaldrende var glade for et tilbud om videreuddannelse på svendeskolen helt oppe på »knasten« i Teknisk Skole i Julius Thomsensgade i København. Malermester Thorvald Deleuran havde overopsyn som formand for fagkomitéen, og overlærer Ejnar Madsen stod selvfølgelig for det daglige styre. Der sad jeg på skolebænk med flere, der senere blev gode kolleger i lauget: Bernt Andreasen, Ejvind Christensen, søn af Fol-

mer Christensen, og Vagn Eriksen, søn af Fritz Eriksen, Snekkersten.

Vi hentede understøttelsen på Malerforbundets kontor i Stengade på Nørrebro og var i normal arbejdstid i gang med den frivillige undervisning i de fire måneder fra november til februar, for mit vedkommende i 1942-43 og 1943-44. I pagt med de gamle naver-traditioner var der tyskundervisning på skemaet, men det var naturligvis meget lidt populært blandt os unge i disse besættelsesår. Derimod var vi meget glade for at kunne videreudvikle det, vi havde lært på lærlingeskolen. Vi arbejdede meget med skrift, dekoration, opmåling og kalkulation, og i projektionstegning og frihåndstegning fik vi nye færdigheder. Vi hentede blade og blomster ovre i Botanisk Haves væksthuse og brugte dem som forlæg og inspiration.

Under den knalddygtige dekorationsmaler Guttorm Petersens ledelse fik vi mulighed for at udføre permanente dekorationer. Jeg husker, at kantinen blev udsmykket med motiver fra København og en række danske provinsbyer, og selv fik jeg overladt væggen i en stor trappeopgang. Her udførte jeg et undervægsmønster, alle de nordiske flag og med store bogstaver indskriften: »Høje Nord, Friheds Hjem«. Det var helt igennem selvstændigt arbejde, hvor man skulle begynde med at tegne skitse eller opstalt for derpå at kvadrere den ind og sluttelig forstørre og udføre den. Vores eksamensopgave var opmaling af den store, smukke trappeopgang i Arbejderbevægelsens hus i Rømersgade, hvor Arbejdermuseet er.

Svendeskolen gav mig et godt grundlag for mit senere arbejde som lærer på Fagskolen i Hillerød, men alle vi unge i faget hentede i øvrigt gode impulser i undervisningen. Det var en begyndelse til den efteruddannelse, der nu har så stor betydning i faget. Vi kan ikke kraftigt nok opfordre nutidens unge til at bruge mulighederne for at dygtiggøre sig – hvad enten det er for at blive specialister eller kompetente all-round-malere. De dygtige håndværkere vil der altid være brug for, selvom maler-robotterne fra Japan også vil vinde indpas hos os. Men det bliver kun til de store flader!

I 1945 blev jeg indkaldt til Den kgl. Livgarde, men i 1947 var jeg igen i Espergærde hos William Nielsen, som året efter optog mig som kompagnon i firmaet. I 1954 trak han sig helt ud, og jeg flyttede firmaet til det hus, Ulla og jeg i 1950 havde bygget på Kofod Anchersvej 4 i Espergærde.

Da jeg begyndte som selvstændig mester i Espergærde, kunne jeg naturligvis ikke ane, hvor enorm udbygningen i dette område ville blive fra omkring 1960. Dermed fik forretningen også et omfang, jeg aldrig havde drømt om – vi havde normalt 8-10 svende og altid 2 lærlinge. I alt har jeg vel uddannet en snes nye malere, så jeg mener, at jeg på dette felt har gjort min »borgerpligt«. Det er af vital betydning for faget, at lærlingetilgangen er i orden, og jeg skal ikke lægge skjul på, at det bekymrer mig, at det i disse år kniber med det tilstrækkelige antal lærepladser.

I forretningen har vi oplevet at være oppe på 20 ansatte, men det var for meget. Vort naturlige balancepunkt lå omkring de 10 ansatte, for så var det hele nemmere at administrere – og indtjeningen var i øvrigt lige så god.

Naturligvis skulle forretningens omfang også harmonere med det teamwork, Ulla og jeg altid har kørt. Når det gjaldt regnskab, telefonpasning og alt det øvrige administrative, var det altid »malermesterinden«s område, og Ulla vidste i øvrigt ligeså meget om, hvad der foregik, og hvor det brændte på, som jeg gjorde. Et sådant samarbejde mellem ægtefæller er efter min mening noget nær det ideelle for en håndværksvirksomhed, så det smertede mig, da jeg som oldermand oplevede, at det kneb mange steder. Årsagen ligger vel i samfundsudviklingen, hvor kvinderne har fået deres selvstændige karrierer. Ligeberettigelsen kan man kun være glad for, men den bør ikke hindre et samarbejde i en virksomhed som det, Ulla og jeg har haft så stor glæde af.

I en forretning må man også have et godt samarbejde med sin revisor. Jeg fik mangen god og positiv snak med min, og en dag i begyndelsen af 1980'erne sagde han til mig:

– Hvad skal der egentlig ske med din virksomhed, når I får lyst til at lægge op? Du bliver jo ikke yngre, og du kan ikke bare dreje nøglen om, når du har folk, der har været ansat i snart 25 år.

Så langt havde vi endnu ikke selv tænkt, men revisoren havde jo ret, og vi fik taget hul på problemet generationsskifte. Heldigvis havde vi blandt vore ansatte Arne Frederiksen, der havde været med i 21 år, og med vores respektive revisorers hjælp fik vi skrevet en aftale, vi begge var tilfredse med. Arne skulle i 3-4 år arbejde som konduktør og gradvis overtage mere og mere af ansvaret, indtil vi skulle forhandle om den endelige overtagelse. Den kom i 1985, og efter min opfattelse var dette en dejlig måde at få klaret skiftet på.

Firmaet er nu et anpartsselskab. Arne har tilknyttet mig som konsulent, og når der er tid, lyst og lejlighed til det, svinger jeg også en pensel. Det er blevet til noget arbejde med gamle materialer under Nationalmuseets opsyn, når historiske huse inde i Helsingør skulle restaureres, og jeg har også haft nogle pragtfulde sommermorgener, da Egebæksvang kirke skulle have forgyldt vindfløjen, tårnuret og navnetrækket på lågen. Så gjaldt det om at lytte efter vejrudsigten, for guldgrunden skulle have 12 timer uden blæst og med god, stabil varme i vejret for at tørre rigtigt. jeg strøg guldgrunden på kl. 16 og var oppe kl. 4 for at sidde på en kasse nede ved Strandvejen og lægge guldbladene på. Den første trafik viste sig på vejen, solen stod op ude over Sundet – og så var det pragtfuldt at være maler på jobbet.

Selvom jeg egentlig skulle have nydt mit otium, kunne jeg ikke sige nej, da Malerskolen i Hillerød bad mig blive timelærer. Jeg kendte jo lidt til indholdet i den nye grunduddannelse fra min tid i hovedbestyrelsen for DMA, så jeg mente nok, at jeg kunne sige ja til et par dage om ugen. Men det har udviklet sig til et fulltimejob – og det skal jeg ikke beklage mig over.

Efter at have uddannet lærlinge og været aktiv som leder og træner i Espergærde IF i mange år er det ikke noget nyt for mig at have med unge mennesker at gøre, men oplevelserne på Malerskolen har alligevel været utroligt positive. Jeg begyndte med timer i praktisk arbejde og med frihåndstegning for andre fag, men snart måtte jeg i gang med at introducere malerfaget for de helt nye lærlinge – og det blev den helt store oplevelse. De skulle have at vide, hvordan faget og dets traditioner har udviklet sig, og hvordan vi har fået sundhedsproblemerne klaret ved at anvende 95% vandige og miljøvenlige materialer.

Og så måtte jeg i øvrigt selv til at lære noget for at kunne give det videre til de vordende malere. Jeg havde aldrig prøvet at skære i folie, men nu måtte jeg gå til mine lærerkolleger for at blive sat ind i serigrafi, foliearbejde og alle de andre nye teknikker. Det var ikke så lidt af en udfordring, men det gik – og det lunede at se, at alt det gamle håndværk ikke gik i brokkassen. På Malerskolen lærer eleverne igen marmorering, åring og skilteskrift – ikke i samme omfang, vi gjorde, men med respekt for både traditionen og nutidens teknik.

Når jeg ser tilbage på de år, der er gået, må jeg erkende, at livet har været én stor udfordring, og at jeg har taget den op, både når det gjaldt håndværket, foreningsarbejde og kommunalpolitik. Jeg kunne vel have sagt nej til meget af det, og så ville livet have formet sig anderledes, men jeg er glad for, at jeg sagde ja. Jeg kan kun sige, at jeg har været glad og lykkelig ved at arbejde med disse ting, og at jeg håber, at også de unge vil tage udfordringerne op. At jeg blev maler, skyldtes vel nærmest en tilfældighed, men også det blev til lykke for mig. Et bedre og mere indholdsrigt håndværk kan jeg ikke forestille mig.

Forandringernes tid

I de sidste år før Anden Verdenskrig nåede Helsingør og Omegns Malerlaug vigtige resultater, der fik stor betydning for den stabile virksomhed under besættelsen, men som også har virkning den dag i dag.

Sideløbende med arbejdet med licitations-problemerne blev der forhandlet med andre laug – tømrernes, murernes og snedkernes – om oprettelse af Byggefagenes Sammenslutning under den lokale arbejdsgiverforening. Malerlauget besluttede énstemmigt at indmelde sig på en ekstraordinær generalforsamling den 14. februar 1938, og et år senere havde sammenslutningen nået noget meget betydningsfuldt – en aftale med Helsingør kommune, som til gengæld for nogle pris- og kvalitetsmæssige garantier forpligtede sig til kun at overlade arbejde til organiserede mestre. Aftalen – som nogle måneder senere blev udvidet til også at gælde Tikøb kommune – omfattede også en fast fordeling af vedligeholdelsen af skoler, alderdomshjem og andre offentlige bygninger.

I lauget var der naturligvis stor tilfredshed med sikkerheden omkring de kommunale arbejder og med den nye licitationsordning, der skulle »gavne alle medlemmer og ikke den enkelte på de andres bekostning«. Den »virkede godt, og medlemmerne var glade«, refereredes fra et medlemsmøde, som vedtog at yde 16% »landpenge« ved arbejder i mere end syv kilometers afstand fra værkstedet. Nogenlunde samtidig begyndte man også at diskutere et nyt begreb: weekend-fri. Det mente man foreløbig, at de enkelte mestre og deres folk måtte forhandle om, men to mestre fortalte dog, at deres svende og lærlinge havde lørdagsfri i sommerhalvåret – dog stadig med fulde 48 timers arbejdsuge.

Tilfredsheden gav sig også udslag i stigende medlemstal. I 1935 havde lauget haft 35 aktive medlemmer, men i 1939 var man nået op på 42, i 1945 på 61 og i 1947 på hele 82. Derefter begyndte kurven at gå nedad, fordi malerforretningerne ændrede karakter – de blev færre og større, da efterkrigstidens store byggeaktivitet kom i gang.

I det meste af denne fremgangstid havde lauget en myreflittig og meget populær oldermand i Ove Hansen, som blev valgt på generalforsamlingen i maj 1940, men som allerede havde fungeret i et halvt år under Karl Kristian Børgesens sygdom.

Ove Hansen var født i Helsingør i 1885, og hans svendeprøve på Helsingør tekniske Skole blev belønnet med hædersdiplom i 1906. Han har formentlig arbejdet som svend i byen, men etablerede sig allerede i 1916 som mester med værksted Sct. Annagade 31, siden i sin villa »Freja«, Marienlyst Allé 23. Han var en særdeles dygtig håndværker, men i lauget – hvor han blev medlem i januar 1917 – fik han i de første mange år ikke tid til at gøre sig gældende.

Udover at være maler var Ove Hansen nemlig en meget ivrig sanger, der blev en fremtrædende skikkelse i den organisation af kor, der gav deltagerne selv – med de kendte hvide sangerhuer – og store skarer af tilhørere dejlige oplevelser.

Korsang var en gammel fritidsglæde for håndværkets folk – Helsingør Håndværker Sangforening er således oprettet i 1848 på initiativ af malersvend Thomas Andersen, som på få måneder fik samlet 200 medlemmer. Ove Hansen førte gode traditioner videre med stor energi. Han var formand for den helsingørske sangforening »Euterpe«, formand for De centraliserede sjællandske Sangforeninger og i hovedbestyrelsen for Dansk Sangerforbund. Desuden var hans stemme med i koret, når der blev givet koncert, og der var ikke mange byer i landet, hvor han ikke havde været med til sangerstævner og fester. Det skaffede ham venner overalt.

Nyheder som radio, grammofon og musikfilm mindskede amatørsangernes publikum, så Ove Hansen fik tid til at være oldermand og i øvrigt

Senere oldermand Johannes Knudsen (til højre) som ung malerlærling sammen med sin svoger og læremester, sin søster og parrets børn. Alle er åbenbart klar til en opgave med tapetopsætning et sted i Børkop sidst i 1920'rne. (Udlånt af Lars Knudsen).

også bestyrelsesmedlem i Industriforeningen. Dermed kom hans organisatoriske erfaringer lauget til gode, og det var særdeles velkomment under besættelsestidens vanskelige forhold.

Protokollen giver kun sparsomme meddelelser om besværlighederne, men noterer dog, at regningerne i 1940 skulle udskrives med en timeløn på 2,35 kr. plus materialer. Disse takster måtte forhøjes hyppigt i de følgende år – i 1942 således med et tillæg på hele 44% for »blandet arbejde«. Ordentlige materialer var næsten ikke til at få, og erstatningerne var ikke noget, en ærekær håndværker holdt af at stikke penslen i. Det hjalp dog, da »store partier fernis blev oparbejdet til lak«, og på generalforsamlingen i 1943 kunne Ove Hansen endog meddele, at året var gået bedre end frygtet: der havde været rigeligt arbejde, materialer langt over forventning og priserne havde været rimelige.

I 1945 indførtes dyrtidstillæg på seks øre i timen og en weekend-ordning, der gjaldt fra første lørdag efter pinse til 1. oktober – dog med forbehold for »presserende arbejder«. Sådanne har der nok været mange af, for i dette årti, hvor nybyggeriet hæmmedes af alvorlig materialemangel, var malerne efterspurgte, når det bestående skulle vedligeholdes. Bestyrelsen og især oldermanden havde en stor opgave med at holde styr på licitationerne – med at »få opklaret og få opkrævet«. I det sidste krigsår 1944 var der i laugets område 112 licitationer, og på dette niveau holdt det sig, til der i 1948 var mere end 200.

Al denne aktivitet har sikkert været baggrunden for, at lauget i 1949 oprettede endnu en underafdeling udover Hørsholm, som fortsatte støt med Georg Mathiasen som formand. Den nye afdeling blev Hornbæk, som stiftedes den 4. juli 1949 med Poul Petersen som formand og med fem af de 13 lokale mestre som medlemmer – foreløbig, for tilslutningen voksede hurtigt.

Oprettelsen af Hornbæk afdeling blev Ove Hansens sidste resultat. Han døde i september 1949, 63 år gammel, efter lang tids sygdom, hvor han til det sidste arbejdede med laugets sager på sin sygeseng. Oldermandsposten blev overtaget af næstformanden Elias Andreasen, men Ove Hansens søn, Erik Hansen, som førte forretningen videre, blev straks indvalgt i bestyrelsen, hvor han i 24 år var kasserer. »Det var hans ære, at lauget var så godt kørende«, noteredes det i protokollen i 1975, da Erik Hansen forlod kassererposten med melding om en formue i lauget på 35.056,15 kr. Samtidig trådte Erik Hansens hustru, Gurli Hansen tilbage efter en årrække som laugets bogholder.

Det var med store betænkeligheder, Elias Andreasen accepterede at blive oldermand efter mange år på kassererposten. På en ekstraordinær generalforsamling i 1949 måtte bestyrelsen dog erkende, at »det havde været umuligt at finde en oldermand« i månederne efter Ove Hansens død. Elias Andreasen indvilgede så i at tage posten, »dog foreløbig kun i tre måneder til den ordinære generalforsamling«. Det blev dog til knap tre år, før Elias Andreasen efter 17 års virke først som kasserer og derefter som oldermand den 6. marts 1951 kunne anbefale sin eftermand ved generalforsamlingen på hotel »Skandia«: Johannes Knudsen.

Den store begivenhed i Elias Andreasens oldermandstid blev laugets 60-års jubilæum den 30. april 1950. Man fornemmer, at denne dag skulle fejres grundigt, fordi 50 års jubilæet i 1940 næppe var blevet bemærket, kun tre uger efter den tyske indmarch. Men i 1950 var landet frit og de fleste rationeringer væk, så nu kunne lauget kalde til fest på hotel »Øresund« uden de foregående års stående bemærkning i mødeindkaldelserne: »Husk brød- og smørmærker«.

På 60-årsdagen var lauget vært ved en souper til 14,85 kr. pr. kuvert: tre snitter med sild, fersk røget laks og leverpostej, tarteletter med skinke og ærter, oksefilet garni med sauce bordelaise samt mandelkage plus øl, snaps og kaffe – men uden drikkepenge. 100 gæster festede i »Mågesalen«, hvor en trio spillede til dans, og hvor der var tale af bl.a. CMA's formand, Thomas Petersen. Også »flere medlemmer og damer underholdt med sang og optræden«, og i det hele taget blev det »en smuk og fornøjelig fest, lauget værdig«.

I den da 37-årige Johannes Knudsen fik Helsingør og Omegns Malerlaug en oldermand med energi og initiativ – egenskaber, der blev hårdt brug for i 1950'erne og 1960'erne, hvor bolig- og erhvervsbyggeriet nærmest eksploderede i Helsingør og – noget senere – Tikøb kommune. Fra Elias Andreasen »arvede« Johannes Knudsen de uhyre krævende forhandlinger om Hørsholms overgang til Københavns Malerlaug, som er omtalt på andet sted i denne bog, men desuden fik han i sit første halve år som oldermand ført et forslag om moderniserede love frem til vedtagelse på en ekstraordinær generalforsamling i september 1951.

Johannes Knudsen (1913-85) var laugets oldermand 1951-76 og derpå sekretær 1976-82. (Laugets samling).

Forslagene blev af 41 medlemmer »gennemgået, kritiseret, ændret og vedtaget«, og der blev bevilget 100 kr. om året i telefonpenge og fem procent af licitationskassen til kassereren. Skriftlige godkendelser fra 14 medlemmer, der ikke havde været med, og især fra Priskontrolrådet var også nødvendige for at sætte lovene i kraft. Man fornemmer lettelsen over, at en stor sag var klaret, når protokollen slutter med en bemærkning om, at

Laugets 75-års jubilæum i 1965 blev fejret på hotel Marienlyst ved en strålende og mindeværdig fest. Her ses nogle af deltagerne ved velkomstdrinken – fra venstre oldermand Johs. Knudsen, fru Rigmor Schytz, borgmester Sigurd Schytz og laugets kasserer Erik Hansen.
(Laugets samling).

man fik »en hårdt tiltrængt bid brød med staffage«.

De nye love var nødvendige, fordi licitationerne var kommet under opsyn af Priskontrolrådet – senere Monopoltilsynet. Det betød mindre frihed, idet man bl.a. måtte til at bruge godkendte blanketter og kuverter uden laugs-udskrift. Mestrene måtte også finde sig i at give tilbud sammen med uorganiserede, men til gengæld fik de tilladelse til at forhøje prislistens satser med 9-16%, og der kom orden i forholdet til det kooperative malerselskab, som dengang eksisterede i Helsingør. I 1953 blev der endda indgået overenskomst mellem lauget og dette selskab.

De nye love krævede anmeldelse af alt nyt arbejde og »usikre tilfælde« af gammelt arbejde, og efter en licitation skulle den, der fik arbejdet, betale 36 kr. plus en halv procent af arbejdslønnen. Man krævede »et større bødeforlæg« ved forsømmelser, men nøjedes dog til sidst med en mulkt på 50 kr. Og så tog man endelig i 1953 beslutning om, at beholdningen i licitationskassen fra den gamle ordnings tid – cirka 6000 kr. – skulle anbringes i obligationer, hvis renter skulle gå til »enker eller mestre i trang«. Det blev begyndelsen til »De små Glæders Fond«.

Noget nyt i Johannes Knudsens første oldermandstid var også et samarbejde med svendenes organisationer om at få mere vinterarbejde sat i gang. Der skulle rokkes ved den gamle tradition i faget – masser af arbejde om sommeren og lediggang om vinteren – som ikke passede godt i et moderne samfund. Der blev i 1952 holdt fællesmøde for mestre og svende om sagen, der blev propaganderet med mærkater og plakater og bestyrelsen var på rådhuset for at tale med borgmester og stadsingeniør om vinterarbejdet. I januar 1955 deltog lauget i et stort propagandamøde på Københavns rådhus, arrangeret af CMA, CMD, KML og malerforbundet. Der kom forstående ord og løfter fra både stat og kommuner – men den skæve fordeling af arbejdet blev ved med at være et problem for malerne.

Med Johannes Knudsen som oldermand blev Helsingør og Omegns Malerlaug »en stor forretning«. Det krævede en tilsvarende arbejdsindsats, men dette var intet problem for Knudsen, som trivedes bedst med masser af gøremål. Han var født den 27. juni 1913 i et landmandshjem i Klovborg ved Nørre Snede, og opvæksten i det midjydske sogn med dets rige kristelige værdier kom til at præge ham for hele livet. Efter skolegangen i hjembyen kom han 14 år gammel i malerlære hos sin svoger Hyrup Møller, der havde forretning i Børkop. Knudsen

blev svend i 1931 efter uddannelse på Århus Malerskole og Håndværkerhøjskolen i Haslev, hvor han også aflagde svendeprøve og i øvrigt uddannede sig sammen med broderen Carl Knudsen og Johannes Bill-Jessen, som også senere skulle komme til at virke i Helsingør.

Johannes Knudsen var dog den første af de tre, der etablerede sig i Nordsjælland. Efter fire år som svend i Haslev og Midtjylland, åbnede han i 1935 – kun 22 år gammel – forretning i Sct. Olaigade ved Søstræde. Senere flyttede han virksomheden til Gl. Banegårdsvej 37 og endelig til Peder Skramsvej 2, hvor der ikke alene var bolig for familien med seks børn, men også malerværksted og endda i kælderen JK Forsatsrammefabrik, hvor en halv snes mand var beskæftiget med landets første produktion af forsatsvinduer af plastic.

– Far havde vel i gennemsnit 5-7 svende og 2-3 lærlinge i arbejde, fortæller sønnen, ingeniør Lars Knudsen. Lærlinge havde far altid, for det var en æressag for ham at skabe tilgang til malerfaget, som han satte så højt. Far var en håndværker af den gamle skole, der blandede sine farver selv og ikke gik på akkord på kvaliteten – jeg husker endnu tydeligt hans »købmandsdisk« med de mange, små skuffer med farvepulvere i alle mulige kulører. Han fremstillede selv sine olie- og vandfarver, så de blev, som han ville have dem.

– I sin forretning lagde far også vægt på at have en kreds af faste kunder, der ville have

3. halvleg findes ikke alene i sporten – også ved et laugsjubilæum er den med. Her er meget populære og mundre Sofus Christensen på vej til disse glæder ved 75-årsdagen i 1965.
(Laugets samling).

rigtigt malerhåndværk udført i hjemmet. Noget sådant er vel uoverkommeligt i dag, men far havde mange af sine kunder til det sidste – f.eks. isenkræmmer Otto Otzen i Sct. Olaigade. Men han havde naturligvis også store opgaver som det nye Helsingør Sygehus, boligbyggeri i Espergærde, »Borgen« og »Bethesda« i Helsingør og især »Tretorn«, hvor han arbejdede mest de sidste år. Da far døde, arvede hans sidste svend redskaber og materialer og blev ansat på »Tretorn«.

Johannes Knudsen var i 40 år en fremtrædende skikkelse inden for Indre Mission, hvor han var formand for Nordsjællandskredsen. Han var medlem af Sct. Olai menighedsråd og medstifter af og formand for Nordsjællands Efterskole i Valby ved Helsinge. Det var krævende hverv, forretningen måtte ikke forsømmes, og endda var der tid til det organisatoriske, som udover oldermandsposten omfattede medlemsskab af CMA's ledelse og af bestyrelserne for den lokale arbejdsgiverforening og Byggefagenes Sammenslutning. Hele 25 år som oldermand blev det til, inden Johannes Knudsen i marts 1976 blev afløst af Ib Sørensen, men han fortsatte i endnu seks år som laugets sekretær. Knudsen trådte ud af laugets bestyrelse i 1982, tre år før sin død i 1985, og sagde på sin sidste generalforsamling, at tiden i laugets ledelse havde været »rige år på oplevelser og erfaringer«.

I Johannes Knudsens oldermandstid kom store ændringer af teknisk skoles malerundervisning, som er omtalt i et særligt kapitel i denne bog, og der kom gang i uddannelsen af mestrene selv, idet lauget arrangerede kurser og møder om nye materialer, værktøjer, metoder, regnskabsvæsen og meget andet – f.eks. i 1968 det nye begreb moms »og dens besværligheder for de små mestre« og samme år omstillingen til en ny licitationslov med »endnu flere anmeldelser og flere byrder«.

Heldigvis var der også fester, skovture og muntre indslag. I 1966 var lauget på besøg i Rødovrecentret, der var en nyskabelse som butiksområde, og

Ved laugets 75-års jubilæum deltog CMA's landsformand Alfred Nielsen, der her ses sammen med Olga Knudsen, gift med oldermand Johannes Knudsen. (Laugets samling).

året før havde man med megen succes fejret laugets 75 års jubilæum på hotel »Marienlyst« med bl.a. borgmester Sigurd Schytz, CMA's formand Alfred Nielsen og Københavns og Hillerøds oldermænd som gæster. Prisen for middagen var steget siden 60-årsdagen – nu kostede det 105 kr. for en menu med klar suppe med boller, laks Royale, helstegt oksefilet med sauce bearnaise, Bombe Marienlyst, vine, mocca med cognac, forfriskninger og the med snitter. Der var konkurrence og lodtrækning om de mange gaver til lauget, inden »deltagere og gæster langsomt trak sig tilbage fra denne meget vellykkede aften med et varmt minde om et godt arrangement«, som der står i protokollen.

En stor dag havde man også i juni 1969, da man fejrede både laugets 80-årsdag og 40-års jubilæum i CMA, som havde henlagt sit årsmøde til Helsingør. Helsingørs da fem hoteller var reserveret til de tilrejsende gæster. Mødet indledtes med hilsen fra borgmester Ove Thelin og sluttede med fest på »Marienlyst« med Bernt Andreasen som uforlignelig toastmaster og med tattoo af Helsingør Pigegarde.

– Det er næsten ikke til at fatte, at far kunne overkomme alt det, han påtog sig – og at han aldrig gik på akkord med kvaliteten, siger Lars Knudsen. Når han havde et arbejde et sted og havde beregnet, at lakken var netop gnidetør nok til at få talkum kl. to om natten, stod han op og var der i rette øjeblik, så overfladen blev præcis så halvmat, som han ville have den.

Lars Knudsen slutter:

– Far lærte os et par gode regler om håndværket, der egentlig gælder alt arbejde: man skal skynde sig langsomt, hvis resultatet skal blive godt. Og man skal aldrig have mere travlt, end man kan vende sig om i døren og bedømme det, man har lavet.

Lauget blev en moderne arbejdsgiverorganisation

I april 1974 var tre fra Helsingør og Omegns Malerlaug – oldermand Johannes Knudsen, kasserer Bernt Andreasen og sekretær Ib Sørensen – til møde i Roskilde, hvor en regionsinddeling skulle drøftes. De tre var »stort set enige« om det forslag, der senere på året blev vedtaget på CMA's generalforsamling, og som gjorde laugene i Helsingør, Hillerød og Roskilde til region 6 i den nye struktur. Regionen begyndte sin virksomhed i 1975 med et årskontingent på 30 kr. pr. medlem og med Bernt Andreasen som første formand.

Regionsdannelsen var en del af malermestrenes indsats for at følge med i en voldsom teknisk og samfundsmæssig udvikling. Tidligere havde det enkelte laug selv kunnet magte sin kursusvirksomhed og andre aktiviteter, men nu var kravene blevet for store. Når der skulle orienteres om moderne arbejdsmetoder og materialer, regnskabssystemer og arbejdsmarkedsforhold var der brug for kvalificerede indledere, gruppearbejde og debat – og dermed daglange møder, som en hel region måtte være fælles om.

På samme måde var det med ekskursioner og fester – der måtte i det hele taget være en bredere basis, og lokalt fik man så den ekstra fordel at komme til at lære nabolaugenes medlemmer personligt at kende.

Regionen blev dermed et koordinerende element. Det berørte ikke laugenes traditionelle selvstændighed, og det samme gjaldt dannelsen af Danske Malermestres Landsforening under Arbejdsgiverforeningen (DMA) i 1981. Her sluttede Københavns Malerlaug og CMA sig sammen og tog dermed første skridt på den vej, som i sommeren 1990 i Helsingør vil føre til den endelige sammenslutning i Danske Malermestre.

– Laugene har stadig deres selvstændighed, og de er grundlaget for hele organisationen, men i det moderne samfund får det større og større betydning med effektive hovedorganisationer, siger Ib Sørensen. Håndværksmestre, der skal passe forretningen og desuden få tid til bestyrelsesarbejdet i lauget, vil aldrig kunne nå at sætte sig ind i komplicerede love og administrative forhold. Vi må kunne trække på ekspertise, og der har vi malermestre kun ét sted – i DMAS, som så igen har DA og Håndværksrådet at trække på.

– Men lauget har stadig sin vigtige opgave at løse i det lokale område, og selvom hovedorganisationen tager sig af meget, er det en oldermands pligt at læse alle de ting igennem, der kommer i posten. Han skal holde sig á jour, og ofte kan han så klare problemer, hvor de stedlige forhold gør sig gældende.

Ib Sørensen taler med erfaring om oldermandens opgaver, for det faldt i hans lod at varetage denne post i Helsingør og Omegns Malerlaug i perioden 1976-88, hvor en væsentlig del af omstillingen til moderne arbejdsgiverorganisation fandt sted. Både som regionsformand efter Bernt Andreasen fra slutningen af 1970'erne og især som medlem af DMA's hovedledelse 1981-86 var Ib Sørensen i høj grad med til at fremme denne udvikling.

Ib Sørensen – der fortæller sin personlige historie i et andet kapitel i bogen – var kommet i laugets bestyrelse i 1963, da han afløste Fritz Eriksen, Snekkersten, som sekretær. Det blev til fyldige referater i protokollen og adskillige artikler i »Malermesteren«, men op igennem 1960'erne og i første halvdel af 1970'erne var det i høj grad lokalpolitik, der lagde beslag på Ib Sørensens tid.

I »gamle Tikøb kommune«, som huskes for et fremragende samarbejde på politisk, administrativt og teknisk plan og for en økonomisk sund, godt styret udvikling, var Ib Sørensen medlem af sognerådet 1966-70, valgt af Det radikale

Efter generalforsamlingen i 1976 mødtes bestyrelsen i den nyvalgte oldermand Ib Sørensens hjem, hvor overdragelsen af laden og de øvrige laugsklenodier fandt sted. Her ses bagerst fra venstre Johannes Knudsen, Ib Sørensen og Bernt Andreasen og forrest Erik Hansen og John Paulin.
(Laugets samling).

Venstre. Efter kommunesammenlægningen var han derpå 1970-78 medlem af Helsingør byråd, hvor han 1970-74 havde det store job at være formand for teknisk udvalg i en periode, hvor der skete en masse: bygning af renseanlæg i Hornbæk og Helsingør, udvidelse af Gurrevej i Helsingør og gågadeanlæg i Stengade og Stjernegade for blot at nævne de største ting.

– Da kommunens folk skulle begynde på Stjernegade gav jeg dem et råd, som egentlig også passer meget godt på malerne. Jeg sagde: »I har en arbejdsplads, hvor alles øjne hviler på jer. Lav det pænt – og gør det hurtigt!« Det gjorde de – og arbejdet blev rost.

– Jeg er blevet spurgt, om man som privat forretningsmand ikke kommer i lidt af en dobbeltstilling som byrådsmedlem og især som formand for teknisk udvalg. Forvaltningen er jo en stor kunde i håndværksvirksomhederne, men i den forbindelse har jeg aldrig følt den mindste konflikt – tværtimod er det min overbevisning, at det er vigtigt at få det private erhvervslivs folk med i den politiske beslutningsproces. I min formandsperiode følte jeg, at politikerne

i udvalget og embedsmændene i forvaltningen var et team, der fik tingene til at fungere godt.

– Men vi havde da nogle bragende diskussioner om kommunale virksomheder som maskingård og flisestøberi. De var med god ret en torn i øjet på det private erhvervsliv, og min klare indstilling var, at .eftersom de nu engang eksisterede, måtte de have lov til at fungere. Hvis maskingården ikke kunne få regnskabet til at balancere uden tilskud, måtte den lukkes.

– I kommunalpolitik repræsenterede jeg de radikale vælgere, men i høj grad også erhvervslivet, og det lykkedes godt at få gehør for vore synspunkter. Det skyldtes nok også, at mandatet blev brugt til fornuftige forlig – i Tikøb sogneråd med Venstre og Konservative, i Helsingør byråd med socialdemokraterne. Ved at samarbejde på denne måde fik de radikale vigtige udvalgsposter, selvom gruppen var lille. Udover formandsposten blev det til medlemskab af teknisk udvalg i Tikøb sogneråd og af idrætsudvalget og kulturudvalget i Helsingør byråd.

Idrætsudvalget var et godt forum for Ib Sørensen, der så at sige hele sit liv har været med i Espergærde Idræts Forening og ydet sit vigtige bidrag til at gøre den til områdets største. Ib Sørensen er nu æresmedlem af EIF efter at have været medlem af bestyrelsen i 40 år, hovedformand 1964-74 og stærkt involveret i opførelsen af Espergærdehallen i 1966.

Dertil skal lægges en række andre tillidsposter, bl.a. i Det radikale Venstre og som medlem af tilsynsrådet og senere formand for Tibberup Børnehjem, så det er egentligt mærkeligt, at der også blev tid til at være laugsskriver – og i øvrigt til at skrive EIFs historie ved foreningens 50-års jubilæum i 1985.

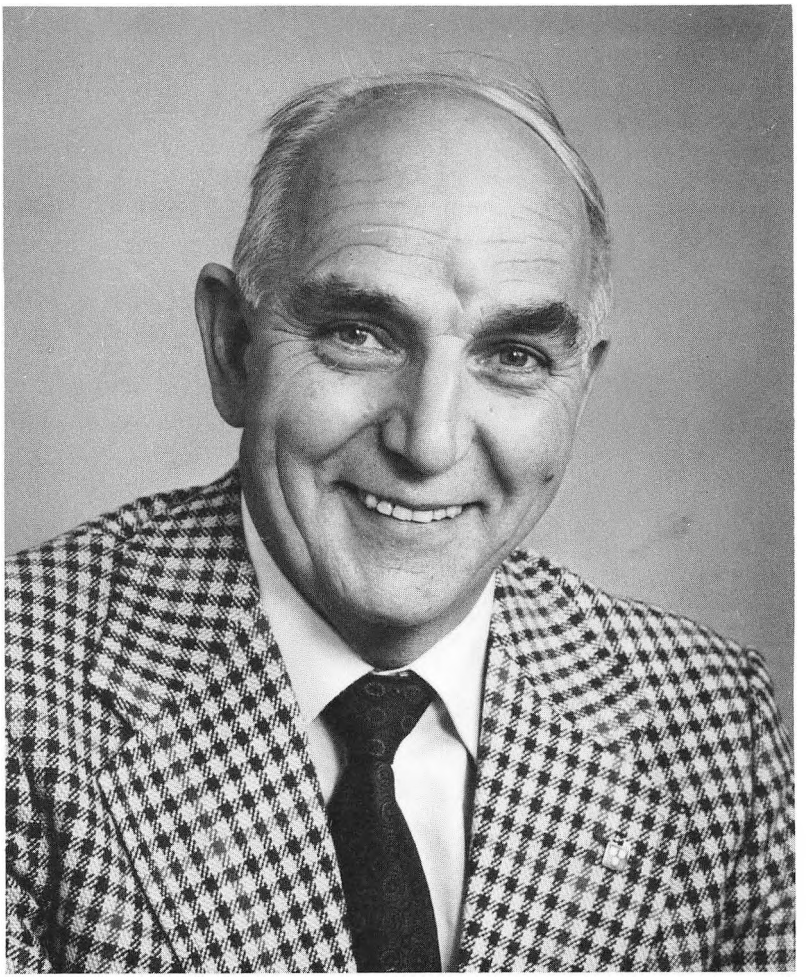

Ib Sørensen kom i laugets bestyrelse i 1963, var oldermand 1976-88 og blev derpå udnævnt til æresoldermand, den første i laugets historie.
(Privat foto).

Da Ib Sørensen blev valgt til oldermand i 1976, begyndte et nyt kapitel efter byrådspolitik og idrætsarbejde. Der blev sat ind på at give Helsingør og Omegns Malerlaug en smuk og værdig form, at konsolidere økonomien og at tage de nye udfordringer i erhvervslivet

op. Og Ib Sørensen understreger, at det i høj grad skete i »parlob« med viceoldermand og kasserer Bernt Andreasen.

Bernt Andreasen var født i 1921 og var udlært 1936-41 hos faderen, oldermand Elias Andreasen. Han fik den fornemme udmærkelse, solvmedaljen, for sin svendeprøve og videreuddannede sig på Københavns tekniske Skole 1941-44 og Statens Tegneskole 1944. I årene 1946-47 virkede han som lærer på malerskolerne i Herning og Helsingør, indtil han i 1947 blev kompagnon i faderens forretning, som han siden overtog helt og holdent. Firmaet »E. Andreasen & Søns Eftf.« videreføres nu af oldermand Poul-Erik Kristensen.

Til sin død i juni 1988 drev Bernt Andreasen en stor og alsidig malerforretning med værksted i »Malergården«, Rosenkildevej 4. Han havde faste kunder som Kronborg Slot, sygehuset Montebello og en række boligselskaber, men tog i øvrigt både store og små opgaver op. Staben var altid 17-18 mand, og Bernt Andreasen var hver morgen meget tidligt oppe for at ordne sine egne og laugets regnskaber, inden svendene mødte og skulle have besked om dagens arbejde. Hvis der skulle udføres noget særligt som åring, marmorering og forgyldning, var det mester selv, der rykkede ud.

– I næsten 20 år kom jeg til at samarbejde med Bernt i laugets bestyrelse, og det gik utroligt godt, erindrer Ib Sørensen. Bernt var ikke 100% – han var 200% grundig, og jeg har fået mange baller, fordi tingene ikke var gjort præcis, som han syntes, de skulle være. Vi var nok en slags – dog ikke selvbestaltet – »forretningsudvalg«, når jeg opsøgte ham på hans værksted for at drøfte laugets sager. Til tider kunne vi diskutere, så det bragede, men vi endte altid med at være enige. Uden samarbejdet – og venskabet – med Bernt, var det aldrig gået.

– Det at være oldermand er mere krævende, end man egentlig tænker sig, før man har prøvet det. En oldermand må, hvis lauget skal fungere rigtigt, hele tiden være 100% kollegial, ja eksemplarisk i sin ledelse af både lauget og sin forretning. »Der må ikke kunne peges fingre ad dig« – de ord skal sidde i baghovedet, og så må man kunne leve med, at der bliver set skævt til én for en eller anden nødvendig afgørelse. Før i tiden kunne syns- og skønssagerne være vanskelige, hvis man måtte give en kunde ret mod en kollega. Det skete heldigvis sjældent – og nu har vi jo en glimrende garantiordning, der forhindrer sådanne problemer.

En vigtig opgave var at få laugets økonomi – specielt dets formue – ordnet bedst muligt. I 1975 havde lauget en obligationsbeholdning på 50.000 kr., hvis renter blev brugt til legater og gaver, som bl.a. kom de nu 15 passive medlemmer samt enker til gode. Denne beholdning voksede i de følgende år, indtil man i 1984 kunne lade »De små Glæders Fond« registrere hos myndighederne. Den er i 1988 tilpasset nye love om fonde, men spreder stadig en mængde glæder blandt seniormedlemmerne, der får julegaver, blomsterhilsner og invitationer til skovture og arrangementer. Dette skyldes ikke mindst, at Bernt Andreasen vogtede kassen, så der hvert år kunne lægges penge til side, og så lauget i det hele taget blev finansielt velfunderet.

I en lang årrække var Bernt Andreasen også kasserer i Industriforeningen, så i 1984 kunne han komme med et forslag, som straks blev accepteret i bestyrelsen: lauget skulle have sine egne lokaler i Industriforeningens bygning på Stengade, som netop blev moderniseret gennemgribende. Laugets medlemmer arbejdede selv på indretningen hver fredag eftermiddag og lørdag formiddag en hel vinter – og 30. juni 1985, da lauget blev 95 år, kunne man fejre indvielsen med en reception med gæster fra byens øvrige laug, fra regionen og DMA. Hædersplads i laugslokalet tilhører naturligvis laden, men i øvrigt er der et helt lille maler-museum med billeder, svendeprøver, gamle skilte og en mængde andre klenodier, samt selvfølgelig med fornemt malerarbejde på vægge, lofter og træværk.

Et hjemsted som dette har naturligvis stor betydning for laugets identitet og sammenhold – og man kunne ønske, at andre laug fik noget tilsvarende, helt i overensstemmelse med laugsvæsenets ældste traditioner. Men det gav også styrkelse af samhørigheden, da lauget i 1980 modtog en dannebrogsfane fra Danmarks-Samfundet og indviede den på sin 90-års fødselsdag.

Festen blev holdt på hotel »Trouville« i Hornbæk med Bernt Andreasen som toastmaster, og sømmene blev slået i fanestangen af Danmarks-Samfundets formand Sven-Jørgen Johannessen, DMA's næstformand Svend Stenstrup og oldermand Ib Sørensen.

Om det faglige sagde oldermanden på generalforsamlingen i 1980:

»Tiden har medført, at malerarbejdet hos private kunder er vigende, og at det i det væsentlige kun er offentlige arbejder, der udføres«.

Det var en kombination af økonomiske vilkår, nye og nemme materialer samt mere fritid, der havde gjort »gør-det-selv« til modebegreb, og resultatet var også en strukturændring i lauget. De mindre forretninger, der havde været baseret på faste, private kunder, forsvandt og større firmaer, som havde kapacitet og smidighed til at tage sig af institutioner, boligbyggerier og derudover alle slags mindre opgaver, kom til at dominere billedet. Resultatet var, at laugets medlemstal gik ned fra mere end 80 i de første efterkrigsår til omkring 50 i 1970'erne og til 28 i dag – samtidig med at laugets samlede beskæftigelse er nogenlunde uændret.

Det er énmandsforretningerne – også kaldet »spånkurvsmalerne« – der er gået over i håndværkets historie, mens de større virksomheder har kunnet udnytte nye materialer og værktøjer til rationel produktion. Samtidig har lauget måtte udvikle sig til en moderne arbejdsgiverorganisation, og i denne proces fik Ib Sørensen en central rolle.

Bernt Andreasen var viceoldermand og kasserer 1968-87 og gjorde desuden en stor indsats som formand for svendeprøvekommissionen.
(Privat foto).

Som oldermand var Ib Sørensen »født medlem« af bestyrelsen for Dansk Arbejdsgiverforenings afdeling i Helsingør, og i 1983 valgtes han til formand her efter murermester Børge Olsen. Sammenslutningen trængte på dette tidspunkt i høj grad til fornyelse og til udvidelse af aktiviteterne, som hidtil mest havde været den årlige generalforsamling med en gang gule ærter.

Nu lykkedes det Ib Sørensen og hans bestyrelse at få DA repræsenteret i alle de udvalg, nævn og kommissioner, hvor det var rimeligt at få arbejdsgiverne med, og der blev startet en intensiv møde- og kursusvirksomhed. Da Benned Hansen blev formand for DA, var Helsingør den første lokalafdeling, han besøgte, og med hjælp fra konsulent Mogens Olsen i DA lykkedes det at få mange andre kendte og indflydelsesrige talere: Ove Munck, Palle Simonsen og Henning Dyremose for blot at nævne tre blandt de mange, som gæstede DA i Helsingør, inden Ib Sørensen trak sig tilbage som formand i 1988.

Et led i den større udadvendthed var også, at Ib Sørensen i samarbejde med skolekonsulent Mads Nückel fik etableret en gæstelærerordning, så arbejdsgivere kom ud på folkeskolerne, hvor LO's folk hidtil havde været ret enerådende. Der kom mere balance i erhvervsvejledningen – og også på andre punkter. Da Helsingør Erhvervsråd blev oprettet, var DA grundlægger sammen med Handelsstandsforeningen, Industriforeningen og Fællesorganisationen.

– I dag har Erhvervsrådets bestyrelse en anden sammensætning end ved grundlæggelsen, og på arbejdsgiverside er det blevet kritiseret, at FO's stilling er styrket, siger Ib Sørensen. Jeg føler dog, at vi har fået et fornuftigt kompromis, og selv de utilfredse må erkende, at en by som Helsingør må og skal have et stærkt erhvervsråd med politisk og faglig bredde. Har vi ikke det, vil vi blive kørt ud på et sidespor, selvom vi er den største by i Frederiksborg amt. Hillerød er meget dygtig til at trække alt til sig, som de har gjort med

Helsingør og Omegns Malerlaugs bestyrelse er ved 100 års jubilæet samlet omkring laden – bagerst fra venstre kasserer Arne Frederiksen, oldermand Poul-Erik Kristensen og bisidder Lars Lindén, forrest laugsskriver Tommy Mølgård Sørensen og bisidder Anders Lavrentiew.
(Foto: Arne Magnussen).

mange undervisningsinstitutioner, selvom DA har strittet imod.

I 1981 indtrådte Ib Sørensen som suppleant i DMA's bestyrelse i stedet for landsformand P.E. Jensen, der var blevet syg. Det følgende år blev han så opstillet til bestyrelsen af region 6, 7 og 8, blev valgt og sad i landsledelsen til 1986.

Ib Sørensen blev formand for DMA's udvalg for arbejdsmiljø, som netop i denne periode havde store opgaver. »Malerrapporten« var stærkt fremme i medierne, og man debatterede epoxy, alkyd og farlige tilsætningsstoffer. Det var en problematik, der var gammelkendt i faget, hvor man f.eks. allerede i 1800-tallet var opmærksom på faren ved blyhvidt, som ellers var en billig og meget dækkende farve. Malerne vidste også, at de skulle passe på med opløsningsmidlerne, men – som en af de ældre mestre udtrykker det:

»Når vi før i tiden skulle male en lejlighed, var det kun træværket, der skulle have oliefarve med terpentin. Væggene fik limfarve eller tapet med papir og melklister, og loftet blev hvidtet med kridt og islandsk mos. Vi brugte langt mindre af de farlige ke-

miske stoffer, end da de nye metoder kom i brug. Så skulle der alkydmaling overalt, på lofter og vægge, og det gav en risiko, som vi først blev opmærksom på efter nogle år«.

DMA's arbejdsmiljøudvalg fik i Ib Sørensens tid i samarbejde med Arbejdstilsynet, Lak- og Farveindustrien samt Malerforbundet indført de nye regler for arbejde med vandbaserede malinger, der nu udgør 90-95% af de materialer, malerne bruger. Samtidig blev sikkerhedskravene i faget strammet stærkt, så at alle de stærkt omtalte problemer nu i realiteten er historie. Alt dette skulle offentligheden have at vide, og da Ib Sørensen også sad i DMA's PR-udvalg kom han også her »i ilden«.

– Det var meget spændende at være med i arbejdet i DMA i denne tid, men det var også krævende. Heldigvis har DMA blandt sine ansatte de kapaciteter, der er brug for – ellers ville det have været helt umuligt for os aktive malermestre at klare bestyrelsesarbejdet, siger Ib Sørensen.

Da Bernt Andreasen i 1987 besluttede sig til at træde ud af bestyrelsen – og blev udnævnt til æresmedlem – blev Ib Sørensen oldermand med en kreds af yngre kolleger omkring sig. Det var stort set det hold, som trådte til ved »generationsskiftet« på generalforsamlingen i marts 1988, da Ib Sørensen gik af og blev udnævnt til æresoldermand.

Ved 100-års jubilæet ser bestyrelsen derfor således ud: oldermand Poul-Erik Kristensen, viceoldermand og kasserer Arne Frederiksen, laugsskriver Tommy Mølgaard Sørensen og bisiddere Lars Lindén og Anders Lavrentiew.

– Jeg var ikke blevet træt af at være oldermand, men det var på tide at lade næste generation komme til, siger Ib Sørensen. Både i foreninger og forretninger skal man kigge sine afløsere ud og finde det rigtige tidspunkt til selv at gå. For mit vedkommende var det i 1988 efter et godt år med den nye bestyrelse, som nu fører det traditionsrige laug videre på den helt rigtige måde.

– Når man kommer i min alder, skal man forstå at afvikle sine tillidshverv, før det begynder at gå tilbage. Det er begrænsningens kunst, og den er svær at lære, men som gammel fodboldspiller ved jeg, at det er vigtigt at tage det sidste spark selv – i stedet for at få det.

Parløb i den moderne malerforretning

– På et tidspunkt sagde vores revisor, at tingene nu korte så godt, også på længere sigt, at det klogeste ville være, at jeg blev trukket hjem fra arbejdsmarkedet og kom med i forretningens drift. »Så må du se at finde ud af, hvad det vil sige at være med i et malerfirma«, sagde Poul Erik – og det gjorde jeg så. Vi følte jo også, at det var vigtigt, at det var os selv, der stod for virksomheden.

Inge Kristensen er et godt eksempel på malerfagets medarbejdende hustruer. Ude i virksomhederne har de deres helt ligeberettigede job, selvom laugets medlemslister og bestyrelsessammensætninger kan give det indtryk, at malerfaget er »mandsdomineret«. Mændene har da også taget sig af det udadvendte og organisatoriske, men derhjemme har der været et godt »parløb« i mand-og-kone-virksomheder.

Det har været nødvendigt for at få tingene til at fungere, og »malermesterinden« har været mindst ligeså betydningsfuld som mester selv. Sådan er det også hos Inge og Poul-Erik Kristensen, som helt bevidst har satset på den fælles ledelse – også som en sikring mod en situation, hvor en mester bliver alvorligt syg eller dør. Det er uvurderligt, hvis konen har været så meget med, at hun kan sørge for, at forretningen føres videre.

– Det har altid redet mig som en mare, at forretningen skulle styre mig og ikke omvendt. Engang imellem kan man da også godt komme i situationer, hvor man føler, at det er »butikken, der bestemmer«, men i det store og hele synes jeg nok, vi har styr på det – Inge er også blevet god til det hen ad vejen, så vi sammen kan få det til at fungere, siger Poul-Erik Kristensen.

Det er næsten en selvfølge, at malermesteren er ude på arbejdspladserne og har kontakterne med kunder, ansatte og leverandører, mens konen derhjemme tager sig af det administrative, telefonpasning og tit også »socialrådgivning« for lærlinge og svende. Sådan er det stort set også hos Inge og Poul-Erik, hvor hun kom med på fuldtid i det daglige arbejde i 1983:

– Arbejdsfordelingen gik meget nemt, fortæller hun. Jeg sagde, at jeg ville tage mig af alt det administrative og skrive brevene, men at Poul-Erik selv skulle sørge for sine tilbud og sine regninger. Sådan har vi delt det mellem os – jeg har ikke forstand på hans prisliste, så han må selv finde ud af sit regningsskriveri.

Poul-Erik: – Når nogen ringer og brokker sig over en regning, henviser Inge til »mesteren selv« – det er ikke hendes gebet. Jeg har været på arbejdspladsen og ved, hvad der er lavet, så jeg ved, hvor mange meter panel, der er.

Inge: – Men hvis revisoren ringer og siger, jeg har ført en konto forkert – så kan jeg være med. Jeg passer naturligvis også telefonen, så jeg kan sige, at kunden må ringe, når Poul-Erik kommer hjem. Jeg ved, hvilke arbejdspladser, der er, for jeg kører alle sagerne. Poul-Erik fortæller alt, hvad der foregår – hver 14. dag har vi et lille møde, hvor han kommer med sine ugesedler. Så fortæller han om nye sager, og hvad der hører til de gamle, og jeg kører alle sagerne ind. Derfor kan jeg styre ham – jeg ved hvor mange regninger, han mangler at skrive. En gang om ugen må jeg binde ham til stolen – og jeg kan godt blive meget skrap.

– Han er jo håndværker med stort H og maler med stort M – ikke kontormand. Det er en af de ting, jeg synes er lidt synd for håndværkere i dag, at de på det nærmeste skal være kontorfolk og kunne sætte sig ind i så mange ting, de ikke får betaling for. Indviklede vejrligsregler, opsigelsesvarsler, ferieloven, momsloven, lærlingeloven, skatteloven, byggejura – det er utroligt hvad han skal være inde i som håndværksmester, og så skal han ovenikøbet fungere som opkræver af gammel skat, børnepenge, ATP, AUD, AER, Arbejdsmarkedets Elevuddannelsesfond, arbejdsmarkedsbidrag, feriepenge, S.H.-penge og måske fremover pension.

Poul-Erik Kristensen, older-

Inge og Poul-Erik Kristensen er et godt eksempel på, at ledelsen af en malermesterforretning deles af et ægtepar. Men i modsætning til tidligere generationer har Inge og Poul Erik fået computeren som værktøj – og det er en stor gevinst. (Foto: Tommy Verting).

mand i Helsingør og Omegns Malerlaug siden 1988, er født i Hillerød, hvor han 1960-64 stod i lære hos nuværende æresmester Evald Eskildsen. Efter fire år som svend i Fredensborg giftede han sig med Inge, der stammer fra Odense, og sammen tog de på højskole i Kolding, hvorpå de flyttede til Helsingør. Her deltog de i kirkeligt ungdomsarbejde, mens han samtidig havde job som svend. I foråret 1972 blev det store skridt taget, da Poul-Erik meddelte sin daværende mester, Oluf Olsen, at nu ville han være selvstændig – og at annoncerne allerede var bestilt til indrykning i avisen:

– Det gik også helt fint sommeren over, men hen på efteråret begyndte det at knibe – der var oliekrise, kørselsforbud om søndagen, økonomisk krise og udsigt til arbejdsløshed. Jeg havde arbejde til 1-1½ måned, men mit halve års ret til understøttelse var ved at løbe ud, så jeg kørte ned til fagforeningsformand Jørgen Thomsen og lagde kortene på bordet: Jeg turde ikke gå en lang vinter i møde med de udsigter.

»Nå ja, Poul-Erik«, sagde Jørgen Thomsen, »brug du nu det arbejde, du har, og hvis du betaler dit kontingent til solen står højt på himlen igen, så

skal du ikke høre mere fra os af den grund«. Det var pænt af ham, men Jørgen var også alle tiders.

14 dage efter havde Poul-Erik fået fast ordre på alle flyttelejlighederne på Hellebo i Helsingør, hvor han havde arbejdet som svend i 4-5 år. Han kørte straks ned til Jørgen Thomsen med en flaske med tak for god behandling – og derpå ud til oldermand Johannes Knudsen for at melde sig ind i lauget, nu da et stabilt grundlag for forretningen var sikret.

I starten var det et eetmands-foretagende, men snart kom Inges brødre over fra Odense, hvor de gik arbejdsløse, for at hjælpe med at rense tapet af og rense og slibe træværk. Om foråret antog Poul-Erik så sin første lærling – Kjeld Hill Larsen, som stadig er i firmaet – og derefter »gik det derudaf«. Der blev ansat svende, og lærlinge har der været hele tiden. Poul-Erik har uddannet syv-otte nye malere, og han understreger, at der ikke har været »svipsere« imellem: »De unge er flittige, og de møder på deres arbejde. Påstanden om at de unge er ugidelige passer ikke«.

Det vanskeligste ved starten var næsten at gå i sparekassen og bede om en kassekredit på 30.000 kr. – »jeg sov ikke de næste to nætter», erindrer Poul-Erik fra den første tid. Inge havde dengang arbejde med rengøring på plejehjemmet Kristinehøj, men efter et par år blev det til et deltidsjob og samtidig nogle timer daglig hjælp til Poul-Erik med at skrive kassekladder og andet manuelt kontorarbejde. Det var noget helt nyt for hende, der var uddannet som smørrebrødsjomfru og kogerske. En pædagogisk videreuddannelse nyttede heller ikke meget her – men den bruges dog nu til en dag om ugen med undervisning i husgerning og madlavning på Nygård skole.

»Jeg havde egentlig ikke lyst til at være på kontor – jeg blev nærmest skubbet ind i det«, fortæller Inge, og det er også et spørgsmål, om en traditionel kontoruddannelse ville have gavnet meget, da ægteparret i begyndelsen af 1980'erne enedes om, at hun skulle tage sig af virksomhedens »bagland« på fuldtidsbasis. De virkeliggjorde nemlig tanken ved, som en af de første ti forretninger i landet, at tage det nye EDB-program i brug, som DMA havde udarbejdet for malerforretninger.

Poul-Erik: – Det var et hestearbejde med alle de prislistenumre på regningerne for kommunalt arbejde og også med flyttelejlighederne, hvor det med små variationer var det samme igen og igen. Det slog mig, at EDB måtte kunne bruges som et redskab til alt dette rutinearbejde. Vores søn Kim havde en Commodore 64 til spil – der så vi først rigtigt, hvad en computer var.

– Vi kontaktede forskellige EDB-leverandører, og selv den håbløse prisliste med alle kolonnerne kunne de sagtens lave program efter, ligesom nye overenskomster og priser kunne indarbejdes – men da vi fik at vide, hvad det ville koste, blev jeg hurtigt klar over, at det ikke var noget for sådan en lille malermester med de tre svende, som jeg på det tidspunkt havde.

– I stedet ringede vi til DMA, som havde nedsat et EDB-udvalg, der præsenterede et program på en stor EDB-udstilling i København – Malerprogrammet. En leverandør var også fremme med et forslag, men de virksomheder skal lave maling til os og ikke andet.

– Systemet kom i 1984, og vi sagde med det samme, at vi gerne ville være med på det. Vi valgte den største løsning dengang med en ret stor computer, en printer og et EDB-system med finans-, debitor- og kreditor-, sagsstyrings- og kalkulationsprogrammer. Inge glædede sig nok mest til finansen og jeg til kalkulationen, men sagsstyringen vidste vi ikke noget om, før vi kom i gang. Så viste det sig, at den kunne det hele, så vi kan følge hver arbejdsopgave for sig med timeforbrug, materialer, fremmed arbejde og avancer – hele tiden følge, hvad sagen koster og hvor stort dækningsbidraget er. De store opgaver kan ikke løbe fra os, så det program har vi stor gavn af.

Anlægget krævede i 1984 en investering på 84.000 kr., og med 40 timers konsulentbistand fra DMA, var Inge og Poul-Erik nogle af de første i landet, der fik det til at køre – omend med besvær på grund af et mylder af programfejl.

– Konsulenten kom og underviste os i en del af programmet, hvorpå vi fik lektier for. Dem arbejdede vi så med i timevis, og hele registret af problemer gennemlevede vi, så vi

nogle gange blev uvenner over det. Der var programfejl, men vi troede, at det var os, det var galt med, så vi var parate til at kyle det hele ud.

Computeren blev dog, hvor den var, og Inge – der tog nogle EDB-kurser – lærte at mestre den, da hun skrev sin egen håndbog. Når hun måtte ringe til DMA's konsulent for at få løst et problem, skrev hun fremgangsmåden ned – og siden kunne hun selv klare den sag med bogens hjælp. Den er et af de vigtige hjælpemidler på kontoret, hvor Poul-Erik hver onsdag har skærmen til sit regningsarbejde, mens Inge bruger den alle øvrige dage efter sin egen plan.

Det gav problemer at være EDB-pioner, men også oplevelser. Inge og Poul-Erik blev af DMA og CMD brugt som eksempel på, hvordan den nye kontorteknik kan bruges i mindre malervirksomheder, og de holdt i en snes byer rundt om i landet lysbilledforedrag om deres erfaringer ved computeren. Der kom også en bog fra DMA og CMD, »Malermesteren og EDB«, som fortæller om ægteparret og den nye teknik – og endelig har Poul-Erik nu i tre år været medlem af organisationernes EDB-udvalg, som netop har lanceret et nyt system.

Dette nye system har Inge og Poul-Erik naturligvis også indført. Det har kostet 25.000 kr., men omfatter også en moderne Commodore PC'er, farveskærm, tekstbehandling og andre raffinementer. Priserne på EDB-udstyr er faldet dramatisk, siden ægteparret i 1984 købte den første Wang-computer til 84.000 kr. Til gengæld følger der kun en brugsanvisning, men ingen konsulenthjælp og -undervisning med – og det beklager Poul-Erik.

Poul-Erik Kristensen mener ikke, at EDB-teknik i dag er nødvendig i en malerforretning – flertallet klarer sig jo også fint med traditionel kontorteknik – men for sit eget vedkommende betragter han EDB som en af de vigtigste forudsætninger for virksomhedens vækst. Poul-Erik overtog i 1988 afdøde æresmedlem Bernt Andreasens virksomhed og værksted på Rosenkildevej 2, og virksomheden beskæftiger i dag 10 svende og 2 lærlinge. Her føres der traditioner videre, idet nogle af svendene er fulgt med fra Bernt Andreasens og endda Oluf Olsens i sin tid så kendte forretninger i Helsingør. Men uden den nye teknik var det ikke gået.

– Man får mange ting »forærende« med en computer – den kan give en masse tilbagemeldinger, så jeg kan lege med et tilbud og beregne, hvor mange mandetimer og materialer, jeg skal bruge. Man skal selv vurdere, for maskinen kan ikke tænke, men den kan give dig en masse tal at bygge på. Alene det, at den kan udregne en materialeliste, så man kan gå til farvehandleren og sige: »Det skal jeg bruge – hvad kan jeg få det for? Så er man købmand igen«.

– EDB er et kolossalt godt værktøj, og jeg havde aldrig turdet udvide min forretning, hvis jeg ikke havde haft det. Det er jeg alt for forsigtig til, slutter Poul-Erik, og Inge tilføjer: – Computeren betyder umådeligt meget for virksomheden i det daglige. Vi kan godt lide at vide, hvor vi er henne.

Malerklasse og malerskole

Malerne har altid været pionerer i dansk håndværk, ikke mindst for uddannelsen af fagets unge. Allerede før århundredskiftet oprettede laugene sammen med de tekniske skoler dagundervisning for malerlærlinge, mens de øvrige bygningshåndværk fortsatte med aftenskole i endnu mere end 50 år. Malerklassen i dagtimerne kunne kun eksistere med frivillig støtte fra mestrene, der både skulle betale skolepenge og undvære lærlingene i den normale arbejdstid. Overalt tog laugene denne opgave op og fik dagskolen gjort obligatorisk – noget helt uhørt i andre fag bortset fra bagerne, som havde en arbejdstid om natten at tage hensyn til.

I et tidligere kapitel er der fortalt, at Helsingør og Omegns Malerlaugs oprettelse havde naturlig sammenhæng med netop mestrenes enighed om at bidrage til undervisningen på Helsingør tekniske Skole. Allerede laugets love fra 1891 siger det således, at et af hovedformålene med virksomheden var »at foranledige såvidt muligt at aflægge svendeprøve efter udstået læretid« og at »bidrage til ordnede forhold mellem mestre, svende og lærlinge«.

Lærlingeuddannelsen var som det øvrige erhvervsliv liberaliseret i slutningen af 1800-tallet, og en lærekontrakt var nu en sag alene mellem mesteren og lærlingens forældre. De aftalte læretidens varighed til fire eller fem år, mesterens eventuelle løfte om at holde drengen i teknisk skole og sluttelig svendeprøven, der kunne godkendes af den kommunale svendeprøvekommission. Men altsammen var det principielt frivilligt, selvom både de seriøse mestre og de unge selv havde brug for faste regler.

Dette fremgik tydeligt af laugets protokol for 1897, hvor der behandles en sag om bortvisning af et par lærlinge for »efterhånden tiltagende slet opførsel såsom drukkenskab og forskjellig bølleagtig adfærd«. Da drengene straks efter var taget i forbundt hos en mester i København, bredte der sig »yderligere demoralisation«.

Man sendte en henstilling til Københavns Malerlaug om ikke at gentage sådanne ansættelser »som en slags præmiering af slet opførsel i den tidligere lære«, men man har utvivlsomt også været klar over, at den virkelige årsag til ondet var, at uddannelsen ikke var lødig nok.

Det lader sig nemlig ikke nægte, at adskillige mestre havde lærlinge som billig arbejdskraft, og at dette ikke alene bragte fagets fremtidige standard i fare, men også gav en skævhed i konkurrencen for de seriøse mestre. Den eneste udvej var via lauget og centralforeningen at få faste regler for lærlingeuddannelse og en kvalitetsbetonet teknisk skolegang, som alle mestre bidrog til, også efter faste regler. For Helsingør og Omegns Malerlaug lykkedes det tidligt at løse dette problem.

Efter at malerskolen på teknisk skole i Lundegade var begyndt i 1886 som dagskole hveranden dag i de tre vintermåneder – efter nogle år udvidet til fire måneder – var faget uddannelsesmæssigt kommet med i den stærke fremgang, som i disse år prægede dansk erhvervsliv. Skolen blev så stærkt søgt, at den allerede ved indvielsen i 1884 var for lille, så i 1891 købte man en nabogrund ved Peder Frandsensstræde – og betalte 592,50 kr. for den. En tilbygning blev opført i 1896 for 15.000 kr., hvoraf 13.500 kr. var lån og 1500 kr. gaver fra kommunen, sparekassen, industriforeningen, to kendte almennyttige fonde – og Helsingør og Omegns Malerlaug. Gaven fra lauget var beskeden – 50 kr. – men den var en betydelig post på det daværende regnskab, og den viste fagets beslutning om at satse på en bedre lærlingeuddannelse.

Teknisk Skoles tilbygning kom til at rumme otte større og mindre klasseværelser samt det, der motiverede laugets gave: En malersal i loftsetagen. Det var et rum på 25×18 alen, og gamle fotos viser, at der her blev arbejdet af

mange lærlinge med store og krævende opgaver.

Inden mange år var der imidlertid igen pladsmangel på Teknisk Skole, hvor nye fag som maskinist og elektriker skulle tages op. I 1891 flyttedes skolen derfor til de bygninger ved den gamle Sdr. Strandvej, hvor Helsingør kongelig privilegerede Skydeselskab tidligere havde haft lokaler. Anlægget af Kystbanen havde »ædt« den gamle skydebane og park fra 1796, og selskabet havde besluttet at flytte til den nuværende adresse, Stengade 46.

Ved ombygningen af husene ved Sdr. Strandvej blev der indrettet både en stor tegnesal, under taget en malersal med ateliervinduer samt et kemisk laboratorium. Dette blev på få år »udstyret med en righoldig samling af såvel apparater og instrumenter som kemikalier og farveprøver«, så at Helsingør kunne fremstå som center ikke blot for undervisning i kemi, men også i materialelære for malere. Lidt senere – i 1902 – besluttede lauget at ændre sit tilskud, så der i stedet for et årligt beløb på 60 kr. blev betalt efter antal lærlinge i malerklassen.

Drivkraften i arbejdet for at forbedre maleruddannelsen i

Elias Andreasen var i en lang årrække den højt ansete leder af malerklassen på Helsingør tekniske Skole. her er han fotograferet i malersalen ved Sdr. Strandvej i 1958 – kort før klassen blev nedlagt og overført til Hillerød.
(Laugets samling).

Denne opstilling af skilte-arbejder i malersalen på Helsingør tekniske Skole i 1958 giver et lille indtryk af, hvad der blev præsteret med Elias Andreasen som lærer. Heldigvis er flere af skiltene bevaret i laugets varetægt. (Laugets samling).

Helsingør var skolens tegnelærer, maler J. Brieghel Høm, som i 1878 havde overtaget malerforretningen efter C.W. Rusch, far til den senere oldermand Fritz E. Rusch. Høm synes ikke at have arbejdet meget som malermester, men Elias Andreasen kunne dog i 1958 vise laugets medlemmer marmoreringsarbejder på Helsingør rådhus, udført med stor dygtighed af Høm i 1902.

Rusch senior var en meget anset tegnelærer på teknisk skole, og dette hverv er formentlig også gået videre til Høm, som her fandt sit virklige kald. Han blev lærer ikke alene for malerlærlingene i Helsingør, men for andre lærere i malerklasser rundt om i landet.

Høms pionerarbejde begyndte i 1903, da forstanderen for Helsingør tekniske Skole, oberstløjtnant Volkersen bad ham give malerlærlingene »nogen undervisning angående de materialer, som vi benyttede i faget«. Høm konkluderede, at »uden et forkursus i kemi ville forståelsen hos eleverne glippe på alt for mange punkter«, men et sådant kursus var ikke let at gennemføre, eftersom hans udstyr da bestod af seks reagensglas, en spritlampe og »de allernødvendigste reagenser«.

Høm fik lov at supplere udstyret, og han måtte med sin håndværksmæssige baggrund som maler skaffe sig kundskaber i kemi »så godt jeg formåede«. Derpå kunne han »begynde at fortælle eleverne om ilt, brint, kvælstof o.s.v., samtidig med at jeg gjorde så mange forsøg dermed, som det var mig muligt at overkomme«.

Brieghel Høm kastede sig med »en enestående interesse og utrættelig energi over studiet af sit fags materiallære«, idet han mente, at »enhver håndværker og da ikke mindst en maler bør være fuldt fortrolig med det materiale, han skal arbejde med«. I 1905 var undervisningen og laboratoriet blevet af en kvalitet, så Teknisk Provinsskoleforening med tilskud fra staten henlagde et fire ugers sommerkursus for lærere ved tekniske skoler til Helsingør.

Laboratoriet med »et meget stort materiel« blev taget i brug til kurserne, der lededes af kandidat C.V. Jørgensen fra »Kemisk Oplysningsforbund« med Høm – der jo var selvlærd og derfor måtte have sine begrænsninger – som assistent. De to arbejdede dog særdeles godt sammen og skrev i disse år »Lærebog i Kemi og Materiallære for Malere«, der blev standard i faget.

Kurserne blev i de første år fulgt af »cirka 15 malermestre fra hele landet«, der lærte om »de forskellige stoffers særlige egenskaber, hvad de kan blandes med, og hvilke arbejder, de

egner sig for«. De undersøgte forskellige farver og bindemidler og fik gennemarbejdet opskrifter på kompositionsfarve, tempera, casein, vandglas og meget andet. Kurserne gav også – som »Malertidende« skrev – »et værdifuldt bidrag til at standse en del af det, man betegner med ordene farvesvindel og materialeforfalskning«.

I 1910 blev Høm ansat ved Københavns kommunes skolevæsen og flyttede derfor fra Helsingør, men han bevarede tilknytningen til byen og ledede de årlige feriekurser for malerlærere til 1920, da de hørte op, fordi en ny undervisningsplan for malere trådte i kraft. Kurserne blev derpå holdt af »Statens Tilsyn med Håndværkerundervisningen«.

Mens Brieghel Høm tog sig af det videnskabeligt prægede, var Frederik Hansen en lærer med udprægede kunstneriske evner, som inspirerede mange elever. Han var medlem af lauget og fungerede 1896-99 som dets sekretær og kasserer, men har næppe nogensinde drevet forretning. I stedet underviste han i mere end 40 år på teknisk skole og i mere end en menneskealder på Helsingør højere Almenskole, som gymnasiet dengang hed. Han var tillige en særdeles dygtig kunstner og kalligraf, hvis værker endnu findes i adskillige hjem i byen. Det var formentlig Frederik Hansen, som i 1903 tog initiativ til, at faget stillære indførtes i malerklassen, hvorfra det ti år senere overførtes også til andre fag.

I 1925, da Helsingør tekniske Skole med malermester V.F. Johansen som formand fejrede sit 100 års jubilæum, havde man en malerklasse, der fungerede som dagskole med 23 timers undervisning på tre dage om ugen i perioden november-marts. Der blev i forberedende fællesklasser undervist i frihåndstegning, geometrisk tegning, projektionstegning, dansk, skrivning, regning og bogføring og siden i den egentlige malerklasse i faglig tegning, materiallære, modellering, perspektivlære, opmåling, stillære og naturligvis maling. Det var en anerkendelse af den kvalitet, som nu prægede undervisningen, at lauget i 1921 besluttede hvert år at bevilge 50 kr. til præmiering af de bedste lærlinge ved svendeprøverne. Disse bestod da af en tegneprøve, en praktisk prøve og en skilteprøve, og lærlingen skulle præstere et dokument med skyggenuancer, udført med blyant, farvelagte blyantskitser og udkast. Derpå skulle han virkeliggøre skitsen på et vægparti af 1×2 meter udspændt lærred med oliefarver og limfarver i afstemte nuancer samt en frise i 2×3 farver som fladeornament og endelig udføre et skilt med dekorationer og indfatning på en træplade med »naturtro gengivelse af blommet marmor og blankt træ«.

Adskillige dygtige malere

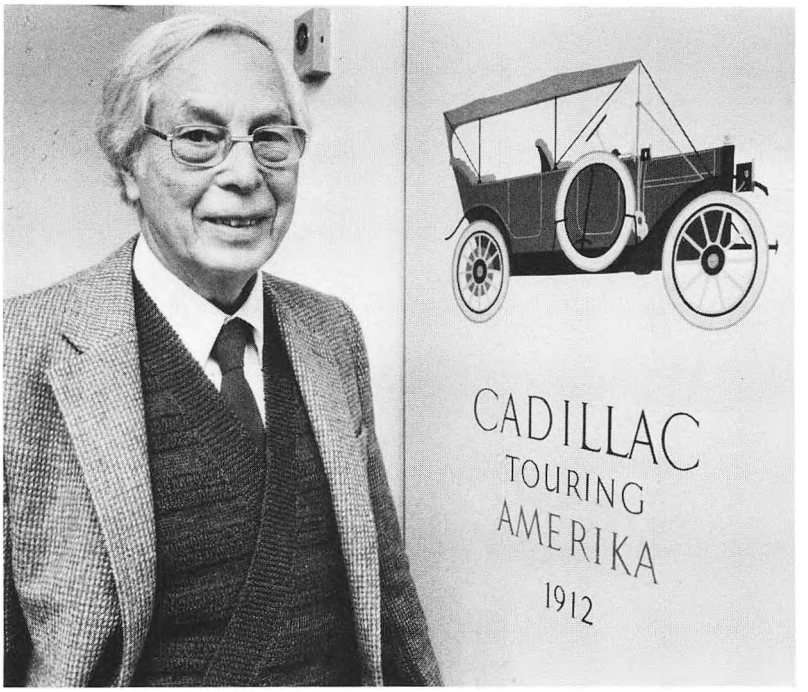

Sofus Rindel var som ledende faglærer den egentlige skaber af den moderne malerskole. Her ses han på teknisk skole i Hillerød med et af de smukke elevarbejder, som blev udført under hans ledelse. (Foto: Tommy Verting).

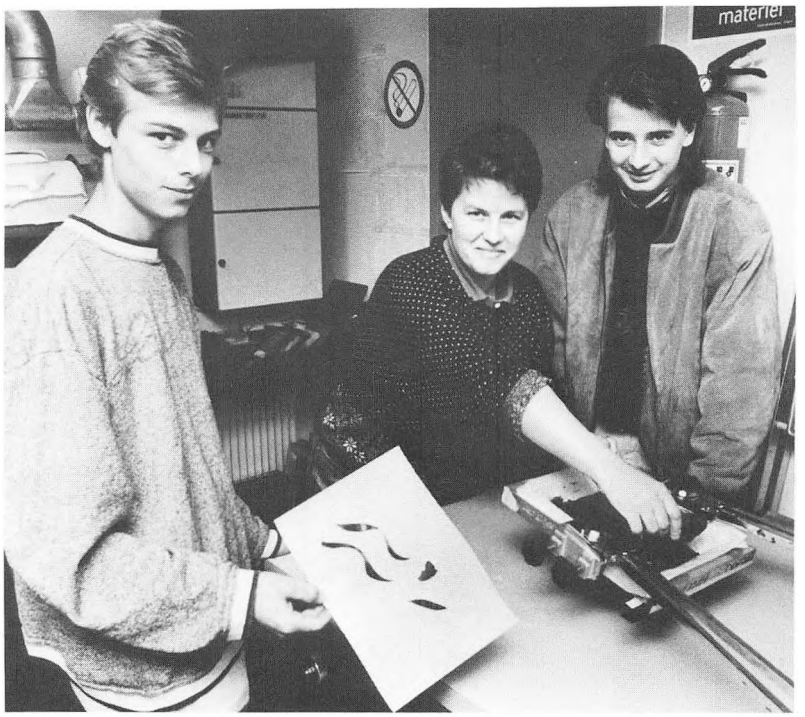

Silketryk eller serigrafi er et vigtigt fag med mange kreative udfordringer. Her arbejder lærer Ellen-Margrethe Nissen sammen med eleverne Michael og Jannik. (Foto: Tommy Verting).

har i tidens løb virket som faglærere på skolen, men ingen blev en institution som Elias Andreasen. Han var født i 1888, havde lært 1902-07 hos Heinrich Petersen i Helsinør og var derfor elev på Helsingør tekniske Skole, før han som ung svend videreuddannede sig på den kgl. norske kunst- og håndværkerskole i Kristiania – nu Oslo.

Andreasen havde arbejdet som svend i Danmark og Norge, indtil han i 1924 vendte hjem til fødebyen Helsingør, hvor han med anbefaling fra laugets bestyrelse blev ansat som faglærer på teknisk skole. Han nedsatte sig som mester i 1928 og gjorde også – som beskrevet andet steds – en betydelig indsats som kasserer og oldermand i lauget, men lærergerningen var fortsat hans kald. Han virkede på teknisk skole lige til 1960, da malerskolen i Helsingør blev lukket. Generationer af helsingørske malere lærte af ham fagets hemmeligheder og ikke mindst respekten for det gode håndværk. Åring, marmorering og forgyldning var discipliner, som enhver lærling fik et grundigt kendskab til i hans timer, men også produktionsteknik og kunstnerisk kvalitet hørte med i billedet.

Ikke alene svendene, men også de »færdige malere« fik uddannelsestilbud fra Elias Andreasen. I 1938 tog han således initiativ til kursus i sprøjteteknik, men da et anlæg var en for kostbar anskaffelse for teknisk skole, blev det holdt på et vognmalerværksted i Helsingør by.

I de urolige krigsår har det øjensynligt været svært at holde normal disciplin i malerfaget, for i 1946 måtte lauget og fagforeningen i fællesskab tage beslutning om, at lærerne skulle »undervise med mere strenghed for at mane eleverne til bedre orden og opførsel« – ellers skulle de bortvises. Der skulle dog også være mere smidighed i undervisningen – »også gerne i strid med Marlo Jonsens metoder«.

I 1956 trådte en ny lærlingelov i kraft. Den afkortede læretiden til tre år og gav dermed problemer med skolegangen, som i forvejen havde problemer med at følge udviklingen – bl.a. opmåling og regnskabsskrivning var det svært at lære lærlingene på den almene aftenskole udover malerklassen.

Oldermand Johannes Knudsen tog så et usædvanligt initi-

ativ, idet han i april 1956 indbød laugene i Hillerød og Frederiksværk samt Nordsjællands Malermesterforening til sammen med Helsingør og Omegns Malerlaug at oprette en forskole for vordende lærlinge. Den skulle huses på Hillerød tekniske Skole, hvor faglærer Sofus Rindel »gratis af interesse for sagen« ville påtage sig at lede undervisningen, som skulle bestå af materiale- og værktøjslære om formiddagen og praktisk malerarbejde om eftermiddagen.

Denne nordsjællandske forskole – som kostede Helsingør og Omegns Malerlaug 3000 kr. til materialer og værktøj – kom i gang i november 1956, og efter 21 dages undervisning kunne man holde afslutning for 18 drenge og 4 piger, som nu var klar til den egentlige læretid, men hvoraf nogle endnu var elever ved Tikøbs kommuneskoler. Fagkonsulent Marlo Jonsen og repræsentanter for DA, de to centralforeninger CMA og CMD, undervisningsministeriet, leverandører samt Københavns Malerlaug og seks provinslaug – kort sagt »hele toppen af malerfaget« – mødte op for at beundre de »forbløffende resultater« i form af stilebøger, tegneprøver og malerarbejder«.

– Hele kursusforløbet kom senere til at danne en slags base for, hvordan forskolerne, som var det første initiativ til en nydannelse i undervisningen, skulle opbygges. Man havde ikke før været inde på at uddanne lærlingene, før de kom ud hos mestrene, erindrer Sofus Rindel, som fortæller om forskolens forhold:

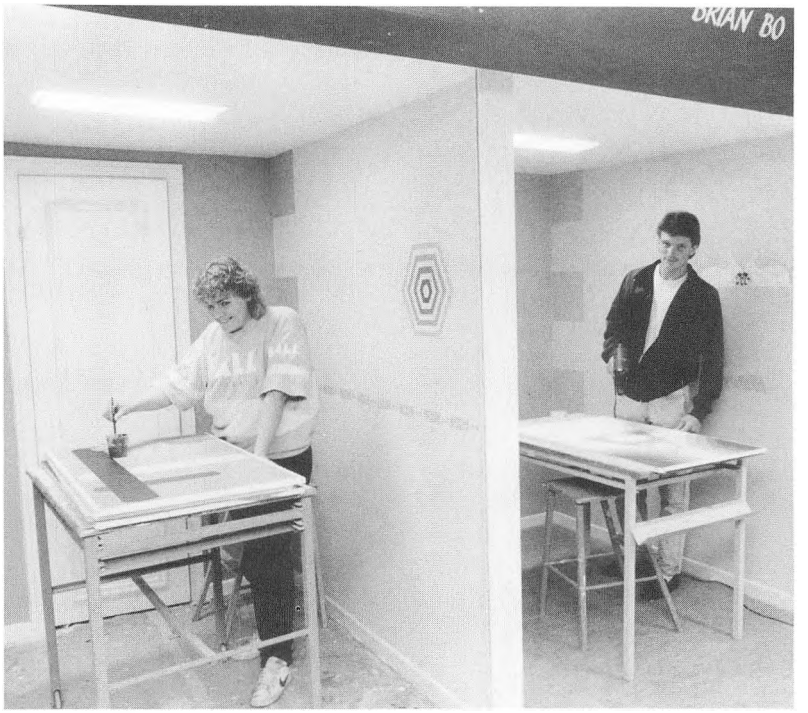

Eleverne i malerklassen på Teknisk Skole i Hillerød får overladt en bås, hvor de kan udføre en selvstændig dekorationsopgave. Her er Annette og Brian Bo i efteråret 1989 i gang med denne spændende udfordring.
(Foto: Tommy Verting).

– Vi havde danskundervisning, tilrettelagt efter malerfagets forhold, materiallære, tegneundervisning og farvelære som væsentlige teoretiske fag samt praktiske fag med overflade- og bundbehandling af vægge og træværk med de traditionelle materialer, man dengang brugte: limfarver, oliemalinger og lakker. De blev brugt til farveefterligningS- og stregtrækningsopgaver, beskæringsøvelser og andet, der kunne være behov for.

– Programmet sluttede ikke med prøve, men med mulighed for vurdering af elevarbejderne, så hele perioden blev egentlig en prøve, hvorpå man lagde resultaterne frem. Vore lokaler blev benyttet til udstillingen af skriftlige opgaver og praktiske opgaver af forskellig sværhedsgrad på opspændt papir. Der var ikke givet karakter, men resultatet blev lagt frem til vurdering, først og fremmest af den enkelte mester, men også af de mange gæster.

– Indholdet i forskolen i 1956 blev det grundlæggende i malerfagets uddannelse, og det er interessant at se, at det også gælder i dag. Man bruger stort

set den samme model, men den har fået nyt indhold – der er kommet nye materialer, en anden opgaverække, andre forhold – f.eks. har opmåling og regning fået en helt anden udvikling, og det samme gælder kemiundervisningen. Generelt havde vi dengang andre moralske krav til, hvad man kunne tillade sig i malerhåndværket. Man lagde megen vægt på håndens arbejde og den sikkerhed, der kunne opøves gennem penselteknik. I dag skyder man genveje og ingen vil tegne og male et bogstav, som meget hurtigere kan udføres med fotografi og i serigrafi, der nu er den eneste rigtige måde, slutter Sofus Rindel.

De nordsjællandske laugs forskole var et enestående forsøg, og CMA's formand Thomas Petersen opfordrede laugene over hele landet til at tage ideen op, men resultatet blev i stedet, at staten centraliserede den tekniske skolegang. I Nordsjælland blev resultatet i 1959 en malerskole i Hillerød og nedlæggelse af malerklasserne i de øvrige byer, bl.a. Helsingør. Det kom ikke til at forløbe helt uden misstemning.

Helsingør og Omegns Malerlaug havde på sin generalforsamling i marts 1959 besluttet at ville beholde dagskolen i Helsingør, hvor man da havde 31 elever. Det var især Elias Andreasen, der talte stærkt for at bevare undervisningen, som havde eksisteret i 74 år, og som både havde lokaler, lærere og elever til at fortsætte på Helsingør tekniske Skole.

Nogle måneder senere blev Johannes Knudsen imidlertid kaldt til møde i Hillerød, hvor en central malerskole allerede var planlagt. Helsingør og Omegns Malerlaug følte, at man var holdt udenfor den egentlige beslutning og klagede bittert over, at denne ordning ville blive »den dårligst mulige for mestrene«.

Man følte, at noget væsentligt var forsvundet med den helsingørske malerklasse, og på generalforsamlingen i 1960, hvor Elias Andreasen blev takket for sit store, nu afsluttede arbejde, fik han lydhørhed for en opfordring til at holde fast ved svendeprøver og ved krav om meddelelse om forsømmelser til mesteren. Dette var nu, følte man, laugets eneste mulighed for kontakt med malerskolen, som man senere på året nægtede et tilskud. »Lauget har gennem årene investeret ikke så lidt i fagskolen i Helsingør«, lød svaret, som man så i Hillerød kunne fortolke, som man ville.

Nye problemer dukkede op, da malerskolen skulle have en svendeprøvekommission på amtsbasis, som CMA ved en fejl ikke havde informeret Helsingør om. Derfor var der udpeget medlemmer fra fagforeningen, men ikke fra lauget, og Aage Jørgensen, som i mange år havde været formand for den »gamle« kommission kunne med rette undre sig.

Så nåede man frem til et amtsbestyrelsesmøde i oktober 1961, hvor mestrene fik at vide, at de skulle betale 7000 kr. til indretning med båse af et lokale på den gamle Hillerød tekniske Skole i Møllestræde, hvor man egentlig ikke havde plads til malerskolen, men hvor man dog kunne tage nogle rum på 2. sal i brug, indtil en ny skole var klar – efter planen i 1968. »Så tager Helsingør sine lærlinge hjem – vi har både lokale, lærer og inventar til det«, sagde oldermand Johannes Knudsen, som dog blev overbevist om, at dette ville staten ikke tillade.

Sofus Rindel fandt dog ikke, at laugenes uenighed om centralskolens placering havde større betydning:

– Nu har jeg været med siden 1942 og har oplevet hele denne overgangsperiode, men jeg har ikke haft den opfattelse, at der var et spændingsforhold. Man havde i Helsingør nogle udmærkede faciliteter for lærlingeuddannelsen, men det blev hverken Helsingør eller Hillerød, der fik lov at tage beslutningen – det var en direktorats-afgørelse, som især tog hensyn til, at man fra Frederiksborg amt skulle opsamle hele den elevgruppe, der kunne være tale om. De trafikale forhold gjorde det naturligt at lægge en centralskole i Hillerød, og det drejede sig ikke blot om malerfaget – direktoratet måtte også se på alle de andre faggrupper, som skulle centraliseres.

– Elias Andreasen i Helsingør var en meget, meget fin person, så der kom overhovedet ingen misundelige eller vrede bemærkninger fra hans side. Lidt misstemning opstod faktisk kun hos nogle af de gamle mestre i Helsingør, som følte, at de havde været med til at bygge den skole op, som nu blev nedlagt. Det havde de

svært ved at bære, for de havde investeret megen energi og omtanke i denne undervisning. Samtidig måtte det også erkendes, at det, der skulle til, var en nydannelse af hele undervisningens forløb. Derfor var der ikke megen diskussion om det saglige – jeg havde lavet forskolen, og landets malermestre havde vurderet resultatet og fundet det interessant. Ud fra det fik jeg 100% opbakning i det videre forløb med centralskolen, siger Rindel.

I sagen om lukningen af malerklassen på Helsingør tekniske Skole oplevede man, hvor nødig et lokalt samfund vil af med sine traditionsrige institutioner, men naturligvis blev malerskolen i Hillerød accepteret, da der var gået nogle år. I denne forbindelse betød det meget, at Bernt Andreasen i 1966 blev udpeget til skuemester og medlem af svendeprøvekommissionen og i 1967 desuden blev kommissionens formand – et hverv, han med enestående dygtighed og interesse bestred, så længe kommissionen bestod.

Helsingørs malerlærlinge har siden 1959 været elever på teknisk skole i Hillerød, hvor man dette år begyndte med en

På Teknisk Skole i Hillerød får fagets unge lov at udfolde fantasi og kunnen i dekorationer, som smykker mange dele af skolen permanent. Her er det f.eks. en trappedekoration, udført af 1987-holdet, der pryder malerskolens undervisningsfløj.
(Foto: Tommy Verting).

tre måneders forskole i den gamle skolebygning i Møllegade. I 1968 flyttede skolen til det nuværende, meget store kompleks ved Milnersvej, hvor faget i starten havde glimrende forhold med tre klasserum til i alt 90 lærlinge ad gangen. Stærk vækst i andre fags elevtal og en vis stagnation i malerfaget gjorde imidlertid, at malerskolen blev »klemt ud« og i 1981 måtte soge til Helsingor for at finde midlertidige lokaler.

Et gammelt maskinsnedkeri på Provestensområdet ved Kongevej – det er forlængst nedrevet – blev valgt, fordi bådebyggerlærlingene på Helsingor tekniske Skole havde kunnet bruge det. Som malerskole var de stærkt forfaldne bygninger dog langtfra ideelle, fortæller Mogens Tving Jensen, som nu havde efterfulgt Rindel som ledende faglærer.

– Det var dårlige, rottebefængte lokaler, og vi fik yderligere undervisningen forringet, fordi bustransport af to klasser og to lærere måtte ske mellem Hillerod og Helsingør indenfor skoletiden, husker Tving Jensen, som glædede sig over, at eksilet i Helsingør kun kom til at vare ét år. Efter to år med betydeligt bedre forhold i forsøgsgården Sofienborgs bygninger i Hillerød, rykkede malerskolen tilbage til en ny fløj i den store skole ved Milnersvej. Her er den nu en del af Bygge & Anlæg, der blot er én af den meget omfattende erhvervsskoles mange afdelinger.

Mogens Tving Jensen afgav i 1987 posten som ledende faglærer til Erik Jacobsen, som står i spidsen for de i alt otte lærere på malerskolen. Denne gennemfører nu to grundskoler om året, én om foråret og én om efteråret og introducerer dermed i alt 60 lærlinge til fagets mesterlære.

Også fra efg-uddannelsens basisår kommer der lærlinge, og 19 af disse valgte i december 1989 at fortsætte i maler-modulet i første halvdel af 1990. De går siden ud til en læretid på 3 år mod 3½ i mesterlæren, og de to kategorier følges ad i den senere skolegang – først 10 uger på trin I og siden 10 uger på trin II, afbrudt af ca. otte måneder ude hos mestrene. Afslutningen sker på trin III, hvor der er fire ugers undervisning og derpå 14 dage til arbejdet på svendeprøven, som siden 1987 – hvor læretiden blev udvidet med et halvt år – igen er obligatorisk i faget.

Malerskolen i Hillerød er stor og fyldt med liv, for mens faget har oplevet afmatning i tilgangen i det øvrige land, er den øget i Frederiksborg amt. Her er der glimrende erfaringer med den forbedrede skoleuddannelse, som mestre og svende har præget sammen med Direktoratet for Erhvervsuddannelserne. Der er blevet tid til en omfattende og dybtgående undervisning og til at give de unge et indblik i fagets traditioner.

– Vi begynder på samme måde som på Rindels forskole, fortælller Erik Jacobsen. Vi starter med ganske elementære ting, lærer værktøjet at kende, prøver gammeldags stregtrækning og at blande farver, og selvom man dengang brugte lim og i dag plastic, er princippet det samme. Lærlingene skal få en farve til at ligne en prøve, og ved beskæring skal de bruge en pensel. Vi underviser naturligvis også i brug af tape, men en maler, der ikke kan beskære med pensel alene, er ikke en rigtig maler.

– Også på andre måder opretholder skolen malerfagets gamle traditioner. Vi arbejder meget med chabelonteknik, og eleverne får selv lov at tegne og skære deres chabeloner. Denne teknik er mange steder mere handy og effektiv end serigrafien, som i en periode så ud til helt at tage føringen. Og naturligvis får de unge også et lille indblik i kunsten at åre og marmorere.

Sofus Rindel lytter anerkendende til beskrivelsen af nutidens hverdag på malerskolen:

– Alt dette er en bekræftelse på, at det vi gjorde i starten, var det rigtige. Det lå måske uden for, hvad det praktiske håndværk kunne sælge, men lærlingene fik sandelig brug for uddannelsen senere, da der blev behov for specialopgaver. Vi blev kritiseret meget for at være for konservative og kunstneriske i vores programlægning, men vi burde have været endnu mere energiske på dette område. Det var en kamp at tilgodese både det praktiske og det æstetiske, som i hvert fald lå mig nærmest, slutter Sofus Rindel.

Oldermand J.G. Undéns værksted skal på museum

Malerværkstedet har mistet noget af den mystik, det havde i ældre tid. Da blev der som i et alkymistisk laboratorium rumsteret med stærkt lugtende tønder og dunke, der blev arbejdet med fantastiske farver og med det pure guld, limpotter boblede på ilden og mærkelige, hemmelighedsfulde blandinger blev rørt sammen. Der var »Adgang Strengt Forbudt«, når lakereren var i gang, og der var feststemning, når møblementer med silkeagtig lak og forgyldning eller hestevogne med højglans i sider og hjul og med skrift og staffering forlod værkstedsgården. Uden for porten fangede de solen i farvestrålende reflekser, åbenbaringer i en hverdagsgrå gade.

Et malerværksted i den gamle stil med hele dets klassiske udstyr til opgaver af enhver art vil man stadig kunne opleve i Helsingør, hvor seniormester Jacob Undén har overladt Bymuseet hele det værksted, der blev skabt af hans farfar, stifteren af Helsingør og Omegns Malerlaug Julius Gottfred Undén. Værkstedet har siden 1864 stået stort set uændret i familien Undéns historiske ejendom, Sct. Annagade 29.

Huset er på bjælken over porten dateret 1633, men er formentlig ældre endnu. I forhuset er der bolig og butik, og værkstedet i et to-etagers baghus i bindingsværk har været brugt af tre generationer af malermestre i Undén-slægten. Det rummer værktøjer og materialer, som gør det til et klenodium for faget.

Julius G. Undén var født i 1843 og blev udlært i 1863, hvorpå han året efter nedsatte sig som mester i Sct. Annagade. Her oparbejdede han en stor og anset forretning med mange svende og lærlinge – adskillige af disse tidstypiske lærekontrakter ligger endnu i skrivebordet på hans kontor på førstesalen i værkstedet med udsigt over den idylliske gårdhave. Undén havde godt udsyn til omgivelserne, og bag skrivebordet var der også en lem i gulvet, så han kunne kontrollere, at der i vognlakereriet neden under blev arbejdet flittigt og ordentligt. Den virksomme mand måtte nemlig sidde meget på kontoret for at lede forretningen, lauget og også Helsingør Håndværkerforening, hvor han var formand 1883-1885.

Der er ingen tvivl om, at J.G. Undén var en mester med orden i tingene og med det princip, at værktøj og materialer skulle være af første klasse, så arbejdet kunne udføres perfekt. Fra hans tid er der endnu farvepulver i fine og friske kvaliteter i det gedigne møbel med mange små skuffer, hvorfra man hentede de nøje afmålte mængder til de forskellige blandinger. Der er bøger med spindelvævstynde blade af udhamret 24 karats guld, der er rivemølle og ikke mindst mængder af pensler, koste, spartler og andet værktøj til opgaver fra den fineste skilteskrift og staffering til strygning af stuevægge og ydermure. Kun en virkelig specialist kan vurdere den enestående samling med pensler, der i dag ville koste hundreder af kroner, hvis de overhovedet kan skaffes – skabt af udsøgte dyrehår som de er. Også dengang var de klenodier, så Undén fik – formentlig hos sin far, der var instrumentmager og opfinder – konstrueret særlige ting til at opbevare dem i, når de ikke var i brug. På værkstedet står således en sindrig beholder, hvor de fine »slepperter« og andre pensler blev totalt beskyttet, med børsterne neddykket i linolie og terpentin. En anden opfindelse er en lukket spand med luftsluse, hvor maling kunne holdes frisk.

J.G. Undén døde i 1921, og forretningen blev så overtaget af sønnen Johan Erik, der virkede i 40 år, indtil sønnesønnen Jacob Undén trådte til i 1962. Jacob Undén er udlært 1931-36 hos Chr. Christensen i Helsingør, og han arbejdede som svend i en årrække, før han overtog familievirksom-

Malerværkstedet i gården til Sct. Annagade 29 i Helsingør blev grundlagt i 1864 af laugets første oldermand J.G. Undén – og det er siden blevet værnet med pietet. (Foto: Arne Magnussen).

Undéns værksted rummer en mængde af de materialer og redskaber, der var i brug omkring århundredskiftet. Her ses et hjørne med den gamle, men stadig brugbare farverivemølle. (Foto: Arne Magnussen).

heden. I 1977 tvang en arbejdsulykke ham til at lægge op, men værkstedet med alle dets klenodier har han værnet om, indtil han nu overdrager det som gave til Helsingør Bymuseum.

Jacob Undén var fem år, da hans farfar døde, så han har ikke mange erindringer om værkstedet på den tid, men han kan med sin egen faglige baggrund fortælle om, hvordan alle de ting, der nu er museumsgenstande, blev brugt. Noget er naturligvis ryddet ud for at give plads til moderne materialer fra Jacob Undéns egen tid som mester, men alt det bedste er omhyggeligt bevaret.

På reoler og i skuffer ligger således en mængde åreværktøj, som Jacob Undén også har brugt – bl.a. på dørene i forhuset, hvor han og hustruen bor. På værkstedet er der året mængder af møbler efter de gode, gammeldags faglige normer, som krævede stort slid, men der er også blevet lakeret, stafferet og forgyldt.

Faglærer Arne Bäch har beskrevet, hvordan arbejdet på et sådant klassisk malerværksted foregik. For møblernes vedkommende begyndte det med, at hængsler, beslag, låse og nøgleskilte blev afmonteret, mens fyldninger med spændlister blev fjernet og nummereret, så de ikke skulle sprænges ved at blive sat galt på plads. Opskrifter og udfaldne knaster i træet blev udkittet med limkit eller ibrændt shellak, og der blev grundet med tørt zinkhvidt eller lithoponehvidt, tilsat lidt kridt udrørt tykt i linoliefernis og tyndet med 1 del fernis og 1 del terpentin. Så fulgte tørring i en uge og afslibning med hel pimpsten og sandpapir,

Det egentlige malerarbejde begyndte med spartling med svensk kompositionsfarve eller ren klisterspartelfarve af ½ kg hvedemel udrørt i koldt vand til en jævn vælling, der blev tilsat kogende vand under omrøring, så forklistring fandt sted. Det afkølede klister blandedes med tørt kridt og siden med dobbelt så meget oliekridt og lidt tørrelse eller lak.

Med denne farve – der også fandtes i andre, specielle versioner – blev der spartlet to gange, og derpå blev der tørslebet med fint sandpapir, strøget første gang med tørt lithoponehvidt med fernis og terpentin og endelig foretaget efterspartling med efterfølgende pletning. Anden gangs strygning skete med mager oliefarve og afsluttedes med seisfarve af lithoponehvidt med fransk terpentin. Der blev tørslebet og afvasket med vand, svamp og skind, og så fik man en fin, hård og bæredygtig grund for den afsluttende lakering med olieemaillelak. Alt eftersom lakken skulle være mat eller med silkeglans blev der efter en uges tørretid nedslebet med vandslibepapir i sæbevand og efterslebet med pulveriseret pimpsten, afvasket grundigt og aftørret med vaskeskind. Det var også almindeligt at mattere tonfarvelak med talkum, mens den endnu var »skrigetør«. Endelig kunne der så dekoreres, staffere og forgyldes.

Til møbler med ren emaillelak uden efterbehandling var den største renlighed nødvendig – ofte i et særligt rum med loftet tapetseret med grundpapir, så intet støv kunne falde ned. Før arbejdet blev gulvet gjort vådt, og der blev til lakeringen brugt særlige pensler, som til daglig blev opbevaret i ren linolie og terpentin.

Lakereren havde rent arbejdstøj med opsmøgede ærmer på, og de små fnug, der ikke kunne undgås, blev fjernet med en »fisker« – en lang træpind med en nål. Helt kunne man ikke undgå knopper – kaldet »kyllingehoveder« – i lakken, men der måtte ikke være mere end tre på én dørside, hvis det skulle være ordentligt arbejde. Lakeringen blev udført ved mindst 20° varme, og døre, skabssider og sengegavle blev lagt til tørring på en reol, en »steg«. Der var adgang forbudt til rummet, indtil tørringen var slut.

Originale møbler i rokoko, louis seize og empire er malet eller forgyldt på kridtbund, og det samme sker i øvrigt i dag ved restaurering og nyt arbejde. Til det brugtes 1 del kaninskinds- eller god læderlim og 7 dele vand, som efter smeltning i vandbad brugtes til grundingen. Efter tørring lagde maleren ved varme kridtgrunden af lige del kridt og pibeler, der opløstes i limen og blev siet gennem gaze. Grunden blev lagt 3-5 gange, hvorpå der blev slebet med våde lærredsklude og efter tørring med meget fint sandpapir og krølhår. Efter to ganges strygning med filtreret politur var grunden så klar til lakering og forgyldning.

Forgyldning skete på 12 timers fransk guldgrund, der

MEN-FINLAND-NORD-EUROPA
ANADA & NEW YORK

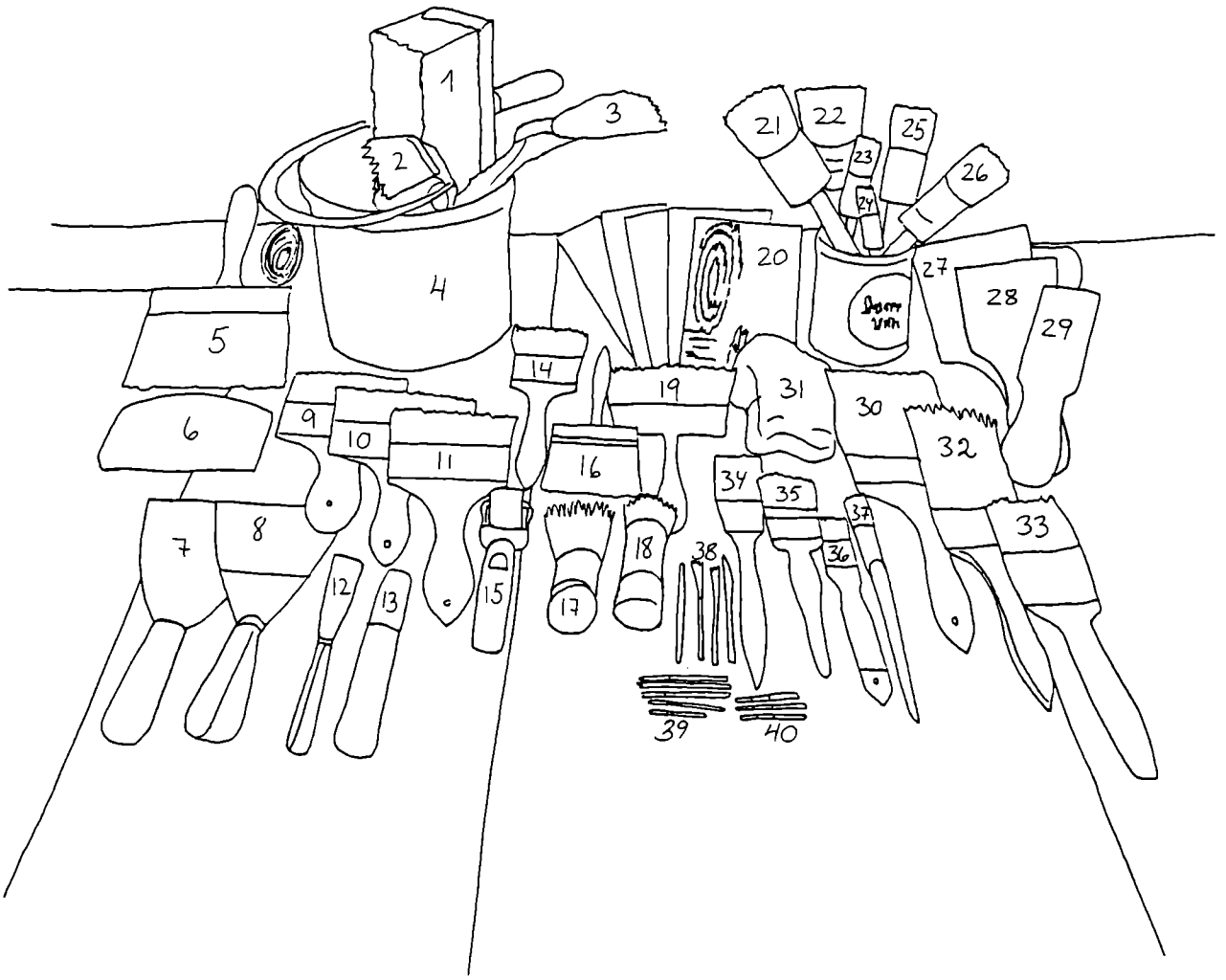

Et – meget lille – udvalg af værktøj fra Undéns værksted er her lagt frem på en baggrund af tapeter og dekorationer fra 1800-tallet, som også er hentet i gemmerne. Tingenes navne er: 1 limfarveanstryger, 2 og 3 cutniker, 4 srygespand, 5 halvanstryger, 6 slibeklods, 7, 8, 12 og 13 stålspartler, 9, 10 og 11 fordrivere, 14, 16 og 19 mårhårsfordrivere, 15 kantrulle, 17 og 18 chabelonpensler, 20 prøveplade til åring, 21, 22, 25 og 26 zinkhvidtanstrygere, 23 og 24 børstepensler, 27, 28 og 29 træspartler, 30, 32 og 33 piskere, 31 pimpsten, 34, 35 og 36 årepensler, 37 listepensler, 38 slepperter, 39 staffersleppperter og 40 skivepensler. (Foto: Arne Magnussen).

Undéns værksted har endnu farvepulvere og andre materialer fra laugets grundlæggers tid. Her ses et hjørne med de gamle dåser og bøtter med spændende indhold. (Foto: Arne Magnussen).

blev tørret med rene linnedklude, vredet i fransk terpentin. Når grunden var »skrigetør«, lagde man kompositionsguld eller slagmetal (en legering af zink og kobber) på, idet ægte guldblade er for sarte til møbler. Det rette øjeblik til dette arbejde er vigtigt – hvis grunden er for fugtig, »drukner« guldet, og hvis den er for tør, hænger det ikke fast overalt.

Efter mindst tre døgns tørring – og gerne længere – poleredes forgyldningen med bløde pensler og vat, og endelig blev der overtrukket to gange med guldfernis (fineste lemonshellak opløst i sprit).

Årede møbler blev indstrøget med mager oliefarve og imiteret som nød, elm, birk eller mahogni med vandlasurfarver af farvepulver, udrørt i vand og tyndet med hvidtøl eller skummetmælk. Arbejdet krævede stor rutine, men »til gengæld virker en åring udført i vand langt mere levende og inspireret end tilsvarende udført i olielasur«, skriver Arne Bäch. Når åringen var tør, tyndlakeredes med slibelak, og der blev foretaget flere laseringer med vandfarve for at give spejl, lys og skygge, og sluttelig færdiglakeredes med mellemslibning.

Udover møblerne blev der hos J.G. Undén malet mange hestevogne, som måtte have hjulene af for at kunne komme ind gennem dobbeltdørene til det ret lavloftede rum i værkstedets underetage, hvor de skulle behandles. Vognkasserne blev anbragt på bukke og hjulene på særlige hjulbukke, hvor de kunne roteres, når stafferingspenslen skulle trække sit præcise farvestrøg rundt langs kanten. Vognene skulle behandles lige så grundigt som møblerne, de skulle ofte dekoreres med klare kontrastfarver og have påmalet våbenskjolde, monogrammer eller – hvis det var en forretningsvogn – skrift.

Alt dette værkstedsarbejde krævede store forberedelser. Farverne tilberedte og blandede malerne selv, idet de hentede de tørre pulvere og blandede dem med vand, klister, olie, lim eller terpentin, som der nu var brug for det. Derfor er værkstedet forsynet med tønder med linoliefernis, dunke med terpentin og lakker med påskrifter såsom slibelak,

godsvognslak, egetræs- og lys ahornslak og tonefarvelak. Selve lakkerne måtte købes færdige, mens malerne selv blandede spartelfarver, strygefarver og lakfarver af dem. Desuden skulle de sørge for, at pensler blev bundet op og passet på. Gamle jernspande og blikdunke skulle omhyggeligt samles og rengøres for at blive brugt igen og igen.

Efter blandingen blev oliemalingen findelt på farvemøllen, som det altid var lærlingens trælse job at trække, ligesom han skulle passe kakkelovnen, hvor limpotten stod i sit dampende vandbad – hvis man da ikke var så avanceret som på Undéns værksted, hvor et gasblus blev brugt til den vigtige proces. Limfarvens vigtigste bestanddel var læderlim – også kaldet pladelim eller snedkerlim – som blev fremstillet af et biprodukt fra slagterierne – ugarvede hudrester, der blev kogt, inddampet og tørret. På værkstedet blev limpladerne udblødt i 24 timer og opvarmet i vandbad, men limen måtte ikke koge, for så svækkedes dens bindeevne.

Farvestofferne blev udrørt i vand og tilsat så meget af limopløsningen, at de netop var »smittefaste« – det blev konstateret ved optørringsprøver. For megen lim kunne få farven til at skalle eller skjolde, så »en limfarve skulle ved gnidning med håndfladen kunne blive blank uden at smitte af«.

Endnu et værkstedsarbejde var marmorering – f.eks. af en kommodes træplade, der skulle se ud som fornem sten. Marmorering er en ældgammel dekorationskunst, der kendtes allerede i oldtidens Rom, og som ofte er fri og flot fantasi-udfoldelse. Men den kan også være præcis imitation – f.eks. af Bardiglio Costa, der blot var en af mange marmorsorter, som en dygtig maler kunne efterligne. Denne blev udført på mørkegrå bund med indstrygning i hvid, okker, sort og lidt engelskrødt. Efter indstrygningen begyndte marmoreringen i hvid, okker og sort – først med de mørkere grå toner og siden med de lyse, før der sparsomt blev stænket med lysegrå og hvide prikker. Næsten sorte årer samt helt hvide krydsende årer blev ilagt hist og her, og sluttelig blev det hele »fordrevet« med en special-pensel, der gjorde de mange effekter til en helhed.

Disse ærværdige, klassiske malerteknikker, som Undéns værksted har udstyr til at magte, er ikke hverdag i malerfaget i dag – men de findes. Både på teknisk skole og i videreuddannelsen arbejder interesserede unge med åring, marmorering, forgyldning og det øvrige repertoire, og især i forbindelse med restaureringsarbejder bliver der også lejlighed til at bruge dem i praksis.

Maleren vil ikke undvære sine traditioner – og det gælder også på et helt moderne værksted som oldermand Poul-Erik Kristensens i »Malergården«, Rosenkildevej 4, Helsingør, hvor mestre som Oluf Olsen og Bernt Andreasen tidligere har virket. Poul-Erik Kristensen erkender, at der ikke mere er stort lager af tønder og dunke med farver. Med computerens hjælp bestilles og faktureres materialer til de enkelte opgaver, og de rette nuancer får man ved at vælge blandt de moderne farveblandemaskiners mange muligheder. Men ind imellem kommer der mange udfordringer til den håndværksmæssige kunnen – f.eks. når man ude i en stue må blande sig frem til en helt præcis farve, som så kontrolleres ved optørrings-prøver. Og på værkstedet kommer der ikke så få ældre møbler og bornholmerure, der skal males og dekoreres. Der er fortsat brug for, at maleren kan åre, marmorere, forgylde – og alt det andet.

Helsingør og Omegns Malerlaugs medlemmer var i efteråret 1989 samlet ved det håndværksmæssige monument, Hammermøllen i Hellebæk. Det blev en skøn dag med alle de farver, malerne kunne ønske sig.
(Foto: Arne Magmussen).

Æresmedlemmer

1898	M. Tullgren
1907	J.A. Crillesen
1913	Jacob Hansen
1918	Ferdinand Petersen
1919	Julius G. Undén
1922	Fritz E. Rusch
1937	V.F. Johansen
1939	Julius Rasmussen
1950	Otto Sørensen
1961	Elias Andreasen
1988	Bernt Andreasen
1988	Ib Sørensen (æresoldermand)

Oldermænd

1890-1893	Julius G. Undén
1893-1896	Jacob Hansen
1896-1899	Ferdinand Petersen
1899-1900	Fritz E. Rusch
1900-1904	Julius G. Undén
1904-1921	Fritz E. Rusch
1921-1937	Vilh. F. Johansen
1937-1941	Karl Kristian Børgesen
1941-1949	Ove Hansen
1949-1951	Elias Andreasen
1951-1976	Johannes Knudsen
1976-1988	Ib Sørensen
1988-	Poul Erik Kristensen

Medlemmer af bestyrelsen

Martin Brummerstedt	1890-1893
Fritz E. Rusch	1890-1893
	1897-1899
J.A. Crillesen	1893-1896
	1898-1911
Ferdinand Petersen	1893-1897
Julius Rasmussen	1896-1898
Frederik Hansen	1896-1899
Wilh. M. Johansen	1899-1934
Julius G. Undén	1900-1904

Victor Wallhegn	1911-1914
	1949
Chr. Christensen	1914-1937
Elias Andreasen	1934-1948
Fritz Eriksen	1937-1945
	1951-1963
Oluf Rasmussen	1945-1951
Erik Hansen	1951-1968
Poul Petersen	1952-1961
Ernst Hansen	1952-1968
John Paulin	1961-1987
Ib Sørensen	1963-1976
Bernt Andreasen	1968-1987
Johannes Knudsen	1976-1982
Knud Hansen	1982-1987
Poul Erik Kristensen	1982-1988
Arne Frederiksen	1987-
Tommy Mølgaard Sørensen	1987-
Lars Lindén	1988-

Medlemmer af Helsingør og Omegns Malerlaug ved 100-års jubilæet:

Holger Nordstrøm Andreassen, Helsingør
Jess Christensen, Helsingør
Jens Cramer, Espergærde
Arne Frederiksen, Espergærde
Arne Nordskov Hansen, Hornbæk
Bjarne Hansen, Kvistgård
Helge F. Jensen, Humlebæk
Finn John Jensen, Hornbæk
Jan Johansen, Helsingør
Ove E. Johansen, Helsingør
Johannes Kattrup, Helsingør
Poul-Erik Kristensen, Helsingør
Svend E. Madsen Kristensen, Helsingør
Henning Landergreen, Helsingør
Kenneth Larsen, Snekkersten
Knud Larsen, Humlebæk
Lars Larsen, Snekkersten
Anders Lavrentiew, Helsingør
Lars C.E. Lindén, Helsingør
Hans Chr. Lorenzen, Ålsgårde
N.H. Bjørnlund Madsen, Espergærde
Egon Nielsen, Kokkedal
John Paulin, Hornbæk
Jørgen Bruun Pedersen, Helsingør
Agnethe Petersen, Helsingør
Ib J. Asplund Petersen, Humlebæk
Ib Sørensen, Espergærde
Tommy Mølgård Sørensen, Fredensborg

Passive medlemmer

Johs. Bill-Jessen, Helsingør
Erik Børgesen, Espergærde
Jørgen Ewald, Helsingør
Keld Fugleberg, Humlebæk
Knud Jørgen Hansen, Helsingør
O.W. Hermansen, Hørsholm
Martin Jørgensen, Helsingør
Sv. Helle Olsen, Hørsholm

ISBN: 87-88245-28-4